

Ἄν σοῦ φανεῖ χρήσιμο αὐτὸ τὸ βιβλίο,
ἀγόρασέ το στὴν ἔντυπη μορφή του.

ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΠΑΡΑΚΛΗΣΗΣ

ΜΑΪΣΤΕΡ ΕΚΚΑΡΤ

Βιβλίο τῆς Θείας Παράκλησης

ISBN: 978-1-326-29447-2

information: www.elpenor.org

© George Valsamis, 2025

ELPENOR IN *print*

ΜΑΪΣΤΕΡ ΕΚΚΑΡΤ

Βιβλίο τῆς Θείας Παράκλησης

Εἰσαγωγή, μετάφραση, σχόλια
Γ. Βαλσάμης

ELPENOR

Ἀθήνα 2025²

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	13
Βιβλίο τῆς Θείας Παράκλησης	23
Πρόλογος	25
I. Οἱ πρῶτες ἀρχές	27
Τί δείχνουν οἱ ἀρετές	27
Γιατί ὑπάρχει ἡ θλίψη	35
Ἄν ἀγαποῦσα περισσότερο	39
II. Τριάντα πηγές χαρᾶς	43
Δὲν ὑπάρχει ἀπεριόριστη ταλαιπωρία	43
Μὴν περιφρονεῖς τὰ χειρότερα	46
Μιὰ ὑγιῆς ἐξάρτηση	47
Τί ἀποφασίζει τὴ ζωὴ μας;	49
Ἡ θέληση τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου	51
Πῶς παίρνω ὅταν δὲν παίρνω	57
Πῶς κερδίζω χάνοντας	58
Δὲν χρειάζεται νὰ εἶμαι τέλειος	62
Τὸ πιὸ σημαντικό	64
Ἡ παρήγορη ἀπώλεια	65
Μιὰ βέβαιη ὑπόσχεση	66
Ἄδειασε γιὰ νὰ γεμίσεις	67
Ἐπιστροφή	70
Ἡ ἀνώφελη μετάνοια	77
Ἡ εὐκαιρία	79
Δόσιμο καὶ δάνειο	79
Γιατί θυμώνω;	80

Μιά χαρά που δὲν ἐμποδίζεται	81
Τὸ ἐσωτερικὸ ἔργο	87
Ἡ γέννηση	89
Μιά σπάνια γνώση	92
Ἐνα σημάδι	94
Αὐτάρκεια	95
Ἀψηφῶντας τὰ ὄρια	97
Ἐνα σὲ Ἐνα	100
Ὁ φυσικὸς νόμος	101
Ποιὸς χρειάζεται νὰ πονέσει	102
Μιά αἰτία χαρᾶς	104
Ἐπτὰ μαθήματα	105
Ἡ πολύτιμη ὑπομονή	106
Ὅταν ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μου	106
Ἡ εὐχάριστη ταλαιπωρία	108
Ἡ θεία συμπάθεια	109
Ἀμοιβαία συμπαράσταση	109
Θεῖο φίλτρο	110
Ὁ Θεὸς ὁ πόνος μου	112
Εἶμαι ἕτοιμος γιὰ ὅλη τὴ θλίψη	113
Ἡ ταλαιπωρία δὲν σημαίνει ἁμαρτία	116
III. Τί διδάσκουν οἱ σοφοί	119
Δαβίδ	119
Ἐκεῖνος ποὺ προσευχόταν σωστά	119
Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἤθελε νὰ προσεύχεται	120
Ἡ ἄρρωστη καρδιά	123
Ὁ Σωκράτης	123
Ἐπτὰ παιδιά καὶ ἡ μητέρα τους	124
Ἄς μὴ ντροπιάζουμε τὸν ἑαυτό μας	124
Ὁ νοῶν νοεῖτω	125
Ὅλοι ἔχουν ἀνάγκη τὴν ἀλήθεια	126

Συντομογραφίες

- Άσκητική* = Γ. Βαλσάμης, *Άσκητική — Μ. Βασίλειος και Ιωάννης Κασσιανός*, Αθήνα 2020
- Ἡ Ἄλλη Ζωή* = Γ. Βαλσάμης, *Ἡ Ἄλλη Ζωή*, Αθήνα 2019²
- Ἡ Μεγάλη Πηγή* = Γ. Βαλσάμης, *Ἡ Μεγάλη Πηγή*, Αθήνα 2022
- Ἡμερολόγιο* = Γ. Βαλσάμης, *Ἡμερολόγιο*, Αθήνα 2022²
- Κιβωτός* = Γ. Βαλσάμης, *Κιβωτός*, Αθήνα 2019
- Κοινωνίες φιλίας* = Γ. Βαλσάμης, *Κοινωνίες φιλίας*, Αθήνα 2023²
- Μάιστερ Έκκαρτ* = Γ. Βαλσάμης, *Μάιστερ Έκκαρτ*, Αθήνα 2020
- Μυθολογία* = Γ. Βαλσάμης, *Ζητήματα τῆς χριστιανικῆς μυθολογίας*, Αθήνα 2024
- Οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες* = Γ. Βαλσάμης, *Οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες*, Αθήνα 2017³
- Πυξίδα* = Γ. Βαλσάμης, *Πυξίδα*, Αθήνα 2025
- Σημειώσεις γιὰ τὸ σχολεῖο* = Γ. Βαλσάμης, *Σημειώσεις γιὰ τὸ σχολεῖο*, Αθήνα 2021
- Στοιχεῖα* = Γ. Βαλσάμης, *Στοιχεῖα — Ἱστορία, Ἐκκλησία, Παιδεία, Πολιτική*, Αθήνα 2014²
- Τὸ μυστικὸ εἶναι ἢ εὐχαριστία* = Γ. Βαλσάμης (ἐπιμ.), *Πορφύριου Καυσοκαλυβίτη Τὸ μυστικὸ εἶναι ἢ εὐχαριστία*, Αθήνα 2014
- Τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα* = Γ. Βαλσάμης, *Τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα*, Αθήνα 2023
- Ῥυμοὶ Θεῶν Ἐρώτων* = Γ. Βαλσάμης (ἐπιμ.), *Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου Ῥυμοὶ Θεῶν Ἐρώτων*, Αθήνα 2014²
- Χρόνος καὶ Δημιουργία* = Γ. Βαλσάμης, *Χρόνος καὶ Δημιουργία στὸν Γρηγόριο Νύσσης καὶ τὸν Meister Eckhart*, Αθήνα 2018²

Ὁ μετὰ γνώσεως τὰς ἀρετὰς μετερχόμενος
ἡμερῶν οὐκ οἶδε διαφορὰν, ἀκριβῶς εἰδὼς ὅτι
πάντα πρὸς τὸ συμφέρον ἡμῶν οἰκονομεῖται
παρὰ Θεοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἐν μὲν εὐπραγίαις ἐγ-
κρατεία, ἐν δὲ δυσπραγίαις ὑπομονὴ εὐχαρίστῳ
συζῶν.

Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής

Εἰσαγωγή

TRÖSTUNG εἶναι ἡ παρηγοριά,¹ καὶ θὰ μπορούσε νὰ μεταφερθεῖ στὰ Ἑλληνικὰ ἀκριβῶς ἔτσι. Ἡ παράκληση ἔχει τὴ σημασία τῆς παρηγοριᾶς,² πὶὸ ἔντονα ὅμως ἐκείνη τοῦ αἰτήματος, τῆς ἰκεσίας, καὶ τῆς ἴδιας τῆς παραμυθίας ὡς κάποιου εἴδους πρόσκλησης, ἰκεσίας καὶ προτροπῆς. Ἐπέλεξα τὴν ἀπόδοση αὐτὴ κυρίως ἐπειδὴ ὀνομάζουμε τὸ Ἅγιο Πνεῦμα Παράκλητο καὶ μαζὶ Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας. Ἀπὸ ἐδῶ προκύπτει μιὰ ταιριαστὴ πολυσημία.

Γιατί τὸ Πνεῦμα λέγεται Παράκλητος καὶ ὄχι Παρήγορος;³ Ἡ παρηγοριά πὸ ὑπόσχεται, ἔρχεται ὡς ἀνταπόκριση στὶς συνθηκῆς μιᾶς σχέσης, καὶ μάλιστα τὸ ἴδιο τὸ Πνεῦμα παρακαλεῖ νὰ προσέλθουμε στὴ σχέση μαζὶ Του, δηλαδὴ στὴν ἀλήθεια, ἐκεῖ ἐντοπίζοντας ὅλη τὴν παρηγοριά. Ὁ Κύριος εἶναι τὸ Πνεῦμα. *Δευ-*

¹ Προέρχεται ἀπὸ τὸ trösten, ἀναγόμενο στὴν πρωτογερμανικὴ ρίζα trausti / traustr / treysta, ἡ ὁποία σχετίζεται μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη (δὲς στὰ Ἀγγλικά τὸ trust, ἀλλὰ καὶ στὰ Γερμανικά τὸ vertrauen). Σύμφωνα μὲ τὴν προσέλευση αὐτῆ, παρηγορῶ σημαίνει οὐσιαστικὰ ἀποκαθιστῶ ἢ ἰδρύω καὶ ἐδραιώνω αἰσθήματα ἐμπιστοσύνης, σιγουριᾶς, ἀφοβίας καὶ ἡσυχίας.

² Δὲς π.χ. Ἐβρ. 6, 18· Β΄ Κορ. 1, 4 κ.ά.

³ Ἀκόμη, γιατί Παράκλητος καὶ ὄχι Παρήγορος; Ἡ μετάβαση στὸ ἀρσενικὸ γένος εἰδοποιεῖ ὅσο γίνεται πὶὸ ἔντονα ὅτι τὸ Πνεῦμα δὲν εἶναι μιὰ λειτουργία, ιδιότητα, ἀρετὴ, δύναμη, κ.λπ., ἀλλὰ πρόσωπο, ὅπως ὁ Πατέρας καὶ ὁ Υἱός.

τε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς.⁴ Ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταὶ μου ἔστε, καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς.⁵

Ἡ παράκληση περιέχει τὸ αἶτημα καὶ τὴν ἀνάγκη γιὰ παρηγοριά, καὶ προϋποθέτει οἰκειότητα μέσα ἀπὸ κάποιου βαθμοῦ ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας. Δὲν θὰ βρεῖ ἀληθινὴ παρηγοριὰ ὁ ἄσχετος. Δικὴ του ‘παρηγοριὰ’ εἶναι ἡ σκληρότητα. Ἡ παράκληση πηγαίνει βαθύτερα ἀπὸ τὴν ἀπλὴ ἀσφάλεια καὶ ἐμπιστοσύνη, στὴν προϋπόθεσή της, ἀποκρίνεται στὴν ἀνάγκη γιὰ ἀλήθεια καὶ δὲν νοεῖται ἀλλιῶς.

Ὁ Ἐκκαρτ ζεῖ στὰ τέλη τοῦ Μεσαίωνα. Εἶναι ἱερομόναχος, μυστικὸς θεολόγος, φιλόσοφος καὶ διανοούμενος τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, μέλος τοῦ κατ’ ἐξοχὴν φιλοσοφικοῦ, παιδαγωγικοῦ καὶ ἐγκρατευτικοῦ τάγματος τῶν Δομηνικανῶν μοναχῶν.⁶ Τὸ βιβλίο του ἀντανακλᾷ τὶς ιδιότητες αὐτές, ὅπως εἶναι φυσικό. Γιὰ νὰ ὠφεληθεῖ κανεὶς πραγματικά, χρειάζεται ὄχι μόνο ἀλλὰ τουλάχιστον αὐτό, νὰ πιστεύει, ἂν μὴ τι ἄλλο, ὅτι ὁ χριστιανισμὸς δὲν ἀσχολεῖται μὲ φαντάσματα ἀλλὰ μὲ τὴν ἀλήθεια, καὶ νὰ ἀνακρίνει τὴν πίστη του, νὰ τὴ σκέφτεται καὶ νὰ τὴν ἐρευνᾷ, θερμὰ καὶ ἐλεύθερα, ὄχι μὲ τὸ ζόρι οὔτε μέσα ἀπὸ προκαταλήψεις καὶ ἐμπάθειες.

Μερικὲς συμβουλὲς θὰ βοηθοῦσαν καὶ ἄθεους,⁷ ὅμως τὰ περισσότερα δὲν τοὺς ἀφοροῦν. Στὸν φτωχὸ ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ πα-

⁴ Ἡ Μεγάλη Πηγὴ Α 29 (Ματθ. 11), 28–29.

⁵ Ἡ Μεγάλη Πηγὴ Α 14 (Ἰω. 8), 31–32.

⁶ Περισσότερα γιὰ τὸν Ἐκκαρτ δὲς στὴν εἰσαγωγὴ στὴν ἀνθολογία μου, *Μάιστερ Ἐκκαρτ, ἡ στὸν Χρόνο καὶ Δημιουργία*.

⁷ Ὅπως, γιὰ παράδειγμα, ἡ συμβουλὴ ὅταν χάνω κάτι νὰ μὴ θρηνηῶ ἀνώφελα καὶ παράλογα, ἀλλὰ νὰ προσέχω ὅσα μοῦ ἀπομένουν καὶ νὰ

ρηγορηθεῖ παρὰ μόνο μὲ λεφτά, ἢ στὸν ἄρρωστο ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ παρηγορηθεῖ παρὰ μόνο μὲ ὑγεία, ὁ Ἔκκαρτ δὲν θὰ δώσει μεγάλη παρηγοριά, καὶ ἴσως τὸ πιὸ χρήσιμο ποὺ τοῦ λέει, εἶναι ἡ προειδοποίηση ὅτι ὅσο συνεχίζει νὰ βρίσκεται σὲ τέτοια πνευματικά χάγια, εἶναι δίκαιο νὰ ὑποφέρει ἀκόμη χειρότερα. Λοιπὸν, ὡς βιβλίον τῆς θείας παράκλησης καὶ ὄχι ἀπλῶς παρηγοριᾶς δηλώνει καλύτερα μὲ ποιὸ τρόπο σὲ ποιὸν χρησιμεύει, τόσο σύμφωνα μὲ τὸν συγγραφέα ὅσο καὶ σύμφωνα μὲ τὴν οὐσία τῆς παρηγοριᾶς.

Οἱ πραγματεῖες Benedictus (δηλαδὴ τὸ Βιβλίον τῆς Θείας Παράκλησης καὶ τὸ δοκίμιο Γιὰ τὸν Εὐγενῆ), καὶ ἀκόμα οἱ Ὅροι (Rede der Unterscheidung), γράφηκαν ὅταν ἀνετέθη στὸν Ἔκκαρτ γιὰ πρώτη φορὰ ἡ ἐπιτροπεία μιᾶς σειρᾶς μονῶν τοῦ τάγματός του.⁸ Λέγεται ὅτι ἔστω ἐν μέρει τὸ Βιβλίον τῆς Θείας Παράκλησης γράφηκε γιὰ νὰ βοηθήσει τὴ Βασίλισσα τῆς Οὐγγαρίας σὲ ἀντιξοότητες τοῦ βίου της. Εἶναι πιθανόν, ὅμως σὲ κάθε περίπτωση δὲν περιέχει τίποτα ποὺ νὰ μὴν ἐνδιαφέρει τὴ χριστιανοσύνη συνολικά.

Ὁ Ἔκκαρτ διαιρεῖ τὸ ἔργο σὲ τρεῖς ἐνότητες, χωρὶς τίτλους, ἐνῶ καὶ ὁ γενικὸς τίτλος δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν ἴδιο ἀλλὰ ἀπὸ τὴ μεταγενέστερη παράδοση. Ἡ μετάφρασή μου δίνει τίτλους στὶς τρεῖς ἐνότητες, καὶ περαιτέρω διακρίνει ἄλλες 47 ὑποενότητες, μὲ τὸν δικό τους τίτλο ἢ κάθε μία. Ὁ λεπτομερέστερος αὐτὸς διαχωρισμὸς ἔγινε γιὰ νὰ καταστῆ τὸ κείμενο πιὸ χρήσιμο καὶ εὐανάγνωστο.⁹

καταλαβαίνω ὅτι θὰ μπορούσα νὰ ἔχω χάσει καὶ αὐτά, ἢ ὅτι ἄλλοι δὲν ἔχουν οὔτε αὐτά.

⁸ *Χρόνος καὶ Δημιουργία*, σ. 50.

⁹ Μεταφράζω ἀπὸ τὸ πρωτότυπο ὅπως δημοσιεύεται στὴν ἔκδοση Meister Eckhart, *Die Deutschen Werke*, herausgegeben im Auftrage

ΣΤΗΝ ΠΥΞΙΔΑ αναφέρω τὸ Βιβλίο τῆς Θείας Παράκλησης, περιλαμβάνοντάς το σὲ ὅσα προτείνω ὡς βιβλία ἄμεσης ἀνάγκης, δηλαδή βιβλία ποὺ “μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν στὸν χῶρο τοῦ πνεύματος κάτι ἀντίστοιχο μὲ τὶς πρῶτες βοήθειες γιὰ τὸ σῶμα. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλα, ὅμως ἡ ἄμεση ἀνάγκη ἀπαιτεῖ νὰ ἀρχίσει κανεὶς νὰ προσανατολίζεται ὅσο γίνεται πιὸ γρήγορα. Μετὰ ἀκολουθοῦν πολλὰ νὰ βοηθήσουν”.¹⁰ Εἰδικὰ γιὰ τὸν Ἐκκαρτ σημειώνω ὅτι σὲ αὐτὸ καὶ στὸ σύνολο τῶν ἔργων του “οἱ πιὸ σημαντικὲς ιδέες τῆς χριστιανοσύνης βρίσκονται στὴν οὐσία τους καὶ ἀποκτοῦν ξεχωριστὰ ἰσχυρὰ καὶ γόνιμη ἔκφραση”.¹¹

Δύο ἀπὸ τὰ συνολικὰ πέντε βιβλία ἄμεσης ἀνάγκης ἔχουν χριστιανικὴ ταυτότητα, εἶναι οἱ Ὑμνοὶ Θεῶν Ἐρώτων, τοῦ ἁγίου Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου, καὶ τὸ Βιβλίο τῆς Θείας Παράκλησης.¹² Ἡ ἄμεση βοήθεια προϋποθέτει ἐπίσης τὴν εὐρύτερη δυνατὴ ἀναφορά, ὥστε νὰ μὴν ἀποκλείεται κανεὶς, νὰ ἔχουν ὅλοι μιὰ συμπαράσταση, ἀκόμα καὶ οἱ ἄθεοι. Τρία ἀπὸ τὰ πέντε προτεινόμενα στὴν Πυξίδα σχετικὰ βιβλία δὲν εἶναι χριστιανικά, ὅμως καὶ τὰ ἄλλα δύο χρησιμεύουν στὸν ἄθεο μὲ τὴν ἴδια τὴ χριστιανοσύνη τους, προτείνονται καὶ σὰν μιὰ ἔμπρακτη σύσταση ὅτι, ἂν σέβεται τὴ νοημοσύνη του καὶ τὶς ἀνάγκες καὶ περιπέτειες τοῦ βίου του, θὰ ἔκανε ἄριστα νὰ ξανασκεφετῆ τὸ ζήτημα τῆς ὑπαρξῆς τοῦ Θεοῦ, μὲ σοβαρότητα καὶ ἐξαντλητικά.

Δὲν γίνεται νὰ προσπεράσω τὴν ἔννοια τοῦ Θεοῦ, ἐκτὸς ἂν ὑποφέρω ἀπὸ βαρεῖα ἀναισθησία, ἀνευθυνότητα καὶ ἐμπά-

der Deutschen Forschungsgemeinschaft, ὁμάδα ἐπιμελητῶν ὑπὸ τὸν J. Quint, Stuttgart / Berlin: W. Kohlhammer.

¹⁰ Πυξίδα, σ. 251.

¹¹ Πυξίδα, σ. 264.

¹² Τὰ ἄλλα τρία βιβλία εἶναι ὁ Φαίδων τοῦ Πλάτωνα, οἱ Σημειώσεις τοῦ Μάλτε Λάουριντς Μπρίγκε, τοῦ Ρίλκε, καὶ τὸ Ἡμερολόγιο τῆς Ἄννας Φράνκ.

θεια, συρόμενος ἀπὸ συμπλέγματα, προκαταλήψεις, ἐμμονές καὶ ἀπωθημένα. Λίγο ἂν ξεφύγω ἀπὸ τὴν κατάντια αὐτή, δὲν θὰ βρῶ κανένα λόγο νὰ κλείσω τὸ ἐρώτημα, καὶ πάρα πολλοὺς ὄχι μόνο νὰ τὸ κρατάω ἀνοιχτὸ ἀλλὰ νὰ τὸ προσεγγίζω μὲ τὴ μεγαλύτερη ἀφοσίωση ὡς τὸ πιὸ σπουδαῖο... Μήπως ἀρνοῦμαι τὸν Θεὸ ἐπειδὴ μὲ σκανδαλίζει τὸ κακὸ τοῦ κόσμου, ἡ ἀδικία, ἡ ταλαιπωρία, ὁ θάνατος, οἱ ἀρρώστιες; Αὐτὰ δὲν σημαίνουν ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ὑπάρχει ἀλλὰ ὅτι εἶναι μοχθηρὸς καὶ ἄδικος ἢ ἀδιάφορος. Μπορεῖ ὅμως ὅσα συγκρούονται μὲ τὴν ἀγαθότητα νὰ ἔχουν ἄγνωστες πλευρές, μὲ τίς ὁποῖες συμβάλλουν σὲ ἀκόμα μεγαλύτερο ἀγαθό. Ποιούς λόγους ἔχω νὰ ἀπορρίψω τὴν περίπτωση αὐτή;¹³

ΑΡΚΕΙ ΝΑ ΔΙΑΒΑΣΩ μερικὰ βιβλία γιὰ νὰ ἀλλάξει ἡ ζωὴ μου; Ναι καὶ ὄχι. “Ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Ἔλιοτ (δὲς τίς *Σημειώσεις γιὰ τὸν ὀρισμὸ τῆς κουλτούρας*), ὁ πολιτισμὸς ἀναπτύσσεται αὐθόρμητα. Μπορῶ νὰ συμβουλευῶ ὅσο θέλω: τὸ ἀποτέλεσμα κρίνεται ἀπὸ τὸν βαθμὸ στὸν ὁποῖο θὰ ὑπάρξει στὸν ἄλλο ἐσωτερικὴ ὀρμὴ, ἂν ὑπάρξει”.¹⁴ Καὶ συνήθως ἡ ὀρμὴ αὐτὴ γιὰ νὰ ἀνακαλύψει τὸν ἑαυτὸ της, νὰ πάρει δύναμη καὶ νὰ ἀρχίσει νὰ ἐκφράζεται, χρειάζεται βιβλία καὶ κάθε μορφή σκέψης. Τὸ βιβλίον δὲν εἶναι παντοδύναμη πραγματικότητα, πόσο μεγάλη δύναμη ἔχει ὅμως φαίνεται ἔστω μόνο ἂν συγκρίνει κανεὶς τοὺς πολιτισμοὺς, ὅποτε διαπιστώνει πόσο πιὸ σκεπτόμενοι καὶ ὑγιεῖς πνευματικὰ εἶναι οἱ φιλομαθεῖς καὶ ἐρευνητικοὶ πολιτισμοί, κατ’ ἐξοχὴν καὶ μὲ διαφορά ὁ χριστιανικὸς.

Ἡ σκέψη ἀλλάζει τὴ ζωὴ μας, ἄρα τὰ βιβλία εἶναι δυνατὸ νὰ ἀλλάξουν τὴ ζωὴ μας, στὸν βαθμὸ ποὺ θέλει κανεὶς νὰ σκέφτεται, νὰ μαθαίνει, νὰ ἀνακρίνει, νὰ ἀναθεωρεῖ. Σὲ ὅποιο περιβάλλον ἢ

¹³ *Πνεΐδα*, σ. 146 καὶ 148.

¹⁴ *Πνεΐδα*, σ. 247–8.

σκέψη περιφρονεῖται, τὸ βιβλίο, ὡς σκέψη καὶ αὐτό, εἶναι ἀντικείμενο περιφρόνησης καὶ δὲν ἔχει δύναμη. Σὲ τέτοιες συνθῆκες εὐνοεῖται ἡ μικροψυχία, ὁ δογματισμός, ἡ πονηριά, ἡ ὑποκρισία, ἡ σκληρότητα, ἡ ὑπεκφυγή, τὸ μῖσος καὶ ὁ φθόνος.

Τὸ Βιβλίο τῆς Θείας Παράκλησης καλύπτει τὴν κλίμακα ὅλων τῶν δυνατῶν ἐπιχειρημάτων, τὰ πιὸ αὐτονόητα, ὅπως ὅτι μιὰ ἀπώλεια μὲ κάνει νὰ ἐκτιμήσω περισσότερο ὅ,τι ἔχασα, καὶ τὰ πιὸ ‘περίεργα’, ὅτι ὡς φίλος καὶ πατέρας ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ μᾶς στερήσει τὸ ἀγαθὸ νὰ ὑποφέρουμε χωρὶς διακοπή! Συχνὰ συμβαίνει στὴ σκέψη τοῦ Ἐκκαρτ προκλητικὲς διατυπώσεις, διεγείροντας τὸ ἐνδιαφέρον, νὰ μεταφέρουν ἀπλὲς καὶ αὐτονόητες ἀλήθειες. Ἔτσι δυναμώνει καὶ τὸ μῖσος καὶ ὁ φθόνος τῶν μικρονοϊκῶν, ἀπ’ ὅπου προετοιμάζονται συγκρούσεις καὶ μέσα ἀπὸ αὐτὲς ἀκόμη βαθύτερες ἐπιγνώσεις.

Ἄν κάποιος πιστεύει ἀληθινὰ στὸν Χριστό, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ βρεῖ σημαντικὴ βοήθεια στὸ βιβλίο αὐτό. Κι ἂν δὲν πιστεύει, ἀρκεῖ νὰ παραμένει κάπως ἀνοιχτὸς στὴ σκέψη, νὰ μὴν εἶναι βυθισμένος στὴν προκατάληψη καὶ τὴν ἐμπάθεια, καὶ θὰ βρεῖ ἱκανὲς ἀφορμὲς νὰ μεγαλώσει τὴ σκέψη του. Δὲν γνωρίζω σὲ καμμιά περίοδο τῆς χριστιανοσύνης βιβλίο ἀφιερωμένο στὴν παρηγοριὰ γιὰ τίς λεγόμενες ‘συμφορὲς’ τοῦ βίου τόσο προσεγμένο, συστηματικὸ, εὐστοχο, τεκμηριωμένο καὶ πλήρες. Στὴν προσπάθειά του γιὰ πληρότητα ὁ Ἐκκαρτ φθάνει καὶ σὲ ὀριακὰ ἐπιχειρήματα, πού θὰ μπορούσαν νὰ θεωρηθοῦν ἀκόμη καὶ ἀνεπαρκῆ. Ἡ μπορεῖ ἐγὼ νὰ τὰ παρεξηγῶ. Σὲ κάθε περίπτωση εἶναι λίγα. Καὶ τὰ μισὰ νὰ κρατήσει κανεὶς ἀπ’ ὅσα προτείνει τὸ μικρὸ αὐτὸ βιβλίο, θὰ βρεῖ μεγάλη παρηγοριά. Ὑπὸ τὸν ὄρο πού εἰπώθηκε. Οἱ ἀρχὲς τῆς χριστιανικῆς ἀποκάλυψης χρησιμοποιοῦνται ὡς προϋποθέσεις ἱκανὲς νὰ βοηθήσουν τοὺς δοκιμαζόμενους ἀνθρώπους τόσο πιὸ ἀποτελεσματικὰ ὅσο πιὸ πρόθυμοι εἶναι νὰ σέβονται τὴ νοημοσύνη τους, τὴν εὐσέβειά τους καὶ τὴ σπουδαιότητα τῶν ἴδιων τῶν ἀντίξων περιστάσεων μέσα στὶς ὁποῖες ὑποφέρουν.

Ζῆσε ἔτσι ὥστε ἡ ζωὴ σου νὰ ἀξίζει ὅσα ὑποφέρεις. Γιὰ νὰ εἶσαι ὅποιος εἶσαι καὶ γιὰ νὰ κάνεις ὅσα κάνεις, θὰ δεχόσουν νὰ υπομείνεις ἀκόμα μεγαλύτερες ταλαιπωρίες; Ἔτσι θὰ συνόψιζα τὴν οὐσία τοῦ βιβλίου τοῦ Ἐκκαρτ.

Σὲ φθαρτὴ καὶ θνητὴ ζωὴ ποιός μπορεῖ νὰ κρατήσῃ χωρὶς περιορισμοὺς τὶς σχέσεις πού θὰ ἤθελε, σχέσεις μὲ φίλους καὶ συγγενεῖς ἢ μὲ τὸν ἑαυτό του, τὴν υἰγεία του, τὴ μορφὴ του — ἀκόμα καὶ τὶς νοητικὲς του ικανότητες, τὸ πιὸ δικό του, αὐτὸ πού βρίσκεται στὴ βάση ὅλων τῶν σχέσεων; Τὸ Βιβλίον τῆς Θείας Παράκλησης φθάνει σὲ θαυμαστὴ πληρότητα, ὅμως τοῦ διαφεύγει μία περίπτωση, ἂν καὶ δὲν εἶναι ἡ πιὸ ἀσήμαντη. Τί γίνεται μὲ ὅσους σὲ μεγάλες συνήθως ἡλικίαι δοκιμάζονται ἀπὸ τὴν ἄνοια, καὶ δὲν μποροῦν οὔτε νὰ ἐλπίσουν σὲ παρηγοριὰ ἀπὸ ὅποιοδήποτε βιβλίον;

Ὁ Ἐκκαρτ δὲν ἀγνοεῖ οὔτε ὑποτιμᾷ τὶς ἀνώτερες δυνάμεις τῆς ψυχῆς, “πὺ ἡ φύση καὶ τὸ ἔργον τους δὲν ἀναμιγνύεται μὲ τὴ σάρκα ἀλλὰ παραμένουν στὴν ἀγνή φύση τῆς ψυχῆς, εἶναι ἐλεύθερες ἀπὸ χρόνον καὶ χῶρον καὶ ἀπ’ ὅτιδήποτε λαχταράει ἢ γεύεται τὰ πράγματα τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου... τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς πού δὲν ἔχουν τίποτα κοινὸ μὲ τίποτα κτιστὸ” — τὶς δυνάμεις γιὰ τὶς ὁποῖες ὁ Πλάτων λέει ὅτι “τὸ πιὸ ἰσχυρὸ εἶδος [ὑψηλὸ μαζὶ καὶ θεμελιακὸ ‘σημεῖον’] στὴν ψυχὴ τὸ ἔδωκε ὁ Θεὸς νὰ εἶναι Θεὸς στὸν καθένα μας

ἐκεῖνον πού, ὅπως λέμε, βρίσκεται στὸ ἄκρον τοῦ σώματος καὶ μᾶς ὑψώνει ἀπὸ τὴν γῆ πρὸς τὴν συγγενείαν μας στὸν οὐρανόν, γιὰτὶ δὲν εἴμαστε φυτὸ γῆϊνον ἀλλὰ οὐράνιον. Αὐτὸ πού λέμε εἶναι τελείως ἀληθινόν. Γιὰτὶ ἀπὸ ἐκεῖ, ἀπ’ ὅπου φύτρωσε ἡ πρώτη γένεση τῆς ψυχῆς, ὁ Θεὸς ἀνάρτησε τὴν κεφαλὴ καὶ τὴν ρίζαν μας, καὶ ἔτσι ὑψώνει ὀλόκληρον τὸ σῶμα.¹⁵

¹⁵ Πλάτων, *Τίμαιος* 90a: *Οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνας*, σ. 329–330.

Οί ἐγκεφαλικές ἀδυναμίες δὲν καταδικάζουν τὴ νοημοσύνη μας συνολικά οὔτε στὸ ὑψηλότερό της.¹⁶ Ἔτσι κι ἀλλιῶς ἡ ἐνότητα ψυχῆς καὶ σώματος δημιουργεῖ στὴν ψυχὴ προβλήματα, τὰ ὁποῖα προσπαθεῖ νὰ ὑπερβαίνει ὁ σκεπτόμενος ἄνθρωπος κατανοῶντας τὴ ζωὴ του στὸ φῶς τῆς ἄλλης ζωῆς. Μιὰ ἀκόμη παρηγοριὰ ἐπομένως εἶναι ὅτι ἔχω πάντα τὸ ἀνώτερό μου, δὲν γίνεται νὰ τὸ χάσω ἀκόμη κι ἂν διανοητικὰ εἶμαι προβληματικὸς.

Μὲ ὅ,τι κάνει καὶ μαθαίνει, ἂν ἀξίζει τὸ ὄνομά του, ὁ φιλόσοφος προετοιμάζεται νὰ πεθαίνει καὶ νὰ ἔχει πεθάνει.¹⁷ Κόβει τὶς σωματικὲς ἐξαρτήσεις, δὲν τὸν νοιάζει ἡ φτώχεια, δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν καταξίωση. Φιλοσοφία δὲν εἶναι ἡ ἀπλὴ φιλομάθεια, ἡ ἐπιδίωξη αὐτοῦ ποῦ ὁ Νῆτσε περιέγραφε σαρκαστικὰ ὡς εὐρυμάθεια καὶ αὐτοαπογύμνωση.¹⁸ Κι ἐφόσον ὅλη ἡ ζωὴ τοῦ φιλόσοφου εἶναι ταγμένη στὴ μύηση γιὰ τὴν ἄλλη ζωὴ καὶ στὴν ἀναγνώριση τῆς βαθύτερης οὐσίας τῶν πραγμάτων, δὲν γίνεται νὰ τὸν λυπεῖ ἡ ἔλευση τοῦ τέλους τῆς ἐδῶ ζωῆς του, ὅταν ἡ ψυχὴ ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὶς φροντίδες γιὰ τὸ σῶμα, τὶς σχετικὲς μὲ τὸ σῶμα ταλαιπωρίες καὶ ἀπολαύσεις, καὶ τὶς εἰσαγόμενες ἀπὸ τὶς σωματικὲς αἰσθήσεις παραμορφώσεις τῆς γνώσης, ὅλο αὐτὸ τὸν ‘θόρυβο’ ποῦ προ-

¹⁶ Δὲς στὸ *Ἡμερολόγιο*, σ. 284, τὸ κείμενο *Ἡ ψυχὴ εἶναι ὁ ἐγκέφαλος;*

¹⁷ Ἡ σύζευξη τοῦ ἐνεστώτα διαρκείας μὲ τὸν παρακείμενο σημαίνει τὴ διάρκεια καὶ ἀναγκαιότητα τῆς ὀλοκλήρωσης. Κάθε στιγμή ὑπάρχει γιὰ νὰ τελειοποιεῖται στὴν ἀφιξὴ τοῦ τέλους της, σὰν ἓνα ἄλμα στὴν ἄλλη ζωὴ.

¹⁸ Γιὰ τὴ διαφορὰ φιλοσοφίας καὶ φιλομάθειας, μάλιστα ὡς διαφορὰ ἀνάμεσα στὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλη, δὲς τὰ *Στοιχεῖα*, σ. 199 κ.έ.

σπαθοῦσε νὰ ἀποφεύγει πραγματοποιῶντας τὶς ἀρετές.¹⁹ Ἀληθινὰ φιλόσοφος εἶναι ὁποῖος ζεῖ ἤδη τώρα καὶ θέλει νὰ ζήσει ἀκόμα περισσότερο τὴ θεία ὕπαρξη συνοικῶντας μὲ τοὺς θεοὺς καὶ ἀποκτῶντας τελειότητα στὴν ἤδη κεκτημένη γνώση του (τὸ σαφὲς εἰσόμεθα).²⁰ Ὁ ἀμύητος θὰ παραμείνει στὴν ἄλλη ζωὴ ὅπως ἐδῶ, μέσα στὴν ἄγνοια, τὴν κακία, τὸ μῖσος, τὸν φθόνο, τὴν πικρία, κ.τ.ῶ.²¹

ΣΕ ΑΓΚΥΛΕΣ μέσα στὸ ἴδιο τὸ κυρίως κείμενο ἔχω δικές μου προσθηκὲς, ἀκόμη καὶ ἀναπόφευκτα, ἐπειδὴ οἱ σημειώσεις αὐτὲς δὲν χωρᾶνε κάτω, ἔχουν μεγάλη ἔκταση καὶ ἴσως δικές τους ὑποσημειώσεις.

¹⁹ Αἰτία τῆς γνώσης δὲν εἶναι οἱ αἰσθήσεις ἀλλὰ ὁ νοῦς, χάρις στὸν ὁποῖο τὰ δεδομένα τῶν αἰσθήσεων διακρίνονται, συγκρίνονται, ἀξιολογοῦνται, ταξινομοῦνται. Πῶς θὰ προέβαινε ὁ νοῦς στὶς σχετικὲς λειτουργίες χωρὶς κριτήρια; Αὐτὸ γίνεται ἀκόμη πῶς φανερὸ περνῶντας πέρα ἀπὸ τὰ αἰσθητηριακὰ δεδομένα. Ποιὰ ἐμπειρία δημιουργεῖ τὴν ἔννοια ποιᾶς δικαιοσύνης; Γιατί τὰ ἴδια δεδομένα γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὁδηγοῦν σὲ διαφορετικὲς ἔννοιες δικαίου; Προφανῶς ἡ δικαιοσύνη δὲν εἶναι προῖόν τῆς ἐμπειρίας ἀλλὰ τῆς ἐλεύθερης νόησης, καὶ τὸ ἴδιο ἡ ἔννοια τοῦ ἀγαθοῦ, τῆς ἀξίας, κ.λπ.

²⁰ Ἡ πλατωνικὴ αὐτὴ εἰσήγησις θὰ περάσει ἀτόφια στὸν χριστιανισμό. Ζοῦμε ἐδῶ ὅπως σὲ σκιά τῆς ἀληθινῆς ζωῆς, ἔχοντας μιὰ γεύση τῆς πραγματικότητος ἐν ἐσόπτρῳ, ἔμμεσα, θαμπὰ καὶ αἰνιγματικά. Ἡ μετάβασις στὴν ἄλλη ζωὴ φέρει καθαρότητα καὶ τελειότητα, ὅπως ὅταν ἐπανερχεται κάποιος ξαφνικὰ στὴν ὑγιῆ ὄραση: ἦδε μὲν γὰρ ἡ γῆ καὶ οἱ λίθοι καὶ ἅπας ὁ τόπος ὁ ἐνθάδε διεφθαρμένα ἐστὶν καὶ καταβεβρωμένα... ἐκεῖνα δὲ αὐτῶν παρ' ἡμῖν πολὺ ἂν ἔτι πλέον φανείη διαφέρειν (Φαίδων, 110a).

²¹ Πυξίδα, σ. 253–4.

Βιβλίο τῆς Θείας Παράκλησης

Πρόλογος

Ὁ εὐγενής, ἅγιος καὶ ἀπόστολος Παῦλος λέει τὸ ἐξῆς: *Εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ πατὴρ τῶν οἰκτιρισμῶν καὶ θεὸς πάσης παρακλήσεως, ὁ παρακαλῶν ἡμᾶς ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει ἡμῶν.*²²

Τρεῖς θλίψεις εἶναι δυνατὸ νὰ χτυπήσουν καὶ νὰ ἀναστατώσουν τοὺς ἀνθρώπους στὸν τόπο αὐτὸ τῆς ἐξορίας. Μία εἶναι ἡ θλίψη γιὰ ἐξωτερικὰ ἀγαθὰ. Ἄλλη εἶναι ἡ θλίψη γιὰ συγγενεῖς καὶ ἀγαπημένους φίλους μας. Τρίτη εἶναι ἡ θλίψη γιὰ τὸν ἑαυτό μας — ἀτίμωση, ταλαιπωρίες, σωματικοὶ πόνοι, λύπη τῆς καρδιάς.

Στὸ βιβλίον αὐτὸ θέλω νὰ δώσω μερικές διδαχές, ἀπ' ὅπου μπορεῖ κανεὶς νὰ παρηγορηθεῖ γιὰ ὅποιαδήποτε ἀντιξοότητα, δυστυχία καὶ πόνο. Τὸ βιβλίον ἔχει τρία μέρη. Στὸ πρῶτον δίνονται ὀρισμένες [γενικὲς] ἀλήθειες ἀπὸ τίς ὁποῖες διαπιστώνεται τί εἶναι ἀρκετὰ ἰσχυρό, μὲ πληρότητα καὶ ὅπως ταιριάζει γιὰ νὰ δώσει παρηγοριὰ σὲ ὅποιαδήποτε δυσκολία. Ἐπειτα δίνονται περὶπου τριάντα κανόνες ἢ λόγοι γιὰ νὰ βρεῖ σὲ ὅλους μαζί καὶ σὲ καθένα χωριστὰ τέλεια καὶ ἰκανὴ παρηγοριὰ. Ἐπειτα, στὸ τρίτον μέρος τοῦ βιβλίου, θὰ βρεῖ παραδείγματα ἀπὸ πράξεις ποὺ ἔκα-

²² *Β' Κορ.* 1, 3–4. Ἡ ἀναφορὰ στὸν Παῦλον, ὅπως βρίσκεται στὴν ἀρχή, ἰσοδυναμεῖ μὲ προσευχὴ–ἐπίκληση στὸν Θεὸ ὡς πηγὴ κάθε δυνατῆς παράκλησης. Εἰδοποιεῖ ἔτσι ὅτι δὲν ἀναζητοῦμε τόσο τρόπους νὰ προφυλάξουμε τὸν ἑαυτό μας ἀπὸ τὴν ἀπελπισία ὅσο προσπαθοῦμε νὰ κατανοήσουμε τίς ταλαιπωρίες καὶ νὰ βροῦμε στίς ἴδιες ἰκανοποίηση, ἐπειδὴ στὴ θεία βούληση ἀναγνωρίζουμε φίλον μας, ποὺ ἐνδιαφέρεται γιὰ μᾶς ὡς δικά Του παιδιὰ.

ναν καὶ λόγια ποὺ εἶπαν σοφοὶ ἄνθρωποι σὲ ὥρες μεγάλης δοκιμασίας.

I. Οἱ πρῶτες ἀρχές

Τί δείχνουν οἱ ἀρετές

Τὸ πρῶτο²³ ποὺ χρειάζεται νὰ προσέξουμε καὶ νὰ κατανοήσουμε εἶναι ὅτι ὁ σοφὸς καὶ ἡ σοφία, ὁ ἀληθινὸς καὶ ἡ ἀλήθεια, ὁ δίκαιος καὶ ἡ δικαιοσύνη, ὁ ἀγαθὸς καὶ ἡ ἀγαθότητα, ταιριάζουν καὶ σχετίζονται. [Οἱ ἀρετές δὲν εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα ἄσκησης. Ἡ σοφία, ἡ ἀλήθεια, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀγαθότητα, προϋπάρχουν καὶ οἱ ἴδιες δημιουργοῦν τὸν ἀγαθό, σοφὸ καὶ δίκαιο ἄνθρωπο.²⁴] Ἡ ἀγαθότητα δὲν εἶναι δημιουργημένη ἀπὸ κανένα, οὔτε παρηγμένη οὔτε γεννημένη, ἀλλὰ ἡ ἴδια εἶναι γόνιμη καὶ γεννάει τὸ

²³ Ἦδη στὴν ἀρχὴ εἰδοποιεῖ ὅτι ἀκόμα καὶ γιὰ πῶς ταπεινὲς ἀνάγκες μας πέρα ἀπ' ὅτιδήποτε ἄλλο καὶ προηγουμένως χρειάζεται νὰ ζοῦμε ἀνθρώπινα. Στὸν ἄνθρωπο ταιριάζει νὰ ἀπολαμβάνει πληρότητα νοήματος.

²⁴ Ἐπειδὴ οἱ ἀρετές μᾶς διαμορφώνουν ἐσωτερικά, ἐνυπάρχοντας μέσα μας ἀνάλογα μὲ τὴ θέλησή μας, νομίζουμε ὅτι παράγονται ἀπὸ ἐμᾶς, ἀπ' ὅπου φτιάχνουμε καὶ θεσμούς ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν ἴδια οἴηση. Δὲς τὴν *Πυξίδα*, σ. 195.

ἀγαθό.²⁵ Κάθε ἀγαθὸς ἄνθρωπος, σὲ ὅποιο βαθμὸ²⁶ εἶναι πραγματικά ἀγαθός, εἶναι ἀγέννητος καὶ ἄκτιστος, εἶναι μὲ ἀμεσότη-

²⁵ Προφανῆς ἀναφορὰ στὸν Πλάτωνα (γιὰ τὶς πλατωνικὲς Ἰδέες βλ. καὶ ὅσα γράφω στοὺς *Ἀρχαίους Ἑλληνας*, σ. 265 κ.έ.). Ἀρχίζοντας μὲ αὐτὴ τὴν ἐπισήμανση ὁ Ἐκκαρτ προϋποθέτει ὅτι δίνει τὴ μεγαλύτερη καὶ πιὸ ἀναγκαία παρηγοριὰ νὰ βρίσκεται κανεὶς στὴν ἀληθινὴ του φύση καὶ νὰ εἶναι ὁ ἑαυτὸς του. Ἄν ἀγνοῶ τὴν ἴδια τὴ φύση καὶ προέλευσή μου, ἂν περιφέρομαι στὴ ζωὴ μου τόσο ἄσχετος, τί θὰ μπορούσε νὰ μὲ παρηγορήσει ἀληθινὰ καὶ ὡς τὸ τέλος;

²⁶ Ὑπάρχουν μεγέθη, βαθμοί, ἀποχρώσεις, ὄχι ἀπλῶς ‘κακοί’ καὶ ‘καλοί’. Βλ. τὴν *Πυξίδα*, σ. 23: ἡ φύση τῶν πραγμάτων καλεῖ τὸν ἄνθρωπο σὲ ἐγρήγορη, σκέψη, εὐθύνη καὶ ἀπόφαση, νὰ συνειδητοποιήσει τὴν ἐλευθερία καὶ τὶς δυνάμεις του καὶ νὰ προσδιορίσει τί σχέσεις θέλει νὰ ἔχει. Τὸ σύμπαν προέρχεται ἀπὸ δημιουργία καὶ καλεῖ σὲ δημιουργία, εἶναι σχέση καὶ καλεῖ σὲ σχέσεις, προϋποθέτει νοημοσύνη καὶ καλεῖ σὲ νοημοσύνη. Ἔτσι γίνεται καλύτερα ἀντιληπτὴ ἡ ἀπορία, ἀπὸ ποιο σημεῖο καὶ μετὰ δὲν γίνεται νὰ μιλοῦμε γιὰ ἀνθρωποειδῆ ἀλλὰ γιὰ ἄνθρωπο. Ἄν ἡ οὐσία τοῦ ἀνθρώπου βρίσκεται στὴ σχέση μὲ τὴν ἀρχή του, εἶναι ἔννοια βαθμοῦ, ὑπάρχουν λιγώτερο καὶ περισσότερο ἀνθρώπινες μορφές, ὄχι ἐμφάνιση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμή στὴν ἄλλη. Χρειάζεται ἀκόμη νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἐνῶ οἱ βιολογικὲς ἐξελίξεις ὀδηγοῦν στὸ σημερινὸ ἀνθρώπινο σῶμα, δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο στὸν χῶρο τοῦ πνεύματος. Γεννιῶνται ἀκόμη σήμερα ‘ἄνθρωποι’ μὲ τὸ ἐξελιγμένο αὐτὸ σῶμα καὶ μὲ προσωπικότητα ἀσυγκρίτως κατώτερη τῶν ζώων, ἀνθρωποειδῆ, πού βιάζονται καὶ ἐκδίδουν τὰ παιδιὰ τους ἢ βασανίζουν ἀνθρώπους μὲ τὶς πιὸ φρικτὲς μεθόδους.

τα²⁷ παιδι καὶ υἱὸς τῆς ἀγαθότητος.²⁸ Ἡ ἀγαθότητα γεννάει τὸν ἑαυτὸ της, γεννάει στὸν ἀγαθὸ ἄνθρωπο ὅλα ὅσα ἔχει — ὕπαρξη, γνώση, ἀγάπη καὶ ἐνέργεια²⁹ — καὶ ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἀντλεῖ ὅλη τὴν ὕπαρξη, τὴ γνώση, τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἐνέργειά του ἀπὸ τὴν καρδιά καὶ τὸ ἐσώτατο βάθος τῆς ἀγαθότητος, καὶ μόνο ἀπὸ ἐκεῖ.³⁰

Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος καὶ ἡ ἀγαθότητα ἔχουν τὴν ἴδια φύση καὶ οὐσία, εἶναι μία καὶ ἡ ἴδια ἀγαθότητα, σὲ ὅλα ἕνα, ἐκτὸς ἀπὸ

²⁷ Δηλαδή δὲν παρεμβάλλεται ἄλλη προϋπόθεση, κάποια ἐκπαίδευση ἢ ὀτιδήποτε. Οἱ σχετικοὶ θεσμοί, ὅπως ἡ ἐκπαίδευση, στὸν βαθμὸ πού διαμορφώνονται σωστά, γνωρίζουν ὅτι τὸ μόνο πού μποροῦν νὰ προσπαθήσουν εἶναι νὰ μὲ βοηθήσουν νὰ μεγαλώσω ὅ,τι ἤδη ἔχω — δὲν μποροῦν νὰ μοῦ μεταδώσουν τίποτα οὐσιώδες ἂν δὲν εἶναι ἤδη δικό μου.

²⁸ Πῶς ἀγέννητος, ἀφοῦ εἶναι παιδι καὶ υἱός; Ὅπως ἡ φύση εἶναι ἀγέννητη, ἀλλὰ μεταδίδεται ἀπὸ τὸν γονεά στὸν ἀπόγονο. Ὁ Ἑκκαρτ διανοίγει τὰ θεμέλια τοῦ συνόλου τῶν ἐπιχειρημάτων του, ὅτι ἡ παρηγοριά ἔρχεται κατὰ κύριο λόγο ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση μας, ἂν παραμένουμε στὴν αὐθεντικὴ φύση μας. Ἡ ἀγαθότητα δὲν εἶναι κάτι ἐπίκτητο καὶ σὰν ἐξωτερικό, ἀλλὰ τὸ πιὸ δικό μας, αὐτὸ πού δὲν χρειάζεται νὰ κατορθώσουμε ἀλλὰ ἀπλῶς νὰ μὴν προδώσουμε. Κι ἂν τὸ κάναμε, δὲν χρειάζεται παρὰ νὰ 'θυμηθοῦμε' τὸν πραγματικὸ ἑαυτὸ μας. Προφανῶς ὅλη αὐτὴ τὴ σκέψη κινήτοποιεῖ ὁ Πλάτων.

²⁹ Μέσα ἀπὸ αὐτὲς τὶς τέσσερις μορφές δημιουργεῖται ὁ ἄνθρωπος, δηλαδή ἀποκτάει τὴ φυσικὴ του ὕπαρξη μέσα σὲ τελειότητα βούλησης (ἀγάπη), τελειότητα νόησης (γνώση), καὶ τελειότητα πράξης (ἐνέργεια).

³⁰ Δηλαδή ζῶ, σκέφτομαι, ἀγαπάω καὶ δημιουργῶ ὑπακούοντας, ἀπολαμβάνοντας καὶ τιμῶντας τὴ φύση μου μὲ τὴ θέλησή μου, δὲν ζῶ δουλικά καὶ ψεύτικα. Περαιτέρω, δὲν μὲ ἐμπνέει τόσο ἡ ἀγαθότητα, ἡ φιλανθρωπία, ἡ καλοσύνη, ἡ δικαιοσύνη καὶ τὰ ὅμοια, ὅσο ἡ πηγὴ καὶ τὸ βάθος τους, ἡ ἴδια ἡ θεία φύση, ὅπου ἔχουν τὴν οὐσία τους ὅλες οἱ ἀρετές.

τὴν προέλευση: ἡ ἀγαθότητα γεννάει καὶ ὁ ἀγαθὸς γεννιέται ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα. Ὅμως καὶ τὰ δύο εἶναι ἓνα, ἡ γονιμότητα καὶ τὸ γέννημα, ἡ ἀγαθότητα στὴν πηγὴ τῆς καὶ στὸν ἀγαθὸ ἄνθρωπο δὲν διαφέρουν σὲ τίποτα, εἶναι ἡ ἴδια ὕπαρξη καὶ ἡ ἴδια ζωὴ.³¹

Ἄρα, ὁ ἔχει ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος [ὡς ἀγαθὸς] τὸ ἔχει ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀγαθότητα καὶ μέσα στὴν ἀγαθότητα.³² Ἐκεῖ βρῖσκεται καὶ ἐκεῖ ζεῖ, διαμένει στὴν ἀγαθότητα, ὅπου γνωρίζει τὸν ἑαυτό του καὶ ὅλα ὅσα γνωρίζει, ἀγαπάει ὅλα ὅσα ἀγαπάει, καὶ ἐργάζεται ὅλα τὰ ἔργα του μὲ ἀγαθότητα μέσα στὴν ἀγαθότητα. Ἡ ἀγαθότητα κάνει ὅλα τὰ ἔργα τῆς μαζί του καὶ μέσα του,³³ ὅπως ἔχει γραφεῖ ἐκεῖ πὺρ ὁ Υἱὸς ἐξηγεῖ, ὁ δὲ πατὴρ ἐν ἐμοὶ μένων

³¹ Προσπαθεῖ νὰ ἀπομακρύνει τὴν αὐταπάτη τῆς ἀποξενωμένης συνείδησης ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι κάτι σχετικὰ ἢ τελείως ἀσήμαντο, καὶ ὄχι κυριολεκτικὰ φυσικὸ παιδί τοῦ Θεοῦ. Ἐχει ἐπιμείνει ἤδη ὁ Βασίλειος. “Ὁ Θεὸς δὲν ὀνομάζεται Πατέρας καταχρηστικὰ ἢ μεταφορικὰ, ἀλλὰ κυριολεκτικὰ, πρωταρχικὰ καὶ ἀληθινὰ, ἐπειδὴ μᾶς ἔφερε ἀπὸ τὸ μηδὲν στὴν ὕπαρξη μέσα ἀπὸ τοὺς σωματικούς γονεῖς, καὶ μὲ τὶς κηδεμονίες Του μᾶς πλησιάζει στὸν ἑαυτό Του” (*Κατὰ Εὐνομίου*, PG 29/2, 624B): *Χρόνος καὶ Δημιουργία*, σ. 246.

³² Δηλαδή τὸ ἔχει ὅσο παραμένει στὴ φύση του καὶ δὲν τὴ διαστρέφει. Καὶ πάλι, δὲν τὸ παίρνει σὰν μιὰ περιουσία πὺρ μεταφέρεται ὅπου δῆποτε καὶ ξοδεύεται ὅπως νᾶναι, ἀλλὰ ὡς σχέση. Ὁ Θεὸς μὲ δημιουργεῖ ἀκατάπαυστα, καὶ τόσο τελειότερα ὅσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ σχέση μου μαζί Του ἐδῶ καὶ τώρα. Δὲν μὲ γέννησε κάποτε ἀλλὰ μὲ γεννάει τώρα, πάντα στὸ παρόν. Χρειάζεται ἐδῶ μεγάλη προσοχή. Ἄν ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μιὰ σχέση, καὶ αὐτὴ ἐλεύθερη, ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ χάσει τὴ φύση του ἢ νὰ μὴ τὴν ἀποκτήσει ποτέ. Δὲς τὴν *Πυξίδα*, σ. 23.

³³ Ὁ κόσμος δημιουργεῖται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ τὸν ἄνθρωπο μέσα στὸν ἄνθρωπο μὲ πληρότητα πὺρ ‘καθρεφτίζει’ τὴν ἐνότητα τῶν δύο.

ποιεῖ τὰ ἔργα αὐτοῦ,³⁴ Ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι,³⁵ καὶ ὅτι, τὰ ἐμὰ πάντα σὰ ἐστίν καὶ τὰ σὰ ἐμά.³⁶

Ἐπιπλέον, χρειάζεται νὰ ἔχουμε καθαρὴ γνώση καὶ ἐπίγνωση³⁷ πὼς ὅταν κάποιος μιλάει γιὰ τὸ ἀγαθό, ἢ λέξη ἢ τὸ ὄνομα δὲν δείχνει καὶ δὲν περιέχει τίποτε ἄλλο, οὔτε περισσότερο οὔτε λιγώτερο, ἀπὸ τὴν ἀπλὴ καθαρὴ ἀγαθότητα, πὺ ὅμως πηγάζει καὶ χαρίζει τὸν ἑαυτὸ της πρὸς τὰ ἔξω.³⁸

Ὅταν ἀναφερόμαστε στὸν ἀγαθὸ ἄνθρωπο, ἐννοοῦμε πὼς ἡ ἀγαθότητά του εἶναι κάτι πὺ τοῦ ἔχει δοθεῖ, τοῦ ἔχει ἐνσταλλαχθεῖ (ingenlozen), ἔχει γεννηθεῖ μέσα του ἀπὸ τὴν ἀγέννητη ἀγαθότητα. Ἔτσι τὸ Εὐαγγέλιο λέει, ὥσπερ γὰρ ὁ πατήρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως καὶ τῷ υἱῷ ἔδωκεν ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ.³⁹

³⁴ *Ἡ Μεγάλῃ Πηγῇ* B 278 (Ἰω. 14), 10: οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐμοὶ ἐστι; τὰ ρήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ· ὁ δὲ πατήρ ὁ ἐν ἐμοὶ μένων αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα. [Βλέποντας τὰ θαύματα ὁ Φίλιππος ἐνοιωθε ὅτι συνέβαινε κάτι ὑπερφυσικό, χωρὶς νὰ ἔχει ἀναγνωρίσει τὴ θεότητα τοῦ Χριστοῦ, τὸν ὁποῖο σκεφτόταν μᾶλλον σὰν ἅγιο, προφήτη, κ.λπ.]

³⁵ *Ἡ Μεγάλῃ Πηγῇ* B 42 (Ἰω. 5), 17.

³⁶ *Ἡ Μεγάλῃ Πηγῇ* A 75 (Ἰω. 17), 10: καὶ τὰ ἐμὰ πάντα σὰ ἐστίν καὶ τὰ σὰ ἐμά, καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς.

³⁷ Καθαρὴ γνώση μπορῶ νὰ ἔχω ἀκόμα καὶ σὲ νηπιακὴ ἡλικία. Ἡ ἐπίγνωση προϋποθέτει συμβολικὴ συγκρότηση.

³⁸ Δηλαδὴ δὲν πρέπει νὰ μᾶς παρασύρει σὲ παρεξηγήσεις τὸ γεγονὸς τῆς ἐξωτερικεύσεως. Ὅσα ἀντιλαμβανόμεστε ὡς ἀγαθὲς πράξεις, συνθῆκες καὶ καταστάσεις δὲν ἔχουν διαφορετικὴ φύση ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα. Φανερώνουν τὴν ἴδια τὴν ἀγαθότητα, εἶναι θεία φανέρωση καὶ ἐπίσης δική μας, στὸν βαθμὸ πὺ παραμένουμε ἢ ἐπιστρέφουμε στὴ φύση μας καὶ τὴν ἐκδηλώνουμε.

³⁹ *Ἡ Μεγάλῃ Πηγῇ* A 4 (Ἰω. 5), 26. Ὁ Πατέρας εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, ὅμως δὲν δίνει τὴ ζωὴ σὰν κάτι ξένο. Ἡ ζωὴ ὑπάρχει στὸν ἴδιο

Λέει ἐν ἑαυτῷ, ὅχι ἑαυτοῦ, ἐπειδὴ τὴν ἔχει λάβει ἀπὸ τὸν Πατέρα.⁴⁰

Ὅτι ἔχω πεῖ γιὰ τὸν ἀγαθὸ ἄνθρωπο καὶ τὴν ἀγαθότητα ἰσχύει ἐξίσου γιὰ τὸν ἀληθινὸ καὶ τὴν ἀλήθεια, γιὰ τὸν δίκαιο καὶ τὴ δικαιοσύνη, γιὰ τὸν σοφὸ καὶ τὴ σοφία, γιὰ τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν Θεὸ Πατέρα, γιὰ ὅποιονδήποτε γεννημένο ἀπὸ τὸν Θεό, πού δὲν ἔχει πατέρα στὴ γῆ,⁴¹ στὸν ὁποῖο δὲν γεννιέται τίποτα κτιστό,⁴² τίποτα πού δὲν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός, στὸν ὁποῖο δὲν ὑπάρχει καμμιὰ εἰκόνα παρὰ ὁ Θεὸς μόνος, καθαρὸς καὶ ἀγνός.⁴³ Αὐτὸ λέει ὁ ἅγιος Ἰωάννης στὸ Εὐαγγέλιό του, ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν.⁴⁴

καὶ μεταδίδεται σὲ ἄλλους ὡς ἑαυτὸς τους. Δημιουργεῖ οικειότητα, ἐνότητα καὶ ταυτότητα. Βλ. ἀκόμη *Μάιστερ Έκκαρτ*, σ. 122–3 ('ποιὸς εἶναι ἓνας ἄνθρωπος').

⁴⁰ Ἡ διάκριση δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ζωὴ Του δὲν εἶναι δική Του ἀλλὰ ὅτι πηγάζει στὴ σχέση Του μὲ τὸν Πατέρα.

⁴¹ Δηλαδή ἂν προορισμὸς του εἶναι ἡ οὐράνια προέλευσή του, ἂν στὸν 'γῆινο' πατέρα του ἀναγνωρίζει ἀδελφὸ του, καὶ τὸ ἴδιο στὸ παιδί του καὶ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, στὸν βαθμὸ πού δὲν ἀποξενώθηκαν ἀπὸ τὴ φύση τους.

⁴² Δηλαδή δὲν ἔχει ἐξάρτηση ἀπὸ κανένα πλάσμα καὶ ἀπὸ καμμιὰ κτιστὴ συνθήκη, συγγένεια, κ.λπ.

⁴³ Ἡ ἀπουσία κάθε κτιστῆς εἰκόνας δὲν σημαίνει ὅτι προχωρᾶ κοιτάζοντας τὸν οὐρανὸ καὶ παραπατῶντας στὴ γῆ, ὅπως κοροῖδευε ὁ Ἀριστοφάνης τὸν Σωκράτη, δείχνει ποῦ βρίσκεται ἡ καρδιά μου, τί μὲ ἐνδιαφέρει πάνω ἀπ' ὅλα καὶ πέρα ἀπὸ κάθε σύγκριση, ποῦ ἀναγνωρίζω τὴν προέλευση καὶ τὴ φύση μου.

⁴⁴ *Ἰω. 1, 12–13*. Τὸ θέλημα ὡς ταυτότητα τῆς προέλευσης σημαίνει τὴν ταυτότητα τοῦ προορισμοῦ, ὅτι μὲ ὁδηγεῖ καὶ ἀποφασίζει τὴ ζωὴ μου ἢ δέσμευσή μου στὰ πλάσματα.

Ὡς αἷμα ἐννοεῖ ὀτιδήποτε στὸν ἄνθρωπο δὲν ὑπάγεται στὴν ἀνθρώπινη θέληση. Ὡς θέληση τῆς σάρκα ἐννοεῖ ὀτιδήποτε ὑπάγεται στὴν ἀνθρώπινη θέληση ἀλλὰ μὲ ἀντίσταση καὶ δι-σταγμὸ, ἐπειδὴ τείνει σὲ σαρκικὲς ὀρέξεις καὶ εἶναι κοινὸ στὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, ὄχι ἰδιαίτερο σὲ μόνη τὴν ψυχὴ, ἀπ' ὅπου οἱ ἀνθρώπινες δυνάμεις καταντᾶνε κουρασμένες, ἀσθενικὲς καὶ γη-ραλέες.⁴⁵

Ὡς θέληση τοῦ ἀνθρώπου⁴⁶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ἐννοεῖ τὶς ὑψη-λότερες δυνάμεις τῆς ψυχῆς, πού ἡ φύση καὶ τὸ ἔργο τους δὲν ἀναμιγνύονται μὲ τὴ σάρκα ἀλλὰ παραμένουν στὴν ἀγνή φύση τῆς ψυχῆς, εἶναι ἐλεύθερες ἀπὸ χρόνο καὶ χῶρο καὶ ἀπ' ὀτιδήποτε λαχταράει ἢ γεύεται τὰ πράγματα τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου. Ἐννοεῖ τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς πού δὲν ἔχουν τίποτα κοινὸ μὲ τίποτα κτιστό.⁴⁷

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος παίρνει μορφὴ ὡς εἰκόνα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπόγονος τοῦ Θεοῦ, συγγενῆς μαζί Του. Ὡστόσο, οἱ δυνάμεις αὐ-τὲς δὲν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Βρίσκονται στὴν ψυχὴ καὶ προέρχο-νται μαζί της.⁴⁸ Πρέπει νὰ ἀλλάξουν τὴ μορφὴ τους μέσα στὸν

⁴⁵ Τὰ δύο δὲν εἶναι ἰσάξια καὶ ἰσοδύναμα, ὅμως ἡ κοινὴ 'περιοχὴ' ψυχῆς καὶ σώματος δείχνει γιὰ τὶς κατώτερες ἐπιθυμίες ὅτι προέρχο-νται καὶ ἀπὸ τὰ δύο στοιχεῖα τοῦ ἀνθρώπου, ὄχι μόνο ἀπὸ τὸ σῶμα, ὥστε θὰ παρέμεναν ἀκόμη κι ἂν ὁ ἄνθρωπος ἦταν ἄυλος, καὶ θὰ εἶχαν ἀπλῶς ἄλλη ἔκφραση, χλιαρὴ ἀγάπη, κ.λπ.

⁴⁶ Δηλαδή ταιριαστὴ μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση.

⁴⁷ Οἱ δυνάμεις αὐτὲς εἶναι σὰν ἀναίσθητες γιὰ ὀτιδήποτε κτιστό. Ὅσο καταλαβαίνει ἢ ἀφῆ τὴ μουσικὴ, ἄλλο τόσο μποροῦν νὰ ἀντιληφθοῦν οἱ δυνάμεις αὐτὲς τὰ κτίσματα. Ἐπομένως ἡ κακὴ τους λειτουργία δὲν ὀφείλεται οὔτε κἂν ἐν μέρει σὲ ὀτιδήποτε κτιστό, ἔμφυχο ἢ ἄφυχο, ἀλλὰ στὴν καθαρὴ ἐλευθερία τους.

⁴⁸ Δίνονται μαζί μὲ ἐλευθερία γι' αὐτὸ εἶναι δυνατὸ νὰ διαστραφοῦν. Εἶναι ἐπομένως μιὰ τέλεια δυνατότητα νὰ ἔχει ὁ ἄνθρωπος, ἂν θέλει,

Θεό, να αναγεννηθοῦν μέσα Του και ἀπὸ τὸν ἴδιο, ὥστε νὰ ἔχουν Πατέρα τους μόνο τὸν ἴδιο. Ἔτσι γίνονται υἱοὶ τοῦ Θεοῦ και εἶναι ὁ μονογενὴς Υἱός.

Εἶμαι Υἱὸς χωρὶς καμμιά διαφορὰ⁴⁹ Ἐκείνου ποὺ μοῦ δίνει μορφὴ σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα Του και μέσα Του, κι ἔτσι μὲ γεννάει. Ἔνας τέτοιος ἄνθρωπος εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀγαθὸς Υἱὸς τῆς ἀγαθότητας και δίκαιος Υἱὸς τῆς δικαιοσύνης, στὸν βαθμὸ⁵⁰ ποὺ γεννιέται ἀπὸ τὴν ἴδια. Ἡ δικαιοσύνη δὲν γεννιέται ἀλλὰ γεννάει, και ὁ υἱὸς ποὺ γεννάει ἔχει τὴ φύση ἀκριβῶς ποὺ ἔχει και εἶναι ἡ ἴδια, και διακατέχεται ἀπ' ὅλα ὅσα ταιριάζουν στὴ δικαιοσύνη και τὴν ἀλήθεια.⁵¹

Τὴ διδασκαλία αὐτὴ τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου ὀλόκληρη τὴ συλλαμβάνει μὲ καθαρότητα [ἀκόμα και] τὸ φυσικὸ φῶς τῆς ἔλλο-

ἔνωση μὲ τὸν Θεό. Γεννιόμαστε μὲ μιὰ συγγένεια ποὺ μποροῦμε νὰ μεγαλώσουμε ἢ νὰ μειώσουμε.

⁴⁹ Προκλητικὴ διατύπωση μιᾶς αὐτονόητης ἀλήθειας. Στὸν βαθμὸ ποὺ ἀποκτῶ τὴ γνήσια ἀνθρώπινη φύση ἐνωμένος μαζί Του, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἔχω διαφορὰ ἀπὸ τὸν Χριστό. Τὸ γεγονὸς ὅτι μοῦ χαρίζονται τὰ δικά Του, δὲν σημαίνει ὅτι μειώνονται ἢ διαφέρουν, και ἐφόσον χαρίζονται πραγματικά, γίνονται ἐπίσης δικά μου.

⁵⁰ Προσδιορισμὸς μεγάλης σπουδαιότητος, ποὺ ἐπαναλαμβάνεται σὲ πλῆθος περιπτώσεων. Σημαίνει ἕνα ὄριο ποὺ ἐξαντλοῦν ἄλλοι λιγώτερο και ἄλλοι περισσότερο.

⁵¹ Ὅπως γιὰ τὴν ἀγαθότητα, ὁ Ἔκκαρτ ἐπισημαίνει ὅτι γενικὰ οἱ ἀρετὲς δὲν δημιουργοῦνται, εἶναι ἐκφράσεις τῆς θείας φύσης και ὑπάρχουν ὅπου ὑπάρχει και ὅσο ὑπάρχει ἡ θεία φύση.

γης ψυχῆς.⁵² Ἐδῶ βρίσκεται ἀληθινὴ παρηγοριὰ γιὰ ὁποιαδήποτε ἀνθρώπινη λύπη.⁵³

Γιατί ὑπάρχει ἡ θλίψη

Ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος λέει ὅτι γιὰ τὸν Θεὸ τίποτα δὲν εἶναι μακριὰ ἢ δὲν διαρκεῖ πολὺ.⁵⁴ Ἄν εὔχουσαι τίποτα νὰ μὴν εἶναι μακριὰ σου ἢ ἄπιαστο, προσαρμόσου στὸν Θεὸ καὶ τότε χίλια χρόνια θὰ εἶναι ἡ σημερινὴ μέρα!⁵⁵

Ἔτσι λέω ὅτι στὸν Θεὸ δὲν ὑπάρχει λύπη, ταλαιπωρία ἢ θλίψη.⁵⁶ Ἄν εἶναι νὰ ἐλευθερωθεῖς ἀπὸ κάθε θλίψη καὶ πόνο, γύρ-

⁵² Δηλαδή δὲν χρειάζεται εἰδικὸς φωτισμὸς γιὰ νὰ ἀντιληφθῶ τις ἀληθινές αὐτές. Ἀκόμα καὶ ὁ πιὸ στοιχειώδης ἑαυτὸς μου εἶναι ἀπὸ μόνος του ἱκανὸς νὰ μὲ παρηγορήσει. Γιὰ νὰ ἀφήσω τὴ διδασκαλία αὐτὴ νὰ μὲ διαμορφώσει χρειάζεται νὰ ἔχω ἐπιστρέψει στὴ γνησιότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσης σὲ βαθμὸ ἱκανὸ γιὰ νὰ ἀντιληφθῶ τὴ σπουδαιότητα αὐτῶν τῶν ἀληθειῶν.

⁵³ Ἐπομένως ὅ,τι ἀκολουθεῖ εἶναι μιὰ περίσσεια. Θὰ μπορούσε καὶ νὰ παραμείνει σὲ ὅσα εἰπώθηκαν χωρὶς νὰ στερεῖται τίποτα τελείως ἀναγκαῖο γιὰ νὰ σκεφτεῖ τὸ νόημα τῆς ταλαιπωρίας του καὶ νὰ προχωρήσει στὴ ζωὴ του σωστὰ καὶ συνειδητὰ.

⁵⁴ Σχῆμα λόγου γιὰ νὰ εἰπωθεῖ ὅτι ἡ ὑπέρχρονη θεία ὑπαρξὴ σημαίνει κάθε ἀπόσταση καὶ διάρκεια μηδενική.

⁵⁵ Χίλια χρόνια εἶναι ἡ σημερινὴ μέρα μόνο στὸν βαθμὸ ποὺ βρίσκομαι στὴν πηγὴ τοῦ χρόνου. Δὲν ταξιδεύω στὸν χρόνο ἀλλὰ περνᾶω πέρα ἀπὸ τὸν χρόνο. Μέσα Του γνωρίζω ἐπίσης τὴ σπουδαιότητα τῶν ἐποχῶν ὡς εὐκαιριῶν γιὰ μεγαλύτερη ἢ μικρότερη ἐνότητα μαζί Του. Καὶ μὲ τὴν ἔννοια αὐτὴ δὲν μοῦ εἶναι τίποτα ἀληθινὰ μακρινὸ οὔτε ἄπιαστο.

⁵⁶ Αὐτὰ ὑπάρχουν μόνο μέσα στὸν χρόνο.

να και προσκολλήσου τέλεια στον Θεό μόνο.⁵⁷ Μην ἀμφιβάλλεις: ὅλη σου ἡ ταλαιπωρία ὑπάρχει ἐπειδὴ δὲν στρέφουσαι στον Θεό, και μόνο σ' Αὐτόν.⁵⁸

Ἄν εἶχες ἀποκτήσει τὴ μορφὴ σου (gebildet)⁵⁹ και γεννηθεῖ στὴ δικαιοσύνη και μόνο ἐκεῖ, ἀληθινά, τίποτα δὲν θὰ σὲ ταλαι-

⁵⁷ Θᾶπρεπε νὰ τὸ λέει ἀντίστροφα: προσκολλήσου και γύρνα, ἐπειδὴ πρῶτα κατευθύνουμαι στον Θεό και ἔτσι ἀφήνω πίσω μου τὰ πλάσματα. Δὲς τὴν *Πυξίδα*, σ. 195–6: ἡ ἴδια ἡ πρόοδος δημιουργεῖ τις προϋποθέσεις της, δὲν προέρχεται ἀπὸ αὐτές! Πρῶτα προσδεύω, και ἐπειδὴ ἔγινα καλύτερος γνωρίζω πῶς θὰ ξεπεράσω τις ἀδυναμίες και θὰ ὀργανώσω πιὸ σωστὰ τὴ ζωὴ μου, κατανοῶντας τις βελτιώσεις και ἐλπίζοντας στὴν ἐπέκτασή τους. Στὴν παιδεία τὸ ἴδιο. Δὲν χρειάζομαι πραγματικά μιὰ γνώση ὅσο δὲν προέκυψε μέσα μου ἡ ἀνάγκη της. Εἶναι καταδικασμένο σὲ ἀποτυχία ὅποιο ἐκπαιδευτικὸ σύστημα προσπαθεῖ νὰ μεταμορφώσει τοὺς μαθητές. *Οἱ ιδέες ἔρχονται μετὰ, ὅταν ὁ πίνακας ἔχει τελειώσει*, εἰδοποιεῖ ὁ Ρενουάρ. Τὸ ἴδιο στις κοινωνίες. Ἐπειδὴ ζοῦν ὅπως ζοῦν μετατρέπουν τὴν ἐμπειρία τους σὲ καλύτερους θεσμοὺς γιὰ νὰ διαφυλάξουν τὸν τρόπο τους, ἐλπίζοντας και σὲ νέες βελτιώσεις, δὲν προσέρχονται ἀπὸ τοὺς θεσμοὺς. Ἔτσι ἐξηγεῖται γιατί ἐνῶ σήμερα οἱ ἐπιτυχημένες χῶρες εἶναι παγκοσμίως γνωστὲς και γίνονται ζωντανὸ παράδειγμα ἀπὸ τὸ ὅποιο τόσες χῶρες διδάσκονται, ἄλλες τόσες ἀντὶ νὰ μαθαίνουν ἐπιμένουν σὲ συνταγὲς ἀποτυχίας... Σωστὰ μερικὲς ἔρευνες συνδέουν συγκεκριμένους θεσμοὺς μετὰ τὴν ἀνάπτυξη, δυστυχῶς παραβλέποντας ὅτι οἱ θεσμοὶ ἀπὸ μόνοι τους δὲν ἀρκοῦν, ἂν οἱ κοινωνίες δὲν γοητεύονται ἀπὸ τὴ δημιουργία. Οἱ θεσμοὶ εἶναι προϊὸν ὄχι αἰτία τῆς ἔμπνευσης. Ὁ εὐρωπαϊκὸς εἶναι ὁ πιὸ ἀνθρώπινος πολιτισμὸς ἐπειδὴ περισσότερο ἀπ' ὅλους θεμελιώνεται στὴν φιλία, κι αὐτὸ δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα μεθόδου ἀλλὰ ἀνεξήγητη ἐλεύθερη ὁρμή. Ἡ φιλία δὲν ἐπιβάλλεται οὔτε διδάσκεται.

⁵⁸ Τὸ ἐπιχείρημα ποὺ ἀναπτύσσει στὴ συνέχεια εἶναι ὅτι τὰ πράγματα φανερόνουν διαφορετικὴ ὄψη ἂν τὰ προσεγγίζω μέσα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τους στὴ θεία βούληση, ἔχοντας ἀποδεσμευτεῖ ἀπὸ κατώτερα κριτήρια και ἐπιθυμίες.

⁵⁹ Μορφὴ εἶναι ἡ ὕπαρξη.

πωροῦσε περισσότερο ἀπ' ὅσο μπορεῖ νὰ ταλαιπωρήσει τὸν Θεὸ ἢ δικαιοσύνη.⁶⁰ Ὁ Σολομὼν λέει, οὐκ ἀρέσει τῷ δικαίῳ οὐδὲν ἄδικον, οἱ δὲ ἀσεβεῖς πλησθήσονται κακῶν.⁶¹ Δὲν λέει 'ὁ δίκαιος ἄνθρωπος' ἢ 'ὁ δίκαιος ἄγγελος' ἢ 'αὐτὸς' ἢ 'ἐκεῖνος': λέει ὁ δίκαιος. Ὅτιδῆποτε ἀνήκει στὸν [συγκεκριμένο, σὲ 'αὐτὸν' ἢ 'ἐκεῖνο' τὸν] δίκαιο, ἰδίως ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι δική του καὶ ὅτι εἶναι δίκαιος, αὐτὸ εἶναι 'υἱός', ἔχει κάποιον πατέρα στὴ γῆ, εἶναι πλάσμα, κάτι πὺ ἐγινε ἢ δημιουργήθηκε, ἀφοῦ ὁ πατέρας του εἶναι ἓνα πλάσμα, κάτι πὺ ἐγινε καὶ δημιουργήθηκε.⁶² Ὅμως ὁ ἀπλὰ δίκαιος, [πὺ δὲν ἀνήκει σὲ κάποια μερικότητα καὶ δὲν μεροληπτεῖ], ἐπειδὴ δὲν ἔχει πατέρα κτιστὸ καὶ δημιουργημένο, κι ἐπειδὴ ὁ Θεὸς καὶ ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἓνα, καὶ δικὸς του πατέρας εἶναι μόνο ἡ δικαιοσύνη, ὅπως εἶναι ἐπόμενο δὲν μπορεῖ νὰ νοιώσει πόνον καὶ λύπη περισσότερο ἀπ' ὅσο μπορεῖ νὰ νοιώσει πόνον καὶ λύπη ὁ Θεός.⁶³ Ἡ δικαιοσύνη δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ φέρει λύπη, γιατί ὅλη ἡ

⁶⁰ Δηλαδή, ὅ,τι συμβαίνει, ὅσο δυσάρεστο κι ἂν εἶναι, ὑπηρετεῖ τὴ δικαιοσύνη, ἐπομένως ἀρκεῖ νὰ γνωρίσουμε τὸν λόγο του, καὶ θὰ πάψει νὰ μᾶς ταλαιπωρεῖ.

⁶¹ Παρ. 12, 21, κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα. Τὸ κείμενο πὺ χρησιμοποιεῖ ὁ Ἑκκαρτ ἔχει τὴν παραλλαγή, ἢ ὁ ἴδιος τὸ ἀλλάζει ἔτσι, ὅτι ὁ δίκαιος δὲν θὰ στενάξει ὅτιδῆποτε κι ἂν τοῦ συμβεῖ.

⁶² Ἄγνοῶ τὴ φύση μου στὸν βαθμὸ πὺ παίρνω τὸν Θεὸ μέσα ἀπὸ τὴ μερικότητά μου καὶ μέσα ἀπὸ τίς μερικότητες τῶν ἄλλων πλασμάτων.

⁶³ Ἡ ἔμφαση πὺ δίνεται ἐδῶ στὴ δικαιοσύνη προϋποθέτει ὅτι λυπεῖ καὶ ἀπογοητεύει κυρίως ἡ ἀδικία, ὄχι ὁ ἴδιος ὁ πόνος, ἢ ἀπώλεια, ἢ ὅποια ἀντιξοότητα. Γιὰ παράδειγμα, ἂν ἤμουν ἄρρωστος καὶ δὲν ἔνοιωθα ἀδικη τὴν κατάστασή μου, ἀλλὰ ὅτι χρησιμεύει σὲ μεγαλύτερο καὶ ἀνώτερο ὄφελός μου, ἢ ἔστω ὅτι εἶναι ἓνα χρέος πὺ πληρώνω γιὰ κάτι πὺ ἔκανα, γιὰ τὸ ὁποῖο εἶμαι ὑπεύθυνος, κ.λπ., ἀμέσως τὰ βιώματα ἀπὸ τὴν ἀρρώστια θὰ ἄλλαζαν καὶ δὲν θὰ ἤμουν λυπημένος, ἀλλὰ θὰ εἶχα μέσα στὸν πόνον ἀνακούφιση, ἡσυχία καὶ ἱκανοποίηση.

χαρά, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ εὐλογία εἶναι ἡ δικαιοσύνη,⁶⁴ κι ἔτσι ἂν ἡ δικαιοσύνη στενοχωροῦσε τὸν δίκαιο θὰ στενοχωροῦσε τὸν ἑαυτό της. Καμμιά ἀνομία καὶ ἀδικία, τίποτα κτιστὸ ἢ δημιουργημένο δὲν μπορεῖ νὰ λυπήσει τὸν δίκαιο, γιατί ὅλα τὰ κτίσματα εἶναι τόσο πιὸ χαμηλὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο ὅσο ἀπὸ τὸν Θεό, δὲν κάνουν καμμιά ἐντύπωση στὸν δίκαιο, δὲν τὸν ἐπηρεάζουν καὶ δὲν γεννιοῦνται μέσα του,⁶⁵ ἐπειδὴ πατέρας του εἶναι μόνο ὁ Θεός.⁶⁶

Χρειάζεται λοιπὸν καθένας νὰ προσπαθεῖ εἰλικρινά⁶⁷ νὰ ἀδειάσει ἀπὸ τὸν ἑαυτό του καὶ ἀπ' ὅλα τὰ πλάσματα, καὶ νὰ μὴ γνωρίζει ἄλλο Πατέρα παρὰ μόνο τὸν Θεό.⁶⁸ Τότε τίποτα δὲν θὰ μπορεῖ νὰ τὸν πλήξει καὶ νὰ τὸν λυπήσει, οὔτε ὁ Θεὸς οὔτε τὰ πλάσματα, οὔτε κτιστὸ οὔτε ἄκτιστο, καὶ ὅλη ἡ ὑπαρξή του, ἡ

⁶⁴ Ἡ δικαιοσύνη δὲν εἶναι φορτική, εἶναι μιὰ ἐπιστροφή στὴ γνήσια ἀνθρώπινη φύση. Δικαιοσύνη εἶναι ἡ ὑπαρξὴ στὸ σύνολό της ὡς πρόσκληση καὶ στήριξη σὲ ὅλα νὰ ἔχουν τὴν οἰκεία θέση τους σύμφωνα μὲ τὴ φύση τους, τὰ ἔλλογα μὲ ἐλευθερία. Ἀκόμη καὶ ὁ δαίμονας ἔχει ἕνα ἴχνος ἀγάπης, ἔστω μόνο γιὰ τὸ ἐγὼ του, μιὰ ἐλάχιστη χαρά, ἂν καὶ σωστὰ σὲ σύγκριση μὲ τὰ ἀνώτερα πλάσματα τὴ θεωροῦμε διαστροφή.

⁶⁵ Δηλαδή δὲν γίνονται ἑαυτός του, δὲν δημιουργεῖ μαζί τους ἀμετακίνητη ἐξάρτηση, οὐσιαστικὴ ταύτιση καὶ δέσμευση.

⁶⁶ Ὅσα γεννιοῦνται μέσα μου εἶμαι ἐγὼ, καὶ μποροῦν νὰ προέρχονται ἀπὸ τὸν Θεὸ ἢ ἀπὸ κτίσματα. Ἡ ὑπαρξιακὴ ἐπιλογὴ τῆς ἴδιας τῆς προέλευσής μου εἶναι ἡ πιὸ κρίσιμη ἔκφραση τῆς ἐλευθερίας μου.

⁶⁷ Ἡ εἰλικρίνεια ἐδῶ μοιάζει ὅ,τι πιὸ ἀπλό, καὶ ὅμως παραμένει σπάνια, ἐπειδὴ σπάνια ἀγαπάει κανεὶς τὴν ἴδια τὴν ἀγάπη, ὁπότε συνειδητὰ ἢ μὴ λατρεύει ὡς Θεὸ τὰ πλάσματα, ὅπως τὴ θρησκεία.

⁶⁸ Ἀδειάζω ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου δὲν σημαίνει ὅτι ζῶ στὴ ζωὴ μου σὰν παρείσακτος, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο, ὅτι ἐπιστρέφω στὴ φύση μου. Ἔτσι καὶ τὰ κτίσματα καὶ τὴν κτιστὴ πλευρά μου κατανοῶ καὶ βιώνω κυρίως μέσα ἀπὸ τὴ θεότητα καὶ λιγώτερο τὴ θεότητα μέσα ἀπὸ αὐτά. Ἡ κτιστὴ φύση δὲν εἶναι μόνο μιὰ ὄψη τῆς θεότητας ἀλλὰ καὶ μιὰ ἀπόκρυφή της (δὲς στὸν Χρόνο καὶ Δημιουργία τὴν ἐνότητα 'Φύση τῆς ἔγχρονης ὑπαρξής', σ. 189–434).

ζωή, ἡ γνώση, ἡ σοφία καὶ ἡ ἀγάπη του θὰ εἶναι ἀπὸ τὸν Θεό, θὰ εἶναι μέσα στὸν Θεό, καὶ θὰ εἶναι ὁ Θεός.

[Πῶς εἶναι θεϊκὸς ὁ δῆμιος; Δὲς στὸ *Ἡμερολόγιο*, σ. 131: ὁ βασανισμὸς εἶναι ἓνα μυστήριο, τὴν ἐξήγηση τοῦ ὁποῖου μπορεῖ νὰ μάθει ἐκεῖνος ποὺ τὸν ὑπομένει, καθέννας γιὰ τὸν ἑαυτό του. Τόσο ἀκραῖες καταστάσεις δὲν μπορῶ νὰ τις σκεφτῶ ἀφηρημένα — καὶ ἀκόμη στὸν ἑαυτό μου θὰ χρειαστεῖ νὰ περάσει ἀκόμα καὶ πολὺς χρόνος γιὰ νὰ φθάσω σὲ μιὰ κατανόηση. Προϋποτίθεται ὅμως ὅτι παρατηρῶ τὴ ζωὴ μου καὶ σκέφτομαι τὸν λόγο ὅσων συμβαίνουν...]

Ἄν ἀγαποῦσα περισσότερο

Ἵπάρχει καὶ κάτι ἄλλο νὰ γνωρίζω, ἱκανὸ νὰ παρηγορήσει τὸν ἄνθρωπο σὲ ὁποιαδήποτε συμφορά, ὅτι ὁ δίκαιος καὶ ἀγαθὸς χωρὶς ἀμφιβολία ἀπολαμβάνει πέρα ἀπὸ κάθε μέτρο τὴ δίκαιη πράξη,⁶⁹ ἀπερίγραπτα περισσότερο ἀπ' ὅσο ἀπολαμβάνει καὶ χαίρεται τὴν ἴδια τὴ φύση καὶ ζωὴ του ὁ ἴδιος ἢ ἀκόμα ὁ ὑψηλότερος ἄγγελος. Γι' αὐτὸ οἱ ἅγιοι [πάντα] ἔδιναν μὲ χαρὰ τὴ ζωὴ τους γιὰ τὴ δικαιοσύνη.⁷⁰

⁶⁹ Δίκαιη πράξη εἶναι ὅποια ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικὴ ἀξία κάθε στιγμῆς κάθε πλάσματος.

⁷⁰ Αὐτὴ εἶναι ἡ φύση τοῦ μαρτυρίου. Ἡ δικαιοσύνη προτάσσει τὸ περισσότερο σημαντικὸ χωρὶς νὰ δειλιάζει. Δὲς στὴν *Πυξίδα*, σ. 100 καὶ στὴ *Μυθολογία*, σ. 74–5: μία πρὸς μία ὑποχωροῦν καὶ χάνονται οἱ 'θανάσιμες' ἀμαρτίες ὅπως λίγος καπνὸς μὲ τὸ πρῶτο ἀεράκι, χωρὶς προσπάθεια, χωρὶς κόπο, χωρὶς νὰ ἀσχοληθῶ μαζί τους ἓνα δευτερόλεπτο — ἀπλῶς ἐπειδὴ βρίσκομαι στὴν πραγματικότητα τῆς μεγάλης εἰκόνας... Ἡ μαλθακότητα ἀποκόβει ἀπὸ τὴν πίστη, ἀπὸ τὴ γνώση,

Τώρα λέω, όταν πλήττουν τὸν ἀγαθὸ καὶ δίκαιο ἄνθρωπο ἐξωτερικὲς συμφορὲς, παραμένει γαλήνιος, μὲ τὴν εἰρήνη τῆς καρδιάς του⁷¹ ἀμετακίνητη. Ἔτσι εἶναι ἀληθινὸ αὐτὸ ποὺ ἔχω πεῖ, ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ἀναστατώσει τὸν δίκαιο ὅτιδήποτε κι ἂν τοῦ συμβεῖ. Ἄν ὅμως ἀνησυχεῖ ἀπὸ ἐξωτερικὲς δυσκολίες, τότε πραγματικὰ εἶναι δίκαιο καὶ σωστὸ ὅτι ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε νὰ ὑποστεῖ αὐτὴ τὴ ζημιὰ, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ εἶναι καὶ νόμιζε πὼς εἶναι δίκαιος, κι ὅμως ἀναστατώθηκε ἀπὸ κάτι τόσο μικρὸ. Ἄν [αὐτὸ ποὺ συνέβη] τὸ βρῖσκει σωστὸ ὁ Θεός,⁷² τότε πράγματι δὲν θᾶπρεπε νὰ τὸν στενοχωρήσει, ἀλλὰ νὰ τοῦ δώσει περισσότερη χαρὰ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ του, μὲ τὴν ὁποία καθέννας χαίρεται καὶ τὴν ὁποία βάζει πιὸ πάνω ἀπ' ὅλο τὸν κόσμο. Γιατὶ πῶς θὰ τὸν ὠφελοῦσε ὁ κόσμος αὐτός, ἂν ὁ ἴδιος δὲν βρισκόταν ἐδῶ;

ἀπὸ τὴν προοπτικὴ, κάνει τὸ πρόβλημα νὰ μοιάζει ἐπιβλητικὸ, γι' αὐτὸ ἀπελπίζει καὶ ὁδηγεῖ στὴν αὐτολύπηση. Ἀγαθὴ λύπη εἶναι ὅταν θλίβει ἢ μικρότητα ποὺ μπορεῖ νὰ ὑπάρχει γύρω μας, ὄχι ἐπειδὴ μᾶς ταλαιπωρεῖ ἀλλὰ ἐπειδὴ ὑπάρχει. Ἐνα χαρακτηριστικὸ τῆς ἀγαθῆς λύπης εἶναι ὅτι δὲν ἐμποδίζει τὴ νηφάλια ἐκτίμηση τῶν καταστάσεων, δὲν θολώνει τὴ μεγάλη εἰκόνα. Ὅσο πιὸ συνειδητὴ καὶ ἰσχυρὴ γίνεται ἡ ἐπαφὴ μὲ τὰ πράγματα, τόσο ὑποχωρεῖ ἡ πνευματικὴ νοχέλεια, ταλαιπωρίες καὶ μικρότητες δὲν προκαλοῦν αὐτολύπηση, ἢ κι ἂν τὸ κάνουν, δὲν διαρκεῖ ἀλλὰ εἶναι ὅπως ὅταν κάποιος βυθιστεῖ καὶ ἀμέσως τὸ σωσίβιο τὸν ἀρπάξει στὴν ἐπιφάνεια. Χρειάζεται πνευματικὴ ἀρχοντιά, ἢ ὅπως τὸ λέει ὁ Συμεών, νὰ εἶναι ὁ νοῦς καρφωμένος στὸ φῶς. Στὴν ἐπίγνωση τῆς πραγματικότητος ὁ ἑαυτὸς εἶναι ἡ πραγματικότητα, οἱ συνθῆκες ἀναγνωρίζονται στὶς ἀληθινὲς διαστάσεις τους, μαλθακότητα, ἀπελπισία, αὐτολύπηση, ὀργή, δὲν ἔχουν δύναμη νὰ ἐπιβληθοῦν.

⁷¹ Δηλαδή εἶναι ἐσωτερικὰ ἡσυχος, ὅσο κι ἂν χρειάζεται ἐξωτερικὰ νὰ κάνει διάφορα γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσει τὶς ἀντίξοες συνθῆκες.

⁷² Ἴσως ἡ πιὸ θεμελιώδης ἀρχή. Κατανοῶ ἢ ὄχι τοὺς λόγους ὅσων συμβαίνουν, πάντως εἶναι ἀδύνατο ὁ δίκαιος νὰ ἀδικήσει καὶ ὁ ἀγαθὸς νὰ κάνει κακό.

στὸν Θεό,⁷⁵ θὰ ἔβρισκε ἀληθινή, πραγματικὴ καὶ ἴση παρηγοριὰ ὅπουδῆποτε. Ἴσως εἶναι αὐτὰ ἀρκετὰ γιὰ τὸ πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου.

⁷⁵ Εἶναι ἡ ἴδια πραγματικότητα ἀπὸ δύο πλευρές. Μόνο ὅταν εἶμαι μέσα στὸν Θεὸ μπορῶ νὰ ἀγαπάω τὸν Θεὸ στὰ πλάσματα, καὶ πάλι δὲν γίνεται νὰ εἶμαι μέσα στὸν Θεὸ χωρὶς νὰ ἀγαπάω τὸν ἴδιο στὰ πλάσματα.

II. Τριάντα πηγές χαρᾶς

ΤΩΡΑ, στο δεύτερο μέρος ακολουθοῦν περίπου τριάντα ἀρχές, κάθε μία ἀπὸ τὶς ὁποῖες θὰ ἀρκοῦσε καὶ μόνη τῆς νὰ παρηγορήσει στὶς ταλαιπωρίες του κάθε λογικὸ ἄνθρωπο.⁷⁶

Δὲν ὑπάρχει ἀπεριόριστη ταλαιπωρία

Ἡ πρώτη ἀρχὴ εἶναι ὅτι καμμιὰ ταλαιπωρία καὶ ἀπώλεια δὲν εἶναι χωρὶς κάποια παρηγοριά,⁷⁷ καὶ καμμιὰ ἀπώλεια δὲν εἶναι ὀλοκληρωτική. Γι' αὐτὸ ὁ ἅγιος Παῦλος λέει πὼς ἡ καλὴ θέληση καὶ ἡ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ δὲν ἐπιτρέπουν σὲ καμμιὰ

⁷⁶ Ἀπλῶς 'λογικό', ἀκόμη καὶ ἄθεο; Ὁ ἄθεος δὲν εἶναι οὔτε λογικός, σύμφωνα μὲ τὸν Ἑκκαρτ καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἴδια τὴ λογική. Δὲς στὴν *Πυξίδα*, σ. 145, *Ποιά εἶναι ἡ ἀληθινὴ θρησκεία*, καὶ στὸ *Ἡμερολόγιο*, σ. 276, *Ἐστὼ ὡς ἀγνωστικισμὸς, ὁ ἀθεϊσμὸς εἶναι μιὰ ἀξιοσέβαστη ἐπιλογή;*

⁷⁷ Ὅσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ ταλαιπωρία τόσο πιὸ δύσκολα διακρίνεται τὸ ἀγαθὸ τῆς, καὶ ἴσως χρειαστεῖ νὰ περάσει ἀρκετὸς χρόνος μέχρι νὰ μπορέσω νὰ τὸ συνειδητοποιήσω, ἂν σκέφτομαι, ἐννοεῖται, ἂν προσπαθῶ νὰ κατανοήσω ὅσα συμβαίνουν, τουλάχιστον τὰ πιὸ κρίσιμα. Ἦδη ὅμως παρηγορεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἀμφιβάλλω γιὰ τὴν ἀγαθὴ προέλευση ὄλων.

δοκιμασία ἢ συμφορὰ νὰ εἶναι ἀβάσταχτη. Πάντα δημιουργεῖ καὶ δίνει⁷⁸ κάποια παρηγοριά, ἀπ' ὅπου ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ πάρει βοήθεια. Οἱ ἅγιοι καὶ ἐπίσης οἱ δάσκαλοι τῆς ἀρχαιότη-
τας⁷⁹ λένε πῶς ὁ Θεὸς καὶ ἡ φύση δὲν μποροῦν νὰ ἀνεχθοῦν τὸ καθαρὸ κακὸ ἢ τὸν καθαρὸ πόνο.⁸⁰

Τώρα, ἔστω ὅτι κάποιος ἔχει ἑκατὸ μάρκα, χάνει τὰ σαράντα καὶ τοῦ μένουν ἑξήντα. Ἄν σκέφτεται συνέχεια τὰ σαράντα ποὺ ἔχασε, ἀναγκαῖα θὰ εἶναι ἀπαρηγόρητος καὶ δυστυχιμένος. Πῶς νὰ βρεῖ παρηγοριά, πῶς νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴν ἀγωνία καὶ τὴ μέριμνα, ἂν στρέφεται στὴν ἀπώλεια καὶ τὴ συμφορὰ πιέζοντάς τὴν ἐπάνω του καὶ πιέζοντας τὸν ἑαυτό του ἐπάνω της, ἔτσι ποὺ νὰ τὴν κοιτάει κι αὐτὴ νὰ ἐπιστρέφει τὸ βλέμμα, καὶ μιλάει καὶ συναναστρέφεται μὲ τὴν ἀπώλεια καὶ ἡ ἀπώλεια μαζί του, καὶ κοιτάζονται πρόσωπο μὲ πρόσωπο; Θὰ ἀρκοῦσε ὅμως

⁷⁸ Μορφή δημιουργίας εἶναι καὶ ἡ ἀνάδειξη μιᾶς ὑπαρκτῆς ἀλλὰ ἄγνωστης ἢ ὑποτιμημένης πραγματικότητας.

⁷⁹ heidenischen meister: οἱ παγανιστὲς δάσκαλοι. Προτίμησα τὴ χρονολογικὴ ἀπόδοση, ἐπειδὴ οἱ ἴδιοι οἱ 'παγανιστὲς' δάσκαλοι, οὔτε κἂν θὰ μπορούσαν νὰ ἀναγνωρίσουν ἔτσι τὸν ἑαυτό τους, καὶ ἀκόμη κυριότερα ἐπειδὴ ὁ παγανισμὸς ὑφίσταται ὡς ἀποφασισμένη ἐμμονὴ σὲ παρωχημένες λατρεῖες. Χαρακτηρίζοντας τὸν Σωκράτη ἢ τὸν Σενέκα παγανιστὴ, βρίσκομαι ἐκτὸς τόπου καὶ χρόνου, καὶ προκαλῶ σύγχυση. Ὁ Ἰάμβλιχος θὰ μπορούσε ἴσως νὰ ἀποκληθεῖ παγανιστῆς, ἂν καὶ ὀριακά, ἐφόσον ἀκόμη ὁ χριστιανισμὸς βρισκόταν στὶς ἀρχές του. Πάλι στὴ συνέχεια ὁ παγανισμὸς χαρακτηρίζεται ἀκραῖες περιπτώσεις μειωμένης νοσημοσύνης, ὅπως εἶναι οἱ λεγόμενοι 'δωδεκαθεϊστὲς', κ.λπ. Ὁ Γεώργιος Γεμιστὸς θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ παγανιστῆς; Σύμφωνα μὲ ἀνοϊκοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κύκλους τῆς ἐποχῆς, ναί, ὄχι ὅμως σύμφωνα μὲ σημαντικὲς προσωπικότητες ὅπως ἦταν οἱ αὐτοκράτορες Μανουήλ καὶ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, οἱ ὁποῖοι καὶ τὸν προστάτευσαν καὶ ἀξιοποίησαν.

⁸⁰ Καθαρὸς πόνος δὲν νοεῖται. Πρέπει νὰ ὑπάρχει κάτι ὑγιὲς γιὰ νὰ πονάει.

νά στραφεί στα έξήντα μάγκα που έχει ακόμα, να γυρίσει την πλάτη στα σαράντα που χάθηκαν, να σκεφτεί τα έξήντα και να κοιτάζει αυτά πρόσωπο με πρόσωπο. Τότε σίγουρα θα έβρισκε παρηγοριά. "Ό,τι υπάρχει είναι αγαθό κι έχει δύναμη να μ'ας παρηγορεί, αλλά αυτό που είναι ανύπαρκτο και δέν είναι αγαθό, αυτό που δέν είναι δικό μου αλλά χάθηκε για μένα, μπορεί να φέρει μόνο απογοήτευση, λύπη και θλίψη. "Έτσι λέει ο Σολομών, *κάκωσις ώρας έπιλησιμονήν ποιεί τρυφής, και έν συντελεία ανθρώπου αποκάλυψις έργων αυτού.*⁸¹ Έπομένως, αν είσαι λυπημένος και θλιμμένος, μπορείς να σκεφτείς όσο κέρδος και άνεση εξακολουθείς να έχεις, όσα είναι ακόμη δικά σου.⁸² Θα σέ

⁸¹ Σοφ. Σειρ. 11, 27.

⁸² Πρόβλημα έδω δημιουργεί ή ιδιότητα του ενδιάμεσου αγαθού να φεύγει από τη μέση σαν να μην υπάρχει, όποτε δύσκολα γίνεται αίτια εύγνωμοσύνης. Για παράδειγμα, όσο έχει υγεία το μάτι μου δέν με άπασχολεί, εργάζεται σωστά και άπλως απολαμβάνω τον σκοπό της όρασης, τη θέαση των πραγμάτων. Αρχίζω να σκέφτομαι το μάτι μου όταν ή όραση αποκτήσει προβλήματα. Τότε συνειδητοποιώ το αγαθό που πια δέν υπάρχει, και προσπαθώ να το ανακτήσω με θεραπείες, αν είναι δυνατό. Γι' αυτό συνήθως σκεφτόμαστε ό,τι χάσαμε και όχι ό,τι έχουμε. Βρίσκομαι με τους δικούς μου σαν να ήταν αυτόνομη ή ύπαρξή τους και ή δυνατότητα να απολαμβάνω στη ζωή μου την αξία τους. "Όσπου έρχεται μιá μέρα όταν δέν είναι έδω... Αυτό δέν σημαίνει άχαριστία, είναι μιá φυσιολογική λειτουργία της συνείδησης να λειτουργεί έπιλεκτικά για να συγκεντρώνεται στους σκοπούς της. Άλλίμονο αν κάθε φορά που ήθελα να γράψω μιá λέξη σκεφτόμουν τη δημιουργία του πληκτρολόγιου, του μηχανισμού πίσω από τα πληκτρα, την έφεύρεση της ασύρματης σύνδεσης με τον υπολογιστή, και τα χιλιάδες σχετικά δεδομένα που συνεργάζονται σιωπηλά για να έχω την άνεση να γράψω τη λέξη αυτή. Η συμβουλή του Έκκαρτ, αν και εύλογη, δέν μπορεί να γίνει αρκετά χρήσιμη. "Όσα παραμένουν δικά μου τείνουν να αντιμετωπίζονται ως αυτόνομη μέχρι να έρθει ή ώρα να χαθούν. "Όσο περνάνε τα χρόνια και μεγαλώνει ή έμπειρία της

παρηγορήσει επίσης να σκεφτεῖς πόσες χιλιάδες υπάρχουν, που ἂν εἶχαν ἐξήντα μάρκα, ὅσα ἐξακολουθεῖς ἐσὺ να κατέχεις, θὰ λογάριάζαν τὸν ἑαυτό τους ἄρχοντα καὶ πλούσιο καὶ θὰ χαίρονταν ἀπὸ τὸ βάθος τῆς καρδιάς τους.

Μὴν περιφρονεῖς τὰ χειρότερα

Ἐπάρχει καὶ κάτι ἄλλο ὅμως που μπορεῖ να μᾶς παρηγορήσει. Ἄν κάποιος εἶναι ἄρρωστος καὶ πονάει πολὺ τὸ σῶμα του ἀλλὰ ἔχει τὸ σπίτι του καὶ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα σὲ τροφή, ποτό, φάρμακα, ἔχει ὑπηρέτες που τὸν περιθάλπουν, καὶ τὴ συμπάθεια καὶ παρέα τῶν φίλων του, τί θᾶπρεπε να κάνει; Τί κάνουν οἱ φτωχοί; Ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν ἴδια ἢ μεγαλύτερη ἀρρώστια καὶ ταλαιπωρία, καὶ δὲν ἔχουν ἄνθρωπο να τοὺς δώσει ἕνα ποτήρι κρύο νερό. Πρέπει να ζητιανέψουν στὴ βροχή, στὴν παγωνιά καὶ στὸ χιόνι ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι γιὰ ἕνα ψίχουλο.⁸³ Λοιπὸν, ἂν θέλεις

ἀπώλειας τόσο πιὸ συνειδητὴ γίνεται ἢ κάθε ἄλλο παρὰ αὐτονόητη ὑπαρξὴ ὅσων ἔχουμε, καὶ πάλι μὲ μέτρο. Ἔτσι οἱ ἴδιες οἱ ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς σὰν να μᾶς ἐκπαιδεύουν στὴν ἀχαριστία. Πρὸς ἐπίρρωση τοῦ Ἐκκαρτ, ἀκόμη κι αὐτὸ περιέχει κάτι ἀγαθὸ, ἐφόσον λειτουργεῖ καὶ σὰν ἀσπίδα γιὰ τὴν αὐταρέσκεια ἀπὸ τὴν ὁποία κινδυνεύει καμμιά φορά ὁ ἱκανοποιημένος ἄνθρωπος.

⁸³ Ἄς προσεχθεῖ ἡ σύνδεση τῆς φτώχειας μὲ τὴν ἀκούσια μοναξιά, φαινόμενο ὑπαρκτὸ καὶ σήμερα, ὅπως εἶναι φυσικό. Ἡ συναναστροφή πολλαπλασιάζει τὶς οικονομικὲς ἀπαιτήσεις καὶ μάλιστα προκαταβολικά. Ἡ κοινωνικότητα ἔχει ἀνάγκη ἕνα ἀπόθεμα οικονομικῶν προϋποθέσεων, πέρα καὶ ἀπ' ὅσα ἀπαιτεῖ κάθε συνάντηση ὅταν γίνεται.

να βρεῖς παρηγοριά, ξέχασε ὅσους εἶναι σὲ καλύτερη κατάσταση ἀπὸ σένα, καὶ νὰ σκέφτεσαι μόνο ὅσους εἶναι χειρότερα.⁸⁴

Μιὰ ὑγιῆς ἐξάρτηση

Παραπέρα λέω, ὀλόκληρη ἢ ταλαιπωρία προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν προσκόλληση.⁸⁵ Ἄν ὑποφέρω γιὰ ἐφήμερα πράγματα,⁸⁶ ὁ ἑαυτός μου καὶ ἡ καρδιά μου ἔχουν ἀγάπη καὶ ἐξάρτηση ἀπὸ ἐφήμερα πράγματα — δὲν ἀγαπάω τὸν Θεὸ μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ μου, καὶ ἀκόμη δὲν ἀγαπάω ὅ,τι ὁ Ἰδιος θέλει νὰ ἀγαπάω μαζί Του.⁸⁷ Γιατί εἶναι περίεργο λοιπὸν ποῦ ὁ Θεὸς ἐπι-τρέπει νὰ πληγῶ ἀπὸ τὴν ἀπώλεια καὶ τὴ λύπη;⁸⁸

⁸⁴ Ὅμως τὴ δική μας δυσκολία βιώνουμε ἄμεσα ἐνῶ τῶν ἄλλων εἰκάζουμε στὴ φαντασία μας, ἐκτὸς ἂν ζοῦμε μαζί τους, ἂν κάποιος δικός μας ὑποφέρει περισσότερο ἀπὸ μᾶς. Στὴν οὐσία εἶναι παραλλαγή τοῦ προηγούμενου ἐπιχειρήματος, καὶ ἔχει παρόμοια μειονεκτήματα μὲ τὸ προηγούμενο.

⁸⁵ Ἀπὸ ἐδῶ ὅμως προέρχεται καὶ ἡ χαρά.

⁸⁶ Τί γίνεται ἂν ὑποφέρω γιὰ ἐφήμερα ἐπειδὴ εἶναι ἐνωμένα μὲ ὅσα δὲν εἶναι ἐφήμερα — μὲ τὴ σοφία, τὴν ἀλήθεια, τὴ δικαιοσύνη, τὴν ἀγαθότητα;

⁸⁷ Δὲν θέλει νὰ ἀγαπάω τοὺς φίλους Του;

⁸⁸ Δὲν εἶναι περίεργο. Ὅμως ὄχι ἐπειδὴ ἀγάπησα λάθος, ἀλλὰ ἐπειδὴ θέλει νὰ ταλαιπωρηθῶ, νὰ συνειδητοποιήσω τί ἀγάπησα, καὶ νὰ βεβαιωθῶ ὅτι θὰ τὰ βρῶ πάλι ὅλα μέσα Του. Ὁ Ἐκκαρτ σωστά δίνει ἔμφαση στὴν ἀνάγκη νὰ ἀγαπήσουμε ὀλόψυχα τὸν Θεό, ὅμως δὲν βοηθαίει ἢ ὑποτίμηση τῶν ἐνδιάμεσων σχέσεων. Τὸ σφάλμα αὐτὸ δὲν ἔκανε ὁ Πλάτων. Μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι ἡ μεγαλύτερη καὶ οὔτε κἂν νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸν ἑαυτό του κυρίως, ὅμως ἡ ἀξία τοῦ ἐφήμερου δὲν παύει νὰ εἶναι ἀπαραίτητη.

Ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος λέει, *Κύριε, δὲν ἤθελα νὰ σὲ χάσω, ὅμως ἀπὸ τὴν ἀπληστία μου ἤθελα νὰ ἔχω καὶ τὰ πλάσματα ἐκτὸς ἀπὸ σένα,*⁸⁹ *καὶ γι' αὐτὸ σὲ ἔχασα, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἄφηνες κάποιον νὰ ἔχει τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἐξαπάτηση τῶν πλασμάτων μαζί με Σένα πὸ εἶσαι ἡ ἀλήθεια.*

Καὶ ἀλλοῦ λέει ὅτι, *γενικὰ εἶναι πολὺ ἀχάριστος ὅποιος δὲν ἱκανοποιεῖται μετὰ τὸν Θεὸ μόνο.*

Καὶ ἀλλοῦ λέει, *τὰ χαρίσματα πὸ ἔδωσε ὁ Θεὸς στὰ πλάσματα πῶς θὰ ἱκανοποιοῦσαν ὅποιον δὲν ἱκανοποιεῖται [οὔτε κἀν] μετὰ τὸν ἴδιο τὸν Θεό;*⁹⁰

Γιὰ τὸν ἀγαθὸ ἄνθρωπο δὲν θὰ ἦταν παρηγοριὰ ἀλλὰ πόνος ὅτιδήποτε ἄσχετο μετὰ τὸν Θεό, ἀνόμιό Του, καὶ ὄχι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς μόνος.⁹¹ Πάντα θὰ ἔλεγε, *Κύριε καὶ Θεέ, ἀνάπαυσή μου, ἂν με στείλεις μακριὰ ἀπὸ σένα σὲ ὅτιδήποτε ἄλλο, τότε δῶσε μου ἕναν ἄλλο ἐσένα, γιὰ νὰ μπορέσω νὰ πάω ἀπὸ σένα σὲ σένα, γιατί δὲν θέλω τίποτα παρὰ μόνο ἐσένα.*⁹²

⁸⁹ Ἀπὸ ἄγνοια, ὄχι ἀπὸ ἀπληστία. Ὅποιος δὲν εἶναι ἀδαής, γνωρίζει ὅτι μετὰ τὸν Θεὸ θὰ βρεῖ ἐπίσης τὰ πλάσματα — καὶ εἶναι σωστὸ νὰ θέλει τὰ πλάσματα, ἐφόσον στὴ σχέση μαζί τους ἀρχίζει ἡ σχέση μετὰ τὸν Θεό.

⁹⁰ Ἄν ἀγαπάω ἀληθινὰ ἔστω ἕνα πλάσμα, κι ἂν θέλω νὰ σκέφτομαι, νὰ διακρίνω καὶ νὰ κερδίζω ἐπίγνωση γιὰ ὅσα συμβαίνουν στὴ ζωὴ μου, ἀργὰ ἢ γρήγορα συνειδητοποιῶ ποιά ἀκριβῶς εἶναι ἡ ἀξία τῶν πλασμάτων, ἀπὸ ποῦ προέρχεται καὶ γιατί εἶναι ἀδύνατο νὰ χαθεῖ.

⁹¹ Πόσο κοντόφθαλμος πρέπει νὰ εἶναι κάποιος γιὰ νὰ περιμένει παρηγοριὰ ἀπὸ σχέσεις μετὰ φίλους, παιδιά καὶ ἐγγόνια, ὅταν ἐκεῖ ἀκριβῶς ἔχουν τὴν ἀρχὴ τους οἱ μεγαλύτερες θλίψεις; Ἐξ ὀρισμοῦ ἡ παρηγοριὰ ἔχει μία ὄψη μόνο καὶ τίποτα προβληματικὸ ἢ δυσάρεστο.

⁹² Καὶ αὐτὸ ἀνήκει στὸν Αὐγουστῖνο. Πιὸ μετὰ τὸν ἀναφέρει μετὰ ἀφορμὴ τὸ ἴδιο κείμενο.

Όταν ο Κύριός μας ύποσχέθηκε στον Μωϋσῆ κάθε καλό και τὸν ἔστειλε στὴν ἄγια γῆ, πὸ συμβολίζει τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Μωϋσῆς εἶπε, *Κύριε, μὴ μὲ στείλεις πουθενά, ἀλλὰ ὅπου θὰ εἶσαι κι Ἐσὺ μαζί μου.*⁹³

Τί ἀποφασίζει τὴ ζωὴ μας;

Όλη ἡ προτίμηση, ἡ λαχτάρα και τὸ πάθος προέρχεται ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα, γιατί ὅλα ἔλκονται ἀπὸ τὰ ὁμοιά τους και τὰ ἀγαποῦν. Ὁ ἀγνὸς ἄνθρωπος ἀγαπάει τὴν ἀγνότητα, ὁ δίκαιος ἀγαπάει και ἔλκεται ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη, τὸ στόμα καθενὸς προφέρει ὅ,τι περιέχει μέσα του, ὅπως λέει ὁ Κύριός μας, *τὸ στόμα μιλάει ἀπὸ τὸ πλήρωμα τῆς καρδιᾶς,*⁹⁴ και ὁ Σολομὼν λέει, *ὄλος ὁ κόπος τοῦ ἀνθρώπου βρίσκεται στὸ στόμα του.*⁹⁵ Ἐπομένως εἶναι βέβαιο σημάδι ὅτι ὄχι ὁ Θεὸς ἀλλὰ ἡ κτίση βρίσκεται στὴν καρδιά ἑνὸς ἀνθρώπου, ἂν ἔλκεται και παρηγορεῖται ἀπὸ ἔξω.

Ἔτσι ὁ ἐνάρετος ἄνθρωπος θὰ νοιώσει μεγάλη ντροπὴ μπροστὰ στὸν Θεὸ ἀλλὰ και στὰ ἴδια τὰ δικά του μάτια, ἂν συνειδητοποιήσει ὅτι δὲν βρίσκεται μέσα του ὁ ἴδιος, ὅτι ὁ Θεὸς Πατέρας δὲν ἐργάζεται μέσα του ἀλλὰ τὸ ἀξιολύπητο πλάσμα

⁹³ Ἐξ. 33, 15: και λέγει πρὸς αὐτόν, εἰ μὴ αὐτὸς σὺ συμπορεύῃ, μὴ με ἀναγάγῃς ἐντεῦθεν.

⁹⁴ *Ἡ Μεγάλῃ Πηγῇ* A 10 (Λουκ. 6), 45: ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδιᾶς αὐτοῦ προφέρει τὸ ἀγαθόν, και ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδιᾶς αὐτοῦ προφέρει τὸ πονηρόν· ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδιᾶς λαλεῖ τὸ στόμα αὐτοῦ.

⁹⁵ Ἐκκλ. 6, 7: πᾶς μόχθος ἀνθρώπου εἰς στόμα αὐτοῦ, και γε ἡ ψυχὴ οὐ πληρωθήσεται.

συνεχίζει νὰ ζεῖ καὶ νὰ ποθεῖ μέσα του καὶ νὰ ἐργάζεται μέσα του.⁹⁶ Γι' αὐτὸ ὁ βασιλεὺς Δαβὶδ λέει στοὺς Ψαλμοὺς θρηνηῶντας, τὰ δάκρυα ἔγιναν παρηγοριά μου νύχτα καὶ μέρα, ὅσο μπορούσαν καὶ συνέχιζαν νὰ μὲ ρωτᾶνε, Ποῦ εἶναι ὁ Θεός σου;⁹⁷

Νὰ στρέφομαι στὰ ἐξωτερικὰ πράγματα, νὰ βρίσκω παρηγοριά σὲ ὅ,τι δὲν ἔχει παρηγοριά, καὶ νὰ μιλάω γι' αὐτὰ μὲ λαχτάρα συνέχεια καὶ συνέχεια, εἶναι βέβαιο σημάδι ὅτι ὁ Θεὸς δὲν φανερώθηκε μέσα μου, δὲν παρακολοθεῖ καὶ δὲν ἐργάζεται μέσα μου. Ἀκόμα περισσότερο θὰ ντρεπόταν κανεὶς τοὺς ἀγαθούς ἀνθρώπους, νὰ καταλάβουν αὐτὸ πὺ τοῦ συμβαίνει. Ὁ ἀγαθὸς δὲν θὰ παραπονιόταν ποτὲ γιὰ ἀπώλεια ἢ θλίψη, θὰ θρηνοῦσε μόνο ἐπειδὴ θρηνεῖ γι' αὐτὰ, συνειδητοποιῶντας τὴν ὀδύνη καὶ τὸν θρήνο του.

Οἱ δάσκαλοι λένε ὅτι κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὑπάρχει φωτιά, ἐξαπλωμένη καὶ ἄγρια, χωρὶς τίποτα νὰ μεσολαβεῖ, κι ὅμως ὁ οὐρανὸς δὲν ἐπηρεάζεται στὸ παραμικρό. Τώρα, ἓνας συγγραφέας λέει ὅτι τὸ χαμηλότερο τῆς ψυχῆς εἶναι πιὸ εὐγενικὸ ἀπὸ τὸ ὑψηλότερο τοῦ οὐρανοῦ. Πῶς λοιπὸν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἰσχυρίζεται ὅτι εἶναι οὐράνιος ἄνθρωπος, κι ὅτι ἡ καρδιά του εἶναι στὸν οὐρανὸ, ἂν θλίβεται καὶ ἀναστατώνεται ἀπὸ τόσο μικρὰ πράγματα;

⁹⁶ Γιὰ τὸ 'ἀξιολύπητο' πλάσμα ὁ Ἰωάννης εἰδοποιεῖ ὅτι Ὅποιος δὲν ἀγαπᾷ τὸν ἀδελφὸ του, πὺ ἔχει δεῖ, τὸν Θεό, πὺ δὲν ἔχει δεῖ, εἶναι ἀδύνατο νὰ τὸν ἀγαπᾷ. Ὁ Χριστὸς λέει ὅτι δὲν γίνεται νὰ τὸν ἀκολουθήσω ἂν δὲν μισῶ πατέρα, μητέρα, παιδιά καὶ ἀδελφία, ὅχι ἐπειδὴ εἶναι ἀξιολύπητοι ὡς πλάσματα, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐγὼ εἶμαι ἀξιολύπητος, προσκολλημένος σὲ βιολογικὲς σχέσεις ἀπαγορεύω στὸν ἑαυτὸ μου νὰ συνειδητοποιήσῃ τὴν προέλευση τῆς ἀξίας τους καὶ νὰ γνωρίσῃ τὸ ἀληθινὸ της εὖρος καὶ μέγεθος.

⁹⁷ Ψαλμ. 41, 4: ἐγενήθη τὰ δάκρυά μου ἔμοι ἄρτος ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐν τῷ λέγεσθαί μοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ποῦ ἐστὶν ὁ Θεός σου;

Ἡ θέληση τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου

Τώρα θὰ πῶ κάτι ἄλλο. Δὲν γίνεται νὰ εἶναι ἀγαθὸς ὅποιος δὲν εὔχεται νὰ ἔχει ἀκριβῶς αὐτὸ ποὺ θέλει ὁ Θεός.⁹⁸ Δὲν εἶναι δυνατὸ γιὰ τὸν Θεὸ νὰ θέλει ὅτιδήποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ ἀγαθὸ, καὶ ἀκριβῶς ἐπειδὴ τὸ θέλει ὁ ἴδιος καὶ μέσα στὸ θέλημά Του ἀναγκαῖα εἶναι ἀγαθὸ, καὶ μάλιστα εἶναι τὸ πιὸ ἀγαθὸ ἀπ' ὅλα.⁹⁹ Γι' αὐτὸ ὁ Κύριός μας διδάξε τοὺς ἀπόστολους, καὶ μέσα ἀπὸ αὐτοὺς ἐμᾶς, νὰ προσευχόμαστε κάθε μέρα νὰ γίνει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ὡστόσο, μόλις τὸ θέλημά Του φανερωθεῖ καὶ γίνει, ἐμεῖς θρηνοῦμε.

Ὁ Σενέκας, ἓνας ἀρχαῖος δάσκαλος, ρωτᾷ, *ποιὰ εἶναι ἡ μεγαλύτερη παρηγοριὰ στὸν πόνο καὶ τὴν ἀσθένεια; καὶ λέει ὅτι εἶναι νὰ δέχεται κανεὶς ὅλα τὰ πράγματα σὰν νὰ τὰ εἶχε ἐπιθυμήσει καὶ νὰ εἶχε προσευχηθεῖ γι' αὐτά, ἐπειδὴ πράγματι θὰ τὰ εἶχες ἐπιθυμήσει, ἂν εἶχες καταλάβει ὅτι ὅλα συμβαίνουν ἀπὸ τὸν Θεό, μὲ τὸν Θεό, καὶ μέσα στὸ θεῖο θέλημα.* Ἔνας ἀρχαῖος δάσκαλος λέει, *Κυβερνήτη καὶ ὑπέρτατε Πατέρα, Κύριε τοῦ ὑψηλότερου οὐρανοῦ, γιὰ ὅλα ὅσα θέλεις εἶμαι ἕτοιμος. Δῶσε μου θέληση νὰ θέλω ὅ,τι ἡ θέλησή Σου.*¹⁰⁰

⁹⁸ Εἶναι καλὸ νὰ γνωρίζω ὅτι ὅλα βρίσκονται στὸ θέλημά Του, καὶ ἀκόμη καλύτερο νὰ διακρίνω τὸν λόγο τους. Ὁ Ἔκκαρτ δὲν προτείνει μοιρολατρικὴ ὑπακοή ἀλλὰ δίνει στὴ συνέχεια πιθανοὺς λόγους ποὺ χρειάζεται νὰ ζητήσει κανεὶς, τί μπορεῖ νὰ σημαίνει κάθε φορὰ μιὰ ταλαιπωρία, μήπως γίνεται “γιὰ νὰ προστατεύσει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ μιὰ μεγαλύτερη συμφορά”, κ.λπ.

⁹⁹ Ἴδανικὸ ὄχι ἀπόλυτα, ἀλλὰ σὲ σύγκριση μὲ τίς ὑπόλοιπες δυνατότητες τῆς δεδομένης στιγμῆς. Ἀπόλυτο ἀγαθὸ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός.

¹⁰⁰ *gip mir willen, nâch dinem willen ze wellenne.*

Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἔχει νὰ ἐμπιστεύεται τὸν Θεό, νὰ πιστεύει καὶ νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι τόσο ἀγαθὸς ὥστε τοῦ εἶναι ἀδύνατο — εἶναι ἀδύνατο στὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν ἀγάπη Του — νὰ ἀντέξει νὰ πλήττει τὸν ἄνθρωπο ὅποιοσδήποτε πόνος ἢ συμφορὰ, ἐκτὸς ἂν εἶναι γιὰ νὰ τὸν προστατεύσει ἀπὸ μιὰ μεγαλύτερη συμφορὰ, ἢ ἀλλιῶς γιὰ νὰ τοῦ δώσει μεγαλύτερη παρηγοριὰ στὴ γῆ ἢ γιὰ νὰ κάνει μὲ αὐτὸ καὶ ἀπὸ αὐτὸ κάτι καλύτερο, ποῦ θὰ ὀδηγήσει μὲ ἀκόμα μεγαλύτερη δύναμη καὶ τελειότητα στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Ὡστόσο ἄς εἶναι αὐτὸ ὅπως εἶναι.¹⁰¹

Καὶ μόνο ἐπειδὴ εἶναι θεῖο θέλημα νὰ συμβεῖ κάτι, ἡ θέληση τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου εἶναι τόσο σύμφωνη καὶ ἐνωμένη μὲ τὴ θεία θέληση, ὥστε ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς θέλει τὸ ἴδιο μὲ τὸν Θεό, ἀκόμη κι ἂν προκαλοῦσε στὸν ἴδιο ζημιὰ, ἢ ἀκόμη κι ἂν τοῦ στεροῦσε τὴν αἰώνια ζωὴ του.¹⁰² Ἔτσι ὁ ἅγιος Παῦλος εὐχέθηκε¹⁰³ νὰ χωριστεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ τὸν Θεό, γιὰ τὴ θέλησή

¹⁰¹ Δηλαδή δὲν εἶναι πάντα δυνατὸ νὰ εἴμαστε βέβαιοι ποῦ ἀκριβῶς ἀποβλέπει ἡ θεία βούληση, καὶ οἱ σκοποὶ διαφέρουν κατὰ περίπτωσιν, μποροῦμε ὅμως πάντα νὰ ἔχουμε ἐμπιστοσύνη. “Ἡ λαθεμένη ἔμφαση ποῦ δίνεται κάποτε στὴν ἐλευθερία τῆς πίστεως ὡς παράλογος (‘πιστεύω ἐπειδὴ εἶναι παράλογο’) δὲν ὀφείλεται τόσο σὲ ἐπίγνωση μιᾶς ἀπειρίας καὶ ἀκαταληψίας ὅσο στὸν φόβο τῆς ἀνάγκης. Θέλει νὰ πεῖ: ὅσο κι ἂν εἶναι παράλογο, πιστεύω πὼς μιὰ μέρα θὰ σταματήσει ὁ τροχὸς τῆς ἀνάγκης. Εἶναι σύνθημα ποῦ δὲν μπόρεσε νὰ βοηθήσει, ἐπειδὴ, εἴτε παράλογη εἴτε εὐλογη, ἡ πίστη δὲν εἶναι πραγματικὴ ὅσο παλεύω μὲ τὰ θεῖα δῶρα σὰν νὰ ἦταν καταδίκες... Ἡ ἀνάγκη εἶναι ὁ φόβος ποῦ χωρίζει ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ὅλα τὰ πράγματα. Δὲν γεννάει ὁ φόβος τὴν ἀνάγκη ἀλλὰ ἡ ἀνάγκη γεννάει τὸν φόβο καὶ γεννιέται μέσα του, ὑπόσταση τοῦ ἀνυπόστατου”: *Κιβωτός*, σ. 147–8.

¹⁰² und joch sîn verdüemnisse waere.

¹⁰³ *Ρωμ.* 9, 3: ἡυχόμεν γὰρ αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα.

Του και για τὴ δόξα Του.¹⁰⁴ Ὅποιος ἔφθασε πραγματικά στὴν τελειότητα συνήθισε νὰ εἶναι τόσο νεκρὸς γιὰ τὸν ἑαυτό του, τόσο βυθισμένος μέσα στὸν Θεὸ μακριὰ ἀπὸ τὴ δική του μορφὴ, καὶ τόσο μεταμορφωμένος μέσα στὸ θεῖο θέλημα, ὥστε ὀλόκληρη ἡ μακαριότητά του βρίσκεται στὸ νὰ ἀγνοεῖ τὸν ἑαυτό του καὶ ὅλα τὰ πράγματα, καὶ νὰ γνωρίζει μόνο τὸν Θεό, χωρὶς νὰ ἐπιθυμεῖ τίποτα καὶ χωρὶς νὰ γνωρίζει κανένα θέλημα παρὰ μόνο τὸ θεῖο θέλημα, λαχταρῶντας νὰ γνωρίζει τὸν Θεὸ ἔτσι ὅπως τὸν γνωρίζει ὁ Θεός, σύμφωνα μὲ ὅσα λέει ὁ ἅγιος Παῦλος.¹⁰⁵ Ὁ Θεὸς γνωρίζει ὅ,τι γνωρίζει, καὶ ἀγαπάει καὶ θέλει ὅ,τι θέλει καὶ ἀγαπάει, στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό Του καὶ στὴν ἴδια τὴ θέλησή Του. Ὁ ἴδιος ὁ Κύριός μας λέει, *ἡ αἰώνια ζωὴ εἶναι νὰ γνωρίζεις μόνο τὸν Θεό.*¹⁰⁶

[Ὁ π. Ἀλώνιος εἰδοποιεῖ ὅτι *ἂν δὲν φτάσει ὁ ἄνθρωπος νὰ πεῖ βαθεῖα μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά του, ὅτι μόνο ἐγὼ καὶ ὁ Θεὸς ὑπάρχομε στὸν κόσμο, ἀποκλείεται νὰ βρεῖ ἡσυχία.*]¹⁰⁷

¹⁰⁴ Ἄν ὁ Παῦλος εὐχήθηκε ἀκόμα καὶ νὰ καταδικαστεῖ ὁ ἴδιος γιὰ νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὸν Χριστὸ οἱ ἀδελφοί του, μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ πὼς ἡ εὐχή του ἀφοροῦσε ἐν τέλει τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, καὶ πάλι ὅμως ὄχι κυρίως. Ὁ Παῦλος ἐδῶ ἐκδηλώνει πάνω ἀπ' ὅλα τὴν ἀνησυχία καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὸ ἐβραϊκὸ γένος.

¹⁰⁵ *Α' Κορ.* 13, 12: βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι καθὼς καὶ ἐπεγνώσθη.

¹⁰⁶ *Ἡ Μεγάλῃ Πηγῇ* A 75 (*Ἰω.* 17), 3: αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν.

¹⁰⁷ *Ἄπ.* α', *PG* 65, 133 (ἐὰν μὴ εἶπη ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἄνθρωπος, ὅτι ἐγὼ μόνος καὶ ὁ Θεὸς ἐσμὲν ἐν τῷ κόσμῳ, οὐχ ἔξει ἀνάπαυσιν): *Ἡ Ἄλλη Ζωή*, σ. 178.

Γι' αὐτὸ οἱ δάσκαλοι λένε πῶς οἱ μακάριοι στὸν οὐρανὸ γνωρίζουν τὰ πλάσματα ἀνεξάρτητα ἀπ' ὅλες τὶς εἰκόνες τῶν πλασμάτων.¹⁰⁸ Τὰ γνωρίζουν στὴ μία εἰκόνα ποὺ εἶναι ὁ Θεός, στὴν ὁποία γνωρίζει, ἀγαπάει καὶ ἐπιθυμεῖ τὸν ἑαυτό Του καὶ μαζὶ ὅλα τὰ πράγματα. Κι ὁ Ἰδιος μᾶς διδάσκει νὰ προσευχομάστε γι' αὐτὸ καὶ νὰ τὸ ἐπιθυμοῦμε, ὅταν λέμε, *Πάτερ ἡμῶν, ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου* — δηλαδή, νὰ γνωρίζω Ἐσένα μόνο — *ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου*, γιὰ νὰ μὴν κατέχω τίποτα ἀπ' ὅσα ἐκτιμῶ καὶ νομίζω γιὰ πλοῦτο, παρὰ μόνο Ἐσένα, ποὺ εἶσαι ὅλα τὰ πλούτη.

Γι' αὐτὸ λέει τὸ Εὐαγγέλιο, *μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι*,¹⁰⁹ δηλαδή οἱ φτωχοὶ στὴ θέληση, κι ἔτσι παρακαλοῦμε τὸν Θεὸ νὰ γίνει τὸ θέλημά Του *ἐπὶ τῆς γῆς*, δηλαδή σὲ μᾶς, καὶ *ἐν οὐρανῷ*, δηλαδή στὸν Ἰδιο. Ἐνας τέτοιος ἄνθρωπος ἔχει ἐνώσει τόσο πολὺ τὴ θέλησή του μὲ τὴ θεία θέληση, ὥστε θέλει ὅλα ὅσα θέλει ὁ Θεός, καὶ μὲ τὸν τρόπο ποὺ τὰ θέλει ὁ Θεός. Κι ἔτσι, ἀφοῦ ὁ Ἰδιος κατὰ κάποιον τρόπο θέλει νὰ ἔχω ἀμαρτήσῃ, δὲν θὰ εὐχόμεον νὰ μὴν τὸ εἶχα κάνει, γιὰτὶ ἔτσι πραγματοποιεῖται τὸ θεῖο θέλημα *ἐπὶ τῆς γῆς*, δηλαδή στὴν ἀμαρτία, ὅσο καὶ *ἐν οὐρανῷ*, δηλαδή στὴν ἀγαθότητα.¹¹⁰ Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἐπιθυ-

¹⁰⁸ Πῶς θὰ βρισκόμουν στὴν αἰωνιότητα χαρούμενος χωρὶς τὴ θεία γνώση, ὑπαρξῆ καὶ ἀντίληψη; Ὅτιδήποτε πεπερασμένο σὰν νὰ ἀρπάζει φωτιὰ καὶ νὰ καταστρέφεται ἂν συναντήσῃ τὴ θεία ἀπειρία, γι' αὐτὸ ἡ κόλαση περιγράφεται ὡς τόπος βασανισμοῦ, ὄχι ἐπειδὴ ἐφαρμόζεται κάποια τιμωρία. Ὅμως ἡ 'ἀνάφλεξη' τῆς μερικότητας καὶ τῶν περιορισμῶν δὲν ἔχει τέλος γιὰ ὁποιοὺς δὲν θέλουν τέλος.

¹⁰⁹ *Ἡ Μεγάλη Πηγὴ Α 1 (Ματθ. 5), 3.*

¹¹⁰ Δὲς ἀκόμη τὴν *Κιβωτό*, σ. 148: ἡ ἀμαρτία εἶναι ἕνα θέλημα τοῦ Θεοῦ ποὺ ζητάει κατάργηση, καὶ ὑπακούω καταργῶντας το μὲ τὴ δύναμή Του... Στὴν κορύφωση τῆς ἀγωνίας ὅλοι οἱ συλλογισμοὶ καὶ ὅλες οἱ ἐπιθυμίες καταλήγουν στὴν ὀριστικὴ ἐτυμηγορία, ἡ ἀμαρτία εἶναι

μεϊ κανείς τήν ἀπομάκρυνση ἀπό τόν Θεό για χάρη τοῦ Θεοῦ, νά χωριστεϊ ἀπό τόν Θεό για χάρη τοῦ Θεοῦ. Μόνο αὐτό εἶναι ἀληθινή μετάνοια για τίς ἀμαρτίες μου.¹¹¹ Τότε θλίβομαι για τήν ἀμαρτία χωρίς θλίψη, ὅπως ὁ Θεός θλίβεται για ὅλο τὸ κακὸ χωρίς θλίψη.

[Σὲ ὅλες τίς περιπτώσεις ἀμαρτιῶν, σφαλμάτων, καὶ τοῦ πιὸ φρικτοῦ ἐγωϊσμοῦ, πρὶν ἀπ' ὅλα χρειάζεται νά μὴν κατακρίνω τὸν ἑαυτό μου. Ὅχι μόνο νά μὴ φοβᾶμαι τὴν ἀνύπαρκτη θεία τιμωρία, ἀλλὰ νά μὴ φοβᾶμαι οὔτε κἄν τὴν ἀπόσταση ἀπὸ τὸν Ἰδιο, ὅτι δὲν θὰ μπορέσω νά σταθῶ κοντὰ Του.¹¹² Ὑπάρχει μεγαλύτερη παρηγοριὰ ἀπὸ αὐτή; Ὁ δρόμος για τὸν Θεό εἶναι ὁ πιὸ εὐκολος: χρειάζεται ἀπλῶς νά κάνω ὅ,τι θέλω. Ὁ μοναχισμὸς προτείνει τὸ ἀντίθετο, τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἰδίου θελήματος, ἀλλὰ κάνει λάθος. Χρειάζεται νά ἀκολουθῶ τὸ θελήμα μου καὶ μόνο αὐτό. Ὁ δρόμος για τὸν ἑαυτό μου καὶ ὁ δρόμος για τὸν

τέλεια, καὶ τότε μπορεῖ νά γίνει τελείως δική μου. Στὴ δίνη τῆς ταπεινώσεως τῆς ἡ ψυχὴ δὲν προλαβαίνει νά προσευχηθεῖ *Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Γιὲ Θεοῦ, ἐλέησόν με τὸν ἀμαρτωλό*. Βουλιάζοντας σὲ θάλασσα πὸ μόνο ἓνας βαδίζει, μπορεῖ νά πεῖ πραγματικὰ *γεννηθῆτω τὸ θελήμα σου*, καὶ τότε γεννιέται ὁ Λόγος.

¹¹¹ Δὲν εἶναι ἀληθινὴ μετάνοια νά κατηγορῶ τὸν ἑαυτό μου καὶ νά ζητάω συγγνώμη. Μετάνοια εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ ἀλλαγὴ, ὅμως αὐτὸ δὲν συμβαίνει ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμὴ στὴν ἄλλη — ἂν συμβεῖ. Χρειάζεται ἐπομένως πᾶνω ἀπ' ὅλα εἰλικρίνεια, νά ἀναγνωρίσω τὸν ἑαυτό μου στὴν κακία μου καὶ νά δεχτῶ τὸν κακὸ ἑαυτό μου μέσα στὸν Θεό, συνεχίζοντας ὅσο καλύτερα μπορῶ — αὐθόρμητα, φυσιολογικά, ἀπροσποίητα. Δὲς ἀκόμη τὴν *Κιβωτό*, σ. 145: πεθαίνω για τὸν ἑαυτό μου ἀγαπῶντας τον. Δὲν λέω εἶσαι κακὸς ἀλλὰ τοῦ δίνω καλοσύνη, δὲν λέω εἶσαι φθονερός ἀλλὰ τοῦ δίνω σωφροσύνη, δὲν λέω εἶσαι ἀσήμαντος ἀλλὰ τοῦ δίνω σημασία. Δηλαδή κάνω αὐτὸ πὸ δὲν μπορῶ. Ἡ κάθαρση δὲν εἶναι κατόρθωμα, ἀλλὰ δωρεά. Μετάνοια, γνώση καὶ ζωὴ πὸ παίρνω, ἂν θέλω, τὴν ὥρα πὸ χαρίζεται.

¹¹² Μιὰ στιγμὴ εἶναι ἀρκετὴ. Μέσα σὲ μιὰ στιγμὴ φόβου ὁ κόσμος γίνεται πειρασμὸς καὶ τὸ ἐπέκεινα ἔξω ἀπὸ δῶ: *Κιβωτός*, σ. 144.

Θεὸ εἶναι ὁ ἴδιος. Νὰ σκέφτομαι τὸν ἑαυτὸ μου καὶ νὰ τὸν καταλαβαίνω, νὰ προχωρῶ συνειδητὰ, νὰ μὴν κάνω κάτι ἄλλο νομίζοντας ὅτι κάνω τὸ θέλημά μου. Ἡ πασίγνωστη προτροπὴ τοῦ Ἄνακτος τῶν Δελφῶν, *γνῶθι σεαυτόν*, εἶναι ἡ πιὸ ἐγκυρη, ἰκανή, ὀλοκληρωμένη καὶ τέλεια θρησκευτικὴ ὁδηγία σὲ ὅλους τοὺς αἰῶνες. Δυστυχῶς ἡ χριστιανοσύνη κινεῖται σὲ ἀπελπιστικὰ μεγάλο βαθμὸ ἀντίθετα, συμπλέει μὲ τὴ φοβικὴ ἐβραϊκὴ ‘εὐσέβεια’, γεμίζει τις ψυχὲς μὲ τρόμο καὶ ὑπερεντείνει ὑποκρισία, σκληρότητα καὶ δειλία.]¹¹³

Ἔχω θλίψη, τὴ μεγαλύτερη θλίψη, γιὰ τὶς ἁμαρτίες μου. Δὲν θὰ ἔκανα ἁμαρτίες γιὰ τίποτα κτιστὸ ἢ ποὺ ἀνήκει στὴν κτιστότητα, ἀκόμη κι ἂν ὑπῆρχαν χίλιοι κόσμοι σὲ ὅλη τὴν αἰωνιότητα — καὶ ὅμως ἔχω θλίψη χωρὶς θλίψη. Καὶ συμφωνῶ καὶ ἀποδέχομαι τὸν πόνο μέσα στὸ θεῖο θέλημα καὶ ἀπὸ τὸ θεῖο θέλημα. Μόνον τέτοιος πόνος εἶναι τέλειος, ἐπειδὴ προσέρχεται καὶ πηγάζει ἀπὸ καθαρὴ ἀγάπη γιὰ τὴν πιὸ καθαρὴ ἀγαθότητα καὶ χαρὰ τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι ἐπαληθεύεται καὶ τὸ γνωρίζει κανεὶς, ὅπως ἔχω πεῖ σ’ αὐτὸ ἐδῶ τὸ μικρὸ βιβλίο,¹¹⁴ ὅτι ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος, στὸν βαθμὸ ποὺ εἶναι πραγματικὰ ἀγαθός, οἰκειοποιεῖται ἀπό-

¹¹³ *Πυξίδα*, σ. 154–5. Δὲς καὶ τὴν *Κιβωτό*, σ. 144: ὁ Λόγος πέφτει στὴν εὐφορὴ ψυχὴ σὰν σπόρος, ἐνώνεται μαζί της καὶ τὴ γονιμοποιεῖ. Στὴν ἄγονη ψυχὴ γίνεται κανόνας, διατάσσει τὰ δέοντα καὶ φέρει κατάρτα, φόβο, ἁμαρτία καὶ θάνατο. Τὸ ἴδιο τὸ Εὐαγγέλιο ἔγινε ἀφορμὴ διαιρέσεως σὲ χριστιανούς καὶ ἀλλόδοξους ἀλλὰ καὶ πηγὴ αἱρέσεων, συμβιβασμῶν, σχισμάτων καὶ ὑποκρισίας. Ὁ ἕνας καὶ ἴδιος Λόγος διαχωρίζει τὸ εὐφορο ἀπὸ τὸ ἄγονο, κυρίως μέσα στὸν κάθε ἄνθρωπο καὶ κατόπιν στοὺς πολιτισμούς, προστατεύοντας τὸ γόνιμο νὰ γεννήσει τὸν καρπὸ του ἀκέραιο. Τὸν σκύλο τὸν ἀγκαλιάζω ἢ τὸν φοβερίζω, τὸ κουνούπι τὸ σκοτώνω. Τὸ κουνούπι κοιτάζει χωρὶς νὰ καταλαβαίνει ἀπὸ ποιὸν ζεῖ καὶ φεύγει χωρὶς νὰ καταλαβαίνει ποιὸς τὸ ἀπειλεῖ.

¹¹⁴ Συχνὰ ὑπενθυμίζει ὅτι ἔχει ἤδη πεῖ κάτι, βεβαιώνοντας ἔτσι ὅτι θεωρεῖ ἀναγκαία τὴν ἐπανάληψη.

λυτα¹¹⁵ τὴν ἴδια τὴν ἀγαθότητα, ποὺ εἶναι ὁ Θεὸς στὸν ἑαυτό Του.

Πῶς παίρνω ὅταν δὲν παίρνω

Τώρα πρόσεξε πόσο θαυμαστή και εὐλογημένη εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ὡς ἐν οὐρανῶ, δηλαδή ὅπως στὸν ἴδιο τὸν Θεό! Ἡ ταλαιπωρία τὸν ὑπηρετεῖ ὅσο ἡ ἀνάπαυση, ἡ θλίψη τὸ ἴδιο μὲ τὴν χαρὰ, και πρόσεξε ἀκόμη πόσο ξεχωριστὴ εἶναι αὐτὴ ἡ ἀνάπαυση. Γιατὶ ἂν ἔχω τὴν χάρη και τὴν ἀγαθότητα ποὺ εἶπα, τότε εἶμαι σὲ κάθε περίσταση και μὲ ὅλους τοὺς τρόπους τὸ ἴδιο παρηγορημένος και χαρούμενος. Κι ἂν μοῦ λείπει [ἡ χάρη αὐτὴ και ἡ ἀγαθότητα], θὰ τὰ καταφέρω χωρὶς αὐτὴ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ και μέσα στὸ θέλημά Του.

Ἄν ὁ Θεὸς θέλει νὰ μοῦ δώσει αὐτὸ ποὺ θέλω, τότε τὸ ἔχω και εἶμαι ἱκανοποιημένος. Ἄν δὲν θέλει νὰ μοῦ τὸ δώσει, τότε τὸ παίρνω μὲ τὸ νὰ ἀντέχω χωρὶς αὐτό, κάνω και πάλι τὸ θέλημά Του, κι ἔτσι παίρνω μὲ τὸ νὰ μπορῶ χωρὶς αὐτὸ και μὲ τὸ νὰ μὴν παίρνω. Ἐπομένως τί μοῦ λείπει; Χωρὶς ἀμφιβολία, πιὸ ἀληθινὰ δέχεται κανεὶς τὸν Θεὸ ὅταν δὲν ἔχει ἀνάγκη αὐτὸ ποὺ ζητάει, παρὰ ὅταν τὸ παίρνει, γιατί ὅταν παίρνεις κάτι, ἡ αἰτία ποὺ εἶσαι χαρούμενος και ἱκανοποιημένος εἶναι τὸ ἴδιο τὸ δῶρο, ὅμως ἂν δὲν παίρνεις τίποτα, τότε δὲν ἔχεις, δὲν βρίσκεις και δὲν

¹¹⁵ Μοιάζει ἐξωφρενικό. Πῶς οἰκειοποιεῖται ἀπόλυτα, και ὅμως ‘σὲ κάποιον βαθμό’; Μὲ δύο ἔννοιες. Ὅτι μερικὲς δυνάμεις του τελειοποι-οῦνται ἀπὸ τὴν θεία ἀγαθότητα, ὅχι ὅλες. Ἡ δευτέρη ἔννοια εἶναι ὅτι στοὺς διάφορους βαθμοὺς ἡ ἀγαθότητα δὲν ἀλλάζει φύση, παραμένει στὴν τελειότητά της και διαφέρει μόνο ἡ ἔνταση.

γνωρίζεις τίποτα νὰ σοῦ δώσει χαρά, παρὰ μόνο τὸν Θεὸ καὶ τὸ θέλημά Του.

[Αὐτὸ εἶναι κάτι ἰδιαίτερο, καὶ μᾶλλον κακῶς θὰ τὸ λέγαμε χαρά, μάλιστα ὅταν ὑπάρχει σὲ πόνους καὶ δοκιμασίες. Εἶναι μεγαλύτερη ἐγγύτητα στὸν Θεό, μεγαλύτερη ἐνότητα. Ἀκριβέστερα σὲ μιὰ ὁμιλία τοῦ ὁ Ἔκκαρτ, εἰδοποιεῖ ὅτι πλησιάζω περισσότερο στὸν Θεὸ περνώντας ἐξίσου πέρα ἀπ' ὅλη τὴ λύπη καὶ ἀπ' ὅλη τὴ χαρά: “ἂν ἔμπαινε τὸ παραμικρὸ ἀνάμεσα στὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ, ἀκόμη καὶ τὸ μέγεθος μιᾶς τρίχας, δὲν θὰ μποροῦσαν ποτὲ νὰ ἐνωθοῦν σωστά. Ἄν αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὰ σωματικὰ πράγματα, ἰσχύει πολὺ περισσότερο γιὰ τὰ πνευματικὰ. Ὁ Βοήθιος λέει, ἂν εἶναι νὰ μάθεις καθαρὰ τὴν ἀλήθεια, διῶξε χαρὰ καὶ λύπη, τὸν φόβο, τὴν ἐπιθυμία ἢ τὴν ἐλπίδα. Ἡ χαρὰ καὶ ἡ λύπη εἶναι ἓνα μέσο, ὁ φόβος καὶ ἡ ἐπιθυμία, εἶναι ὅλα μέσα. Ὅσο τὰ βλέπετε καὶ σὰς βλέπουν, δὲν μπορεῖτε νὰ δεῖτε τὸν Θεό”.^{116]}¹¹⁷

Πῶς κερδίζω χάνοντας

Ὅμως ὑπάρχει καὶ μιὰ ἄλλη παρηγοριά. Ἄν κάποιος ἔχασε ἐξωτερικὰ ἀγαθὰ, ἢ ἓνα φίλο τοῦ ἢ συγγενῆ τοῦ, ἢ ἓνα μάτι, ἓνα χέρι, ὅτιδήποτε, μπορεῖ νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι ἂν ἀντέξει μὲ ὑπο-

¹¹⁶ Ὁ Κουίντ (*DW III*, σ. 166) ταυτίζει τὴν ἀναφορὰ στὸν Βοήθιο μὲ τὸ *I m. VII, CSEL LXVII 20,3-10* ἀπὸ τὴν *Παράκληση Φιλοσοφίας*: καὶ σύ, ἂν θέλεις / σὲ καθαρὸ φῶς / νὰ δεῖς τὴν ἀλήθεια, / [...] διῶξε τὴν χαρὰ, / διῶξε τὸν φόβο / κι ἂν φύγει ἡ ἐλπίδα / οὔτε ὁ πόνος μένει. Ὁ Ἔκκαρτ τὸ ἀλλάζει ἐλαφρὰ ὥστε νὰ γίνεи φανερὸ ὅτι ζητούμενο δὲν εἶναι τὸ παυσίπονο. Ἡ ἐνότητα μὲ τὸν Θεό, στὸν βαθμὸ ποῦ ὑπάρχει, βρίσκεται πέρα ἀπ' ὅλα τὰ συναισθημάτων καὶ ὅλες τὶς σχέσεις καὶ ἐπιθυμίες.

¹¹⁷ Μάιστερ Ἔκκαρτ, σ. 58.

μονή στο όνομα του Θεού, έχει ενώπιον τουλάχιστον του Ίδιου όλα όσα θα έδινε για να μην υποφέρει. Κάποιος χάνει ένα μάτι: αν δεν δεχόταν να χάσει το μάτι του, και προτιμούσε να δώσει χίλια μάρκα ή έξι χιλιάδες μάρκα ή περισσότερα, σίγουρα έχει ενώπιον του Θεού και μέσα Του όλο εκείνο το ποσό που θα είχε δώσει για να μην υποφέρει τέτοια απώλεια ή πόνο.¹¹⁸ Ίσως αυτό έννοοῦσε ο Κύριός μας όταν είπε, *είναι καλύτερο να εισέλθετε στην αιώνια ζωή με ένα μάτι παρά να χαθείτε με δύο*.¹¹⁹ Μπορεί ακόμη να είναι η σημασία των θείων λόγων, *όποιος αφήνει πατέρα και μητέρα και αδελφή και αδελφό, κτήμα και αγρούς ή οτιδήποτε, θα πάρει εκατονταπλάσια, και την αιώνια ζωή*.¹²⁰

Χωρίς άμφιβολία, μπορώ να πω αυτό με τη θεία αλήθεια και με έγγύηση τη σωτηρία μου, ότι όποιος στο όνομα του Θεού και της αγιότητας αφήνει πατέρα και μητέρα, αδελφό και αδελφή ή οτιδήποτε, παίρνει εκατονταπλάσια με διπλό τρόπο. Ένας είναι ότι ο πατέρας, ή μητέρα, ο αδελφός και η αδελφή,

¹¹⁸ Δηλαδή ενώπιόν Του ή προθυμία μου σημαίνει πώς έχω όλα όσα θα έδινα για να αποφύγω την ταλαιπωρία, και όμως προτίμησα να μην έξαγοράσω τον πόνο που θέλει για μένα.

¹¹⁹ *Η Μεγάλη Πηγή* Α 56 (Ματθ. 18), 9: και ει ο οφθαλμός σου σκανδαλίζει σε, έξελε αυτόν και βάλε από σου· καλόν σοί έστι μονόφθαλμον εις την ζωήν εισελθειν, η δύο οφθαλμούς έχοντα βληθηῖναι εις την γέενναν του πυρός.

¹²⁰ *Η Μεγάλη Πηγή* Β 191 (Ματθ. 19), 29 και Β' 192 (Μάρκ. 10), 29–30. Το ευαγγελικό μίσος για τους συγγενείς σημαίνει το ύψος απ' όπου φαίνεται ο Λόγος της σχέσης μαζί τους. Γνωρίζοντας τον Λόγο βεβαιώνομαι ποιός με αγαπάει και ποιόν αγαπάω μέσα από τους ίδιους και με οποιοδήποτε τρόπο, όποτε όλη ή προσοχή στρέφεται στον Λόγο. Διαφορετικά ή αυτογνωσία γίνεται αδύνατο να ολοκληρωθεί και το ενδιαφέρον για τον έαυτο διαστρέφεται, ο άλλος ως δεύτερος έαυτός κρίνεται με νοσηρά μέτρα, γοητεύει ή απογοητεύει για κατώτερους λόγους, και ποτέ δεν αρκεί: *Ασκητική*, σ. 14.

τοῦ γίνονται ἑκατὸ φορές πιὸ ἀγαπητοὶ ἀπ’ ὅσο τοῦ εἶναι τώρα.¹²¹ Ἐνας ἄλλος τρόπος εἶναι ὅτι ὄχι μόνο ἑκατὸ ἀλλὰ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, στὸν βαθμὸ ποῦ εἶναι ἀληθινὰ ἀνθρώπινοι, τοῦ γίνονται πολὺ πιὸ ἀγαπητοὶ ἀπ’ ὅσο τοῦ εἶναι τώρα ἀπὸ τὴ φύση τους ἀγαπητοὶ ὡς πατέρας, μητέρα ἢ ἀδελφός.¹²²

Ἄν κάποιος δὲν μπορεῖ νὰ τὸ καταλάβει αὐτό, εἶναι καθαρὰ ἐπειδὴ ἀκόμα δὲν ἀπαρνήθηκε τελείως πατέρα καὶ μητέρα, ἀδελφὴ καὶ ἀδελφός, καὶ ὅλα τὰ πράγματα γιὰ τὸν Θεὸ καὶ τὴν ἀγαθότητα.¹²³ Πῶς ἐγκατέλειψε κανεὶς γιὰ τὸν Θεὸ μητέρα καὶ

¹²¹ Ἐκτιμᾶω κάτι περισσότερο ἂν τὸ χάσω. Ἡ φαντασία ἐπιτρέπει ‘προσομοιώσεις’ τῆς ἀπώλειας, ὅμως δὲν ὑποκαθιστᾷ τὸ ζωντανὸ βίωμα. Γνωρίζω καλά, ἀκόμη καὶ μέσα ἀπὸ σχετικὲς ἐμπειρίες τοῦ παρελθόντος, ὅτι ἂν τραυματίσω ἓνα δάχτυλο, ἢ τόσο ἀπλή, αὐτονόγητη, δεδομένη, χρῆση τοῦ πληκτρολόγιου θὰ γίνεῖ κάτι ὀδυνηρὸ ἢ ἀκόμη ἀδύνατο. Τώρα τὸ γνωρίζω μὲ τὴ μνήμη καὶ τὴ φαντασία, ὅταν ὅμως τραυματίζομαι καὶ τὸ ὑπομένω στὸ παρὸν ἀκόμη καὶ γιὰ πολλὰς ἡμέρες, ἢ ἴδια ἀκριβῶς γνώση προκύπτει μὲ τελείως διαφορετικὴ ἔνταση, καὶ μὲ τὶς ἀνάλογες ψυχολογικὲς καὶ ἔμπρακτες συνέπειες.

¹²² Ἐξαιρετικὰ σημαντικὴ παρατήρηση, ἐπειδὴ πολλοὶ νομίζουν ὅτι ὁ Χριστὸς θέλει νὰ ὑποτιμήσουμε τοὺς δικούς μας γιὰ χάρη ἑνὸς ἀφηρημένου ‘πλησίον’. Ἰσχύει τὸ ἀκριβῶς ἀντίθετο! Δὲν ἀγαπᾶμε ἀκόμη ἄρκετὰ τοὺς δικούς μας, τοὺς ὑποτιμᾶμε, γι’ αὐτὸ ὑποτιμᾶμε ἀκόμα περισσότερο τοὺς ‘ξένους’. Ὅταν ἀγαπήσουμε πραγματικὰ ἓναν ἄνθρωπο, ὅποιος κι ἂν εἶναι, δικός μας ἢ ξένος, μικρὸς ἢ μεγάλος, ὁμόφυλος ἢ ἑτερόφυλος, ἔστω ἓναν, τότε θὰ ἀγαπήσουμε ὅποιονδήποτε θέλει, ἀσυγκρίτως περισσότερο ἀπ’ ὅσο ἀγαπούσαμε προηγουμένως καὶ τοὺς πιὸ δικούς μας, τὰ παιδιὰ καὶ τὰ ἐγγόνια μας. Ἐπομένως αὐτὸ εἶναι καὶ ἓνα μέτρο γιὰ τὸ ἀντίστροφο. Ὅσο δὲν ἀγαπᾶω τοὺς ‘ξένους’ τὸ ἴδιο ἢ περισσότερο ἀπὸ τοὺς ‘δικούς μου’, τόσο δὲν ἔχω μπορέσει ἀκόμη νὰ ἀγαπήσω ἄρκετὰ τοὺς δικούς μου.

¹²³ Ἡ ἀπάρνηση εἶναι ἀδόκιμος ὄρος, ἂν καὶ πιὸ ἥπιος ἀπὸ τὸ μῖσος, ποῦ χρησιμοποιεῖ ὁ Χριστὸς. Δὲν ἔχω λόγὸ νὰ ἀρνηθῶ κανένα καὶ ἔχω κάθε λόγὸ νὰ ἐνδιαφερόμαι γιὰ τὴ σπουδαιότερη δυνατὴ σχέση μὲ

πατέρα, αδελφή και αδελφό, αν ακόμη στη γη τους έχει στην καρδιά του, αν ακόμη είναι λυπημένος και ακόμη σκέφτεται και ενδιαφέρεται για ό,τι δεν είναι ο Θεός; Πώς εγκατέλειψε όλα τα πράγματα για τον Θεό, όποιος [αδιαφορεί για την ίδια την αγαθότητα και μόνο] συνεχίζει να σκέφτεται και να ενδιαφέρεται για εκείνο ή το άλλο αγαθό;¹²⁴

Ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος λέει, *ἂν ἀφαιρέσεις ἐκεῖνο καὶ τὸ ἄλλο ἀγαθό, θὰ ἔρθει στὴν ἐπιφάνεια ἡ ἀγαθότητα καθαρὴ στὴν ἀπλή της ἔκταση. Αὐτὸ εἶναι ὁ Θεός.* Ἐπειδὴ, ὅπως ἔχω πεί πιὸ πρῖν, αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο τὸ ἀγαθὸ δὲν προσθέτουν τίποτα στὴν ἀγα-

θλους. Ἡ ἀπάρνηση καὶ τὸ μῖσος ἀφοροῦν τὴ μεροληψία. Ἐγκαταλείπω τὸ παιδί μου ὡς δικό μου, ὅχι ὡς παιδί τοῦ Θεοῦ καὶ ὡς ἀνθρώπινο ὄν, πού θὰ μπορούσε νὰ εἶναι παιδί ὀποιουδήποτε. Πέρα ἀπὸ αὐτό, ποτὲ ἡ ἀπάρνηση δὲν προηγεῖται, ἀν δὲν θέλω νὰ βυθίζομαι στὴν πλαστότητα καὶ τὴν προσποίηση. Πρῶτα ἀνοίγομαι στὸν λόγο ὄλων τῶν σχέσεων, στὴν ἴδια τὴν ἀγάπη, καὶ ἐπειδὴ συνέβη τὸ ἀνοιγμα αὐτό, αὐθόρμητα, χωρὶς προσπάθεια, στὸν βαθμὸ πού εἶναι ἰσχυρὸ μὲ κάνει νὰ μὴν ενδιαφέρομαι γιὰ τὸ παιδί μου ὡς δικό μου παιδί, ἀλλὰ γιὰ κάθε παιδί ἀνάλογα μὲ τὴ δική του ἀνταπόκριση. Τὸ ἴδιο ἰσχύει σὲ κάθε ἡλικία. Ποιὸς εἶναι ξένος καὶ ποιὸς δικός μου τὸ καθορίζει ἀποκλειστικὰ ὁ χαρακτήρας καὶ ἡ ἐλευθερία μου.

¹²⁴ Δὲν μὲ ενδιαφέρει ἡ ἴδια ἡ ἀγαθότητα μόνο ἀν τὰ ἐπιμέρους ἀγαθὰ, πού ὑποτίθεται ὅτι ἐκτιμᾶω, δὲν τὰ ἐκτιμᾶω ἀρκετά. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο συχνὰ οἱ ἐξαρτήσεις τῆς μεροληψίας καταλήγουν ἀκόμα καὶ στὴν κακοποίηση, ὅπως μὲ τις ἀπογοητεύσεις τῶν δῆθεν ἐρώτων. Δὲς στὴν *Πυξίδα*, σ. 91: ἀπογοητεύομαι ὅταν νοιάζομαι γιὰ τὸν ἑαυτό μου περισσότερο ἀπ' ὅσο γιὰ τὸν ἄλλο, καὶ ἀντὶ νὰ χαίρομαι ἐπειδὴ προχωράει στὸν δρόμο του, ἀπελπίζομαι ἐπειδὴ δὲν προχωράει στὸν δικό μου δρόμο. Ἡ ἐγωπάθεια τὴν ὁποία σημαίνει ἡ ἐρωτικὴ ἀπογοήτευση, καμμιά φορὰ γίνεται ἀφορμὴ νὰ στραφεῖ κανεὶς ἐναντίον τῆς ζωῆς συνολικά, μέσα ἀπὸ τὴν αὐτοχειρία, ἢ νὰ κακοποιήσῃ τὸν 'προδότη' σύντροφο, ἀποδεικνύοντας καὶ ἔτσι ὅτι δὲν τὸν ἀγαποῦσε ἀληθινὰ, ἢ παρόμοια, φθάνει νὰ κακοποιήσῃ τοὺς δικούς του γιὰ νὰ τὸν ἐκδικηθεῖ, κ.λπ.

θότητα αλλά κρύβουν και σκεπάζουν τήν αγαθότητα σέ μᾶς.¹²⁵ Τὸ γνωρίζει αὐτὸ καὶ βεβαιώνεται [ὅτι εἶναι ἀληθινὸ] ὅποιος βλέπει καὶ ἀναγνωρίζει [τὰ πράγματα μέσα] στὴν ἀλήθεια, ἐπειδὴ εἶναι ἀληθινὸ [δηλαδὴ φανερώνεται ἡ ἀλήθεια του, μόνο μέσα] στὴν ἀλήθεια. Ἐπομένως χρειάζεται κανεὶς νὰ τὸ ἀναγνωρίσει ἐκεῖ καὶ [νὰ μὴν ἀμφιβάλλει ὅτι δὲν πρόκειται νὰ τὸ ἀναγνωρίσει] πουθενὰ ἄλλοῦ.¹²⁶

Δὲν χρειάζεται νὰ εἶμαι τέλειος

Χρειάζεται ὅμως νὰ μὴν ἀγνοοῦμε ὅτι δὲν ἔχουν ὅλοι στὸν ἴδιο βαθμὸ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν προθυμία νὰ ὑποφέρουν. Εἶναι ὅπως στὴ φύση, πού βλέπουμε ὅτι ὁ ἓνας εἶναι μεγαλύτερος¹²⁷ καὶ ωραιότερος ἀπὸ τὸν ἄλλο στὴν ὄψη, στὴ χροιά, τὴ γνώση καὶ τὶς δεξιότητες. Ἔτσι λέω ἐπίσης ὅτι ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ εἶναι ἀληθινὰ ἀγαθός, καὶ ὅμως νὰ συγκινεῖται καὶ νὰ ἀναστατώνεται λιγώτερο ἢ περισσότερο ἀπὸ τὴ φυσικὴ ἀγάπη γιὰ τὸν πατέρα του, τὴ μητέρα, τὸν ἀδελφὸ καὶ τὴν ἀδελφὴ του

¹²⁵ in uns: μέσα καὶ ἀνάμεσά μας. Ἴσως ἀναφέρεται στὴν εἰδοποίησιν τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ὅπου βρίσκονται δύο ἢ τρεῖς συγκεντρωμένοι στὸ ὄνομά μου, ἐκεῖ βρίσκομαι ἀνάμεσά τους.

¹²⁶ Ἡ ἐπιμονὴ στὴ διευκρίνισιν αὐτὴ εἶναι ἀναγκαία, ὅμως μποροῦν νὰ κατανοήσουν πραγματικὰ τὸν λόγο τῆς μόνο ὅσοι τὴ χρειάζονται γιὰ νὰ μεγαλώσουν τὴν ἐπίγνωσίν τους, ὄχι τὴ γνώσιν τους. Ἄν γνωρίζω μόνο τὸ μερικὸ καὶ ἀτομικὸ, τὸ γνωρίζω ἀσθενικὰ, καὶ ἀκόμη χειρότερα, μέσα στὴ λειψὴ γνώσιν νομίζω ὅτι μόνο αὐτὸ ὑπάρχει, ὅποτε ὅσο πιὸ προσκολλημένος εἶμαι, τόσο μὲ παρασύρει ἡ ἀπώλειά του. Ἄν ὅμως γνωρίζω στὴν ἀλήθεια τὴν ἀξία του, γνωρίζω καὶ ὅτι δὲν εἶναι δική του καὶ ὅτι δὲν χάνεται.

¹²⁷ groezer.

— χωρίς να ξεπέφτει από τον Θεό ούτε από την αγαθότητα. Όμως είναι αγαθός ή πιο αγαθός όσο λιγότερο παρηγορείται, συγκινείται και ικανοποιείται από τη φυσική¹²⁸ αγάπη και έλλξη για τον πατέρα, τη μητέρα, την αδελφή του, τον αδελφό του, και τον εαυτό του, και έχει επίγνωση ότι το κάνει.¹²⁹

Όστόσο, όπως έγραφα πιο πριν, αν κάποιος μπορούσε να το δεχτεί αυτό ως θεϊό θέλημα, εφόσον πραγματικά είναι θεϊό θέλημα ή ανθρώπινη φύση να έχει τέτοιες αδυναμίες από τη θεία δικαιοσύνη [στον βαθμό που άντανακλά τις συνέπειες] από την άμαρτία του πρώτου ανθρώπου,¹³⁰ κι αν ήταν το ίδιο πρόθυμος να άντέξει χωρίς αυτό,¹³¹ αν με το θεϊό θέλημα τα πράγματα ήταν διαφορετικά, τότε όλα θα ήταν καλά με τον άνθρωπο αυτό,

¹²⁸ Δέν υπάρχει φυσική και άφύσικη ή υπερφυσική αγάπη, αλλά μόνο μεγαλύτερη και μικρότερη. Φυσική αγάπη έννοείται ή όφειλόμενη στη βιολογική συγγένεια, τη μεροληψία και τη συνήθεια, έπομένως μιá μορφή αγάπης λιγότερο ελεύθερη και περισσότερο νοθευμένη από το άσήμαντο. Κατά κανόνα χαρακτηρίζεται φυσική επειδή παρατηρείται άκόμη και σε ζώα που φροντίζουν τα μικρά τους, κ.λπ. Όμως πόσο ‘φυσική’ είναι, αν δέν παρατηρείται σε όλα τα ζώα, έστω με έξαιρέσεις, ούτε αν σε όλα τα όμοειδη ζώα — όπως δέν θα βρεθεί ούτε σε όλους τους άνθρώπους, ικανούς να άδιαφορούν για τα παιδιά τους ή άκόμη να τα κακοποιούν άκόμη και με άκραίους τρόπους;

¹²⁹ Άλλο να υπερβαίνω τις βιολογικές σχέσεις στην άκόμα μεγαλύτερη αγάπη, άπ’ όπου έχω επίγνωση τί συμβαίνει και γιατί, άλλο να είμαι ψυχρός και να μη με συγκινεί ούτε αν όποιος με φρόντισε με στοργή για πολλά χρόνια.

¹³⁰ Για την υποτιθέμενη άμαρτία ‘του πρώτου ανθρώπου’, δες όσα γράφω στο *Προπατορικό άμάρτημα*. Έδω άρκεί να είπωθεί ότι έξ όρισμού ή άμαρτία δέν μπορεί να είναι κληρονομική, έπομένως ό,τι δικό μας κι αν έπηρεάζει τη θεία δικαιοσύνη, αν την έπηρεάζει κάτι, δέν μπορεί να είναι του ‘πρώτου ανθρώπου’ αλλά καθενός μας προσωπικά, όλων όσοι γεννηθήκαμε έδω.

¹³¹ Όπως αν έχανε το παιδί του ή όποιο συγγενή αγαπάει.

καὶ θὰ ἔβρισκε βέβαιη παρηγοριὰ στὸν πόνο του. Αὐτὸ σημαίνει ὁ λόγος τοῦ ἁγίου Ἰωάννη ὅτι τὸ ἀληθινὸ φῶς λάμπει στὸ σκοτάδι,¹³² καὶ ὁ λόγος τοῦ ἁγίου Παύλου, ὅτι ἡ ἀρετὴ τελειοποιεῖται στὴν ἀσθενεία.¹³³ Ἄν ἓνας κλέφτης μποροῦσε ἀληθινά, τέλεια, καθαρὰ, πρόθυμα, ἐκούσια καὶ χαρούμενα νὰ ὑπομείνει [ἀκόμη καὶ] τὸν θάνατο, ἀπὸ ἀγάπη γιὰ τὴ θεία δικαιοσύνη, μέσα στὴν ὁποία, σύμφωνα μὲ τὸν Θεὸ καὶ τὴ δικαιοσύνη Του, ἀποδέχεται τὴ θανάτωση τοῦ κακοποιοῦ, σίγουρα θὰ ἀπολάμβανε ἰκανοποίηση καὶ μακαριότητα.

Τὸ πιὸ σημαντικό

Ἀκόμα μία παρηγοριὰ εἶναι ἡ ἐξῆς. Μᾶλλον δὲν θὰ βρεθεῖ κανεὶς ποὺ δὲν νοιάζεται γιὰ κανένα ζωντανὸ ἄνθρωπο ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ ἀντέξει μὲ χαρὰ νὰ χάσει τὸ ἓνα μάτι του ἢ νὰ τυφλωθεῖ γιὰ ἓνα χρόνο, ἂν στὸ τέλος αὐτῆς τῆς περιπέτειας εἶχε πάλι τὴν ὄρασή του, κι ἔτσι [χωρὶς νὰ χάσει ὁ ἴδιος ἐν τέλει τίποτα] μποροῦσε ἐπίσης νὰ γλυτώσει τὸν φίλο του ἀπὸ τὸν θάνατο. Τώρα, ἂν κάποιος εἶναι πρόθυμος νὰ θυσιάσει τὸ μάτι του γιὰ νὰ σώσει ἀπὸ τὸν θάνατο ἓναν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος ἔτσι κι ἀλλιῶς θὰ πεθάνει σὲ λίγα χρόνια, σίγουρα θὰ ἦταν ἀκόμα πιὸ πρόθυμος καὶ χαρούμενος νὰ δώσει τὰ δέκα, εἴκοσι ἢ τριάντα χρόνια ποὺ ἴσως τοῦ ἀπομένουν νὰ ζήσει, γιὰ νὰ ἀποκτήσει τὴν αἰώνια μακαριότητα, νὰ βλέπει τὸν Θεὸ στὴν αἰωνιότητα στὸ θεῖο φῶς Του, καὶ μέσα στὸν Θεὸ τὸν ἑαυτό του καὶ ὅλα τὰ πλάσματα.

¹³² Ἰω. 1, 5: καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν.

¹³³ Β΄ Κορ. 12, 9: ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται.

Ἡ παρήγορη ἀπώλεια

Ἵπάρχει καὶ ἄλλη παρηγοριά. Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος, στὸν βαθμὸ πού εἶναι ἀγαθός, γεννημένος ἀπὸ μόνη τὴν ἀγαθότητα καὶ ὑπάρχοντας εἰκόνα τῆς ἀγαθότητας, θεωρεῖ δυσάρεστο, πικρὸ καὶ βλαβερὸ ὅτιδῆποτε εἶναι κτιστὸ καὶ εἶναι αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο,¹³⁴ ἐπειδὴ [τὸν χωρίζει ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀγαθότητα, ἐπομένως] ἢ ἀπώλειά του εἶναι ἀπελευθέρωση, εἶναι ἀπώλεια τοῦ πόνου, τῆς ἀσθένειας καὶ τῆς ταλαιπωρίας. Πραγματικά, νὰ χάσεις τὸν πόνου σου εἶναι μιὰ ἀληθινὴ παρηγοριά.

Κανεὶς δὲν θᾶπρεπε νὰ θρηνεῖ μιὰ ἀπώλεια. Θᾶπρεπε νὰ θρηνεῖ πολὺ περισσότερο ἐπειδὴ ἀγνοεῖ τὴν παρηγοριά, ἐπειδὴ εἶναι ἀνίκανος νὰ παρηγορηθεῖ [ἂν καὶ βρίσκεται] μέσα στὴν παρηγοριά, ὅπως ὁ ἄρρωστος δὲν μπορεῖ νὰ ἀπολαύσει τὴ γλυκύτητα τοῦ κρασιοῦ. Θᾶπρεπε νὰ θρηνεῖ, ὅπως ἔγραψα προηγουμένως, ἐπειδὴ δὲν ἀφαίρεσε τελείως ἀπὸ τὴ μορφὴ του τὰ πλάσματα καὶ δὲν ἄφησε τὸν ἑαυτό του καὶ ὅλα τὰ δικά του νὰ πάρουν μορφὴ ἀπὸ τὴν [ἴδια τὴν] ἀγαθότητα.¹³⁵

¹³⁴ Δηλαδή ὅτιδῆποτε μερικὸ, περιορισμένο καὶ περιοριστικὸ.

¹³⁵ Ἡ ἀπελευθέρωση ἀπὸ τοὺς περιορισμοὺς τῶν πλασμάτων δὲν ὀδηγεῖ στὴν περιφρόνησή τους οὔτε στὸ 'ἄδειασμα' τῆς συνείδησης, ὅπως εἰσηγοῦνται ὀρισμένες τεχνικὲς διαλογισμοῦ. Δὲν ὑπάρχει γνήσια μυστικὴ ἐμπειρία πού νὰ προκύπτει μέσα ἀπὸ μεθόδους. Κάτι τέτοιο μπορεῖ γιὰ κάποιον λόγο νὰ εἶναι γιὰ μερικοὺς χρήσιμο, ἀπολαυστικὸ ἢ ὅτιδῆποτε — δὲν εἶναι ὅμως ἐπαφὴ μὲ τὴν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων, δὲν εἶναι μυστικὴ ἐμπειρία. Γι' αὐτὸ ὁ Ἐκκαρτ εἰδοποιεῖ ὅτι μέσα στὸ θεῖο φῶς, ὅπου βρίσκεται ἡ οὐσία ὅλων ὅσα ὑπάρχουν, δὲν χάνει κανεὶς ἀλλὰ ἀναγνωρίζει ἀκόμη πιὸ καθαρὰ τὸν ἑαυτό του καὶ ὅλα τὰ πλάσματα. Μὲ διαμορφώνει ἢ ἀγαθότητα σημαίνει ὅτι μὲ διαμορφώνουν καὶ τὰ ἴδια τὰ πλάσματα στὸν βαθμὸ πού εἶναι ἀγαθὰ

Μιά βέβαιη υπόσχεση

Ἀκόμη χρειάζεται να σκέφτεται κανείς στὰ βάσανά του ὅτι ὁ Θεὸς λέει τὴν ἀλήθεια καὶ ἐγγυᾶται μὲ τὸν ἑαυτό Του τὴν ἀλήθεια. Ἄν ἀθετοῦσε τὸν λόγο Του, τὴν ἀλήθεια Του, θὰ ἀθετοῦσε τὴ θεότητά Του, δὲν θὰ ἦταν Θεός, ἐπειδὴ εἶναι ὁ λόγος Του, ἡ ἀλήθεια Του. Καὶ ὁ λόγος Του εἶναι ὅτι ἡ λύπη μας θὰ ἀλλάξει καὶ θὰ γίνεῖ χαρά.¹³⁶ Ἄν γνώριζα πὼς ὅλες οἱ πέτρες μου θὰ μεταμορφωθοῦν σὲ χρυσάφι, τότε σίγουρα ὅσο περισσότερες καὶ μεγαλύτερες πέτρες εἶχα τόσο πιὸ εὐτυχισμένος θὰ ἦμουν. Θὰ ζητοῦσα πέτρες καὶ θὰ συγκέντρωνα, ἂν μποροῦσα, μεγάλες πέτρες σὲ ἀφθονία. Ὅσο περισσότερες καὶ μεγαλύτερες ἦταν, τόσο περισσότερο θὰ μοῦ ἄρεσαν. Ἔτσι σίγουρα θὰ μπο-

καὶ μέσα ἀπὸ αὐτὰ ἐνεργεῖ ἡ ἴδια ἡ ἀγαθότητα. Για παράδειγμα, ὅτι αὐτὸ τὸ παιδί ἢ τὸ ἐγγόνι εἶναι δικό μου, δηλαδὴ συνέβη νὰ τὸ συναναστρέφομαι ἀπὸ μωρό, νὰ ἔχω τὴν εὐθύνη του, κ.λπ., δὲν σχετίζεται μὲ τὴν ἀγαθότητα καὶ δὲν πρέπει νὰ μὲ ἐνδιαφέρει. Ἡ ἀγαθότητα βρίσκεται πέρα ἀπὸ τέτοιες συνθήκες. Τὸ πέρα αὐτὸ χρειάζεται νὰ μὲ διαμορφώνει, τὰ ὑπόλοιπα διαφθείρουν. Γι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς λέει ὅτι ὁποῖος ἔρχεται σὲ μένα καὶ δὲν μὲ σὲ ἵ τὸν πατέρα του καὶ τὴ μητέρα καὶ τὴ γυναῖκα καὶ τὰ παιδιά καὶ τὰ ἀδελφία του, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ τὴ δική του ψυχή, δὲν μπορεῖ νὰ γίνεῖ μαθητής μου.

¹³⁶ Ἰερ. 3, 31· Ἰω. 16, 20. Ἡ ἀλλαγὴ φυσικὰ ἔχει προϋποθέσεις, γι' αὐτὸ λέγονται ὅσα λέγονται καὶ στὴ συνέχεια καὶ σὲ ὅλο τὸ βιβλίο. Τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ δὲν ἀποφεύγει μιὰ ἐμπορικὴ διάσταση, ὅτι προσεγγίζω τὴν ἀγάπη γιὰ τὸν Θεὸ σὰν ἓνα μέσο γιὰ τὴν ἀναπλήρωση ὅσων ὑποφέρω. Ὁ Ἔκκαρτ δίνει ἔστω ἔτσι ἀφορμὴ παρηγοριᾶς καὶ ἐλπίδας, γνωρίζοντας ὅτι ὁποῖος πιστεύει πραγματικά, θὰ προχωρήσει παραπέρα, καὶ ὁποῖος δὲν πιστεύει, δὲν ἔχει μεγαλύτερη ζημιὰ νὰ πάθει.

ροῦσε κανείς νὰ παρηγορηθεῖ ἀποτελεσματικά γιὰ ὄλο τὸν πόνο του.¹³⁷

Ἄδειασε γιὰ νὰ γεμίσεις

Ἵπάρχει καὶ ἄλλη παρόμοια παρηγοριά. Κανένα δοχεῖο δὲν μπορεῖ νὰ κρατήσῃ δύο διαφορετικὰ ποτά. Γιὰ νὰ ἔχει κρασί εἶναι ἀνάγκη νὰ χυθεῖ τὸ νερό, νὰ εἶναι καθαρὸ καὶ ἄδειο. Ἔτσι, γιὰ νὰ πάρεις τὴ θεία χαρὰ καὶ τὸν Θεὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀδειάσεις ἀπὸ τὰ πλάσματα.¹³⁸ Ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος λέει, ἄδειασε γιὰ νὰ γεμίσεις. *Μάθε νὰ μὴν ἀγαπᾶς, γιὰ νὰ μάθεις νὰ ἀγαπᾶς.*

¹³⁷ Ἀπὸ ἐδῶ πράγματι παίρνω μιὰ δύναμη, ὅμως δὲν παρηγοροῦμαι. Δὲς τὴν *Πυξίδα*, σ. 153: ὅποτε δὲν μπορῶ νὰ ἱκανοποιήσω τὴ θέλησή μου, πραγματικὴ παρηγοριά δίνει ἡ σχέση μὲ τὸν Θεό. Ὅχι ἐπειδὴ ἐλπίζω στὴ δύναμή Του, προσεύχομαι, περιμένω κάποιο θαῦμα ἢ σκέφτομαι τὰ ἀγαθὰ τῆς ἄλλης ζωῆς. Μὲ τὴν ἐλπίδα μεταθέτω τὴν ἱκανοποίηση στὸ μέλλον καὶ ὑπομένω. Ἡ ὑπομονὴ εἶναι κορυφαία ἀρετὴ, δὲν εἶναι ὅμως παρηγοριά. Πιστεύοντας στὸν ζωντανὸ Θεὸ ἀληθινά, τὸν συναντᾶω στὸ καλὸ καὶ ἐξίσου στὸ ἀντίθετο, στὴν ὑγεία καὶ τὴν ἀρρώστια τὸ ἴδιο, στὸν πλοῦτο καὶ τὴ φτώχεια χωρὶς διαφορὰ, στὴν ἀνεση ὅσο στὴν ταλαιπωρία — ἀρκεῖ νὰ θέλω νὰ εἶμαι μαζί Του. Τὸ θέλημα αὐτὸ ἱκανοποιεῖται συνεχῶς, ἂν τὸ ἔχω. Ὁ Θεὸς φύλακας ἄγγελος καὶ ἅγιος Βασίλης ἀχρηστεύεται ὅταν δὲν ὑπάρχουν προβλήματα, καὶ τὸ πολὺ νὰ πηγαίνω στὴ Λειτουργία, συνήθως ἀπὸ φόβο μήπως τὸν δυσαρεστήσω καὶ χάσω τὰ ἀγαθὰ ποὺ προτιμᾶω δέκα φορὲς περισσότερο ἀπὸ τὸν ἴδιο.

¹³⁸ Ὅπως θὰ φανεῖ ἀμέσως μετὰ, τὸ ἄδειασμα σημαίνει μιὰ νέα σχέση μαζί τους. Ἀπὸ τὰ πλάσματα ἄλλωστε εἶναι γεμάτος ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ὁ ὁποῖος τὰ δημιουργήσε μέσα Του καὶ μὲ τὸν ἑαυτό Του. Δὲς τὸν *Χρόνο καὶ Δημιουργία*.

Αποσπάσον για να συγκεντρωθείς. Μὲ λίγα λόγια, για να ὑποδεχθεῖ, για να εἶναι κάτι δεκτικό, χρειάζεται να εἶναι ἄδειο.¹³⁹

Οἱ δάσκαλοι λένε πὼς ἂν τὸ ἴδιο τὸ μάτι εἶχε κάποιο χρῶμα, κοιτάζοντας δὲν θὰ ἔβλεπε οὔτε τὸ δικό του οὔτε τὰ ἄλλα χρώματα. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἐλεύθερο ἀπὸ ὅποιοδήποτε χρῶμα, συλλαμβάνει ὅλα τὰ χρώματα. Ὁ τοῖχος εἶναι χρωματισμένος κι ἔτσι δὲν ἀντιλαμβάνεται οὔτε τὸ δικό του χρῶμα οὔτε κανένα ἄλλο, δὲν ἔχει καμμιά λαχτάρα για τὸ χρῶμα, καθόλου περισσότερο για τὸ χρυσὸ ἢ τὸ γαλανὸ ἀπ' ὅσο για τὸ μαῦρο τοῦ κάρβουνου. Τὸ μάτι δὲν ἔχει κανένα χρῶμα, καὶ ὅμως ἔχει ἀληθινά, ἐπειδὴ χαίρεται τὸ χρῶμα μὲ λαχτάρα, ἐπιθυμία καὶ χαρά.

Ὅσο πιὸ τέλειες καὶ ἄδειες εἶναι οἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς, τόσο περισσότερο καὶ πιὸ τέλεια δέχονται ὅσα ἀφοροῦν, καὶ δέχονται ἀκόμα περισσότερο καὶ ἀντλοῦν μεγαλύτερη ἀπόλαυση ἀπὸ αὐτά, καὶ ἀκόμα περισσότερο γίνονται ἕνα μὲ ὅ,τι δέχονται, τόσο πού ἡ ὑψηλότερη δύναμη τῆς ψυχῆς, ἐπειδὴ εἶναι ἄδεια ἀπ' ὅλα τὰ πράγματα καὶ δὲν ἔχει τίποτα κοινὸ μὲ τίποτα, δὲν δέχεται τίποτα λιγώτερο ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεό, σὲ ὅλη τὴν ἔκταση καὶ πληρότητα τῆς θείας ὑπαρξῆς. Καὶ οἱ δάσκαλοι δείχνουν πὼς τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ μὲ τὴν ἔνωση αὐτή, τὴν ἀνάμιξη

¹³⁹ Ὁ Ἐκκαρτ συχνὰ ἔχει παρεξηγηθεῖ καὶ παρουσιαστεῖ σὰν νὰ μιλοῦσε για τεχνικὲς διαλογισμοῦ, σὰν νὰ ἦταν βουδδιστῆς ἢ Ἰνδουϊστῆς. Ἀδειάζω ἀπὸ τὰ πλάσματα δὲν σημαίνει ἀδειάζω ἀπὸ ἔννοιες. Χρειάζεται νὰ ἀδειάσω ἀπὸ τὰ πλάσματα ὡς πλάσματα, νὰ γίνονται ὅλα στὸν βαθμὸ πού τοὺς ἀναλογεῖ, προσκλήσεις για τὴν ἀρχή τους, νὰ φθάνω στὸ Θεὸ μέσα τους καὶ νὰ συνδέομαι μαζί τους μέσα στὸν Θεό, νὰ μὴ μικραίνω τὸν ἑαυτό μου στὴ μεροληψία. Σὲ κορυφώσεις τῆς ἐπαφῆς αὐτῆς ὁ νοῦς ἀδειάζει καὶ ἀπὸ τίς ἔννοιες, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν εἶναι καρπὸς ἀσκήσεων ἀλλὰ ἀπρόβλεπτες φανερώσεις τῆς θεότητας, γι' αὐτὸ δὲν εἶναι τόσο ἄδειασμα ἀπὸ ἔννοιες ὅσο πλήρωμα ἀπὸ τὴν προσωπικὴ παρουσία τῆς θεότητας.

αὐτὴ καὶ τὴ μακαριότητα, γιὰ τὴ χαρὰ καὶ τὴν ἀπόλαυση ποὺ δίνει.

Ἔτσι ὁ Κύριός μας εἶπε μὲ ἔντονα λόγια, μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι.¹⁴⁰ Φτωχὸς στὸ πνεῦμα εἶναι ὅποιος δὲν ἔχει τίποτα. Φτωχὸς στὸ πνεῦμα σημαίνει: ὅπως τὸ μάτι εἶναι φτωχό, ἄδειο ἀπὸ χρῶμα, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ δέχεται ὅλα τὰ χρώματα, ἔτσι εἶναι φτωχὸς στὸ πνεῦμα ὁ ἰκανὸς νὰ δέχεται κάθε πνεῦμα. Τὸ πνεῦμα ὅλων τῶν πνευμάτων εἶναι ὁ Θεός. Ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος εἶναι ἀγάπη, χαρὰ καὶ εἰρήνη. Ἡ καθαρὸτητα καὶ ἡ πτωχεία, νὰ μὴν ἔχεις τίποτα καὶ νὰ εἶσαι ἄδειος, αὐτὸ ἀλλάζει τὴν [ἴδια τὴ] φύση. Ἡ ἀδειοσύνη κάνει τὸ νερὸ νὰ κυλάει πρὸς τὰ πάνω, καὶ κάνει πολλὰ ἄλλα θαύματα, γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι τώρα ἡ στιγμή νὰ μιλήσω.

Γι' αὐτό, ἂν θέλεις νὰ βρεῖς καὶ νὰ ἔχεις τέλεια χαρὰ καὶ παρηγοριὰ στὸν Θεό, φρόντισε νὰ εἶσαι ἐλεύθερος ἀπ' ὅλα τὰ πλάσματα, ἀπ' ὅλη τὴν παρηγοριὰ τῶν πλασμάτων. Γιατὶ σίγουρα ὅσο δέχεσαι ἢ μπορεῖς νὰ δέχεσαι παρηγοριὰ ἀπὸ τὰ πλάσματα, δὲν θὰ βρεῖς ποτὲ ἀληθινὴ παρηγοριὰ. Ἀλλὰ ὅταν δὲν μπορεῖ νὰ σὲ παρηγορήσει τίποτα παρὰ μόνον ὁ Θεός, τότε θὰ σὲ παρηγορήσει ὁ Θεός, καὶ μαζί Του καὶ μέσα Του ὁλόκληρη ἡ μακαριότητα [δηλαδή ὅλα τὰ πλάσματα ὡς δικὰ Του]. Ἄν σὲ παρηγορεῖ ὅ,τι δὲν εἶναι ὁ Θεός, δὲν θὰ ἔχεις παρηγοριὰ οὔτε ἐδῶ οὔτε μετὰ τὸν θάνατο, ὅμως ἂν δὲν σὲ παρηγοροῦν τὰ πλάσματα καὶ δὲν σὲ ἐνδιαφέρουν,¹⁴¹ θὰ βρεῖς παρηγοριὰ ἐδῶ καὶ μετὰ τὸν θάνατο.

Ἄν κάποιος μποροῦσε καὶ γνώριζε πῶς νὰ ἀδειάσει ἀπόλυτα ἓνα δοχεῖο καὶ νὰ τὸ κρατήσῃ ἄδειο ἀπ' ὀτιδήποτε θὰ μποροῦσε νὰ τὸ γεμίσει, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸν ἀέρα, χωρὶς ἀμφιβολία τὸ δο-

¹⁴⁰ Ἡ Μεγάλῃ Πηγὴ Α 1 (Ματθ. 5), 3.

¹⁴¹ ensmacket.

χειρο αὐτὸ θὰ ἔχανε καὶ θὰ λησμονοῦσε ὀλόκληρη τὴ φύση του, καὶ ἡ ἀδειοσύνη θὰ τὸ σήκωνε ψηλὰ στὸν οὐρανό. Ἔτσι ἐπίσης τὸ νὰ εἶναι ἡ ψυχὴ κενή, φτωχὴ καὶ ἄδεια ἀπ' ὅλα τὰ πλάσματα τὴ μεταφέρει ψηλὰ στὸν Θεό.

Ὅμως ἐξυψώνουν ἐπίσης ἡ ὁμοιότητα καὶ ἡ θέρμη.

Ἐπιστροφή

Στὴν θεότητα [σύμφωνα μὲ τὸν τριαδολογικὸ συμβολισμὸ] ἀποδίδουμε τὴν ὁμοιότητα στὸν Υἱό, τὴ θέρμη καὶ τὴν ἀγάπη στὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ὅμοιότητα σὲ ὅλα τὰ πράγματα, καὶ πιὸ ξεχωριστὰ καὶ πρωταρχικὰ στὴ θεία φύση, εἶναι ἡ γέννηση τοῦ Ἐνός. Ἡ ὁμοιότητα ἀπὸ τὸ Ἔνα, μέσα στὸ Ἔνα καὶ μὲ τὸ Ἔνα εἶναι μιὰ ἀρχὴ καὶ πηγὴ τῆς θερμῆς ἀγάπης ποὺ ἀνθίξει. Τὸ Ἔνα εἶναι ἀρχὴ χωρὶς καμμιά ἀρχή. Ἡ ὁμοιότητα εἶναι ἀρχὴ γεννημένη ἀπὸ τὸ Ἔνα μόνο, παίρνοντας τὴν ὑπαρξή της καὶ τὸ ὅτι εἶναι ἀρχή, ἀπὸ καὶ μέσα στὸ Ἔνα. Ἀπὸ τὴ φύση της ἡ ἀγάπη ρέει καὶ πηγάζει ἀπὸ τὰ δύο ὡς Ἔνα. Τὸ Ἔνα ὡς Ἔνα δὲν δίνει ἀγάπη. Τὰ δύο ὡς δύο δὲν δίνουν ἀγάπη. Τὰ δύο ὡς Ἔνα ἀναγκαῖα παράγουν φυσικὴ, ὀρμητικὴ¹⁴² καὶ θερμὴ ἀγάπη.

Τώρα, ὁ Σολομὼν παρατηρεῖ πὼς ὅλα τὰ νερά, δηλαδή, ὅλα τὰ πλάσματα, κυλοῦν πίσω καὶ ἐπιστρέφουν στὴν ἀρχὴ τους.¹⁴³ Ἐπομένως ἔτσι εἶναι ἀναγκαῖα ἀληθινό, ὅπως ἔχω πεῖ, ὅτι ἡ ὁμοιότητα καὶ ἡ θερμὴ ἀγάπη ἐξυψώνουν, ὀδηγοῦν καὶ φέρουν τὴν ψυχὴ στὴν πρωταρχικὴ πηγὴ τοῦ Ἐνός, ποὺ εἶναι ὁ Πατέ-

¹⁴² willieliche.

¹⁴³ Ἐκκλ. 1, 7: πάντες οἱ χεῖμαρροι πορεύονται εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἐμπιπλαμένη· εἰς τὸν τόπον, οὗ οἱ χεῖμαρροι πορεύονται, ἐκεῖ αὐτοὶ ἐπιστρέφουσι τοῦ πορευθῆναι.

— τὸν ὑποδέχεται πιὸ ἀγνὰ καὶ πολὺ πιὸ μέσα Του — ἐνώνεται μαζί Του τελειότερα, κοιτάζει μέσα Του καὶ ὁ Θεὸς μέσα της, πρόσωπο μὲ πρόσωπο, ὅπως σὲ μιὰ μεταμορφωμένη εἰκόνα,¹⁴⁵ σύμφωνα μὲ τὸν ἅγιο Παῦλο.¹⁴⁶

Τὸ ἴδιο λέω ἐγὼ τώρα γιὰ τὴν ὁμοιότητα καὶ τὴ θέρμη τῆς ἀγάπης. Ὅσο περισσότερο κάτι εἶναι σὰν κάτι ἄλλο τόσο σπεύδει στὸ ἄλλο, τόσο πιὸ γρήγορα κινεῖται καὶ τόσο πιὸ γλυκιὰ καὶ χαρούμενη εἶναι ἡ πορεία του.¹⁴⁷ Καὶ ὅσο ἀφήνει πίσω τὸν ἑαυτό του καὶ ὀτιδήποτε δὲν εἶναι τὸ ἄλλο, τόσο περισσότερο ἀλλάζει τὸν ἑαυτό του καὶ μοιάζει μὲ ἐκεῖνο στὸ ὁποῖο βιάζεται νὰ φθάσει. Κι ἐπειδὴ ἡ ὁμοιότητα ρεεῖ ἀπὸ τὸ Ἔνα, κατευθύνοντας καὶ

¹⁴⁵ Δηλαδή σὲ μιὰ καὶ τὴν ἴδια εἰκόνα ἡ ψυχὴ ἀλλάζει τὴν ὑπαρξὴ της καὶ γνωρίζει τὸν Θεὸ ὡς ἑαυτό της, ὅπως Ἐκεῖνος γνωρίζει τὸν ἑαυτό Του στὸν ἑαυτό Του καὶ μαζί μέσα στὴν ἴδια.

¹⁴⁶ *Β' Κορ. 3, 18*: ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένω προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτριζόμενοι τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος.

¹⁴⁷ Πνευματικὸς νόμος θεμελιώδης, ὥστε ὑποτιμῶντας τὸν προετοιμάζω βέβαιες καταρρεύσεις. Γιατί θὰ ὑποτιμοῦσα κάτι τόσο σημαντικό, ἂν ὄχι ἐπειδὴ ἄγομαι ἀπὸ φανατισμό, προκαταλήψεις ἢ ταπεινὲς ἰδιοτέλειες; Τέτοια κίνητρα βρίσκονται, γιὰ παράδειγμα, πίσω ἀπὸ τὴν πολυπολιτισμικότητα καὶ τὴν πολιτικὴ ὀρθότητα. Δυστυχῶς καὶ ἡ ἐκπαίδευσή μας οἰκοδομεῖται ἐπάνω στὴν ἐθελοτυφλία αὐτή, κι ἔτσι δὲν ἐκπλήσσει ἢ ἀποτυχία της. Δὲς τὴν *Πυξίδα*, σ. 83: *ἀναγκαστικὴ κοινωνικοποίηση* εἶναι τερατώδης ἔννοια, ὅπως ἂν λέγαμε δημοκρατικὴ χροῦντα. Ἡ μήπως εἶναι 'συμπερίληψη' νὰ συσσωρεύω τὰ ἀνόμοια ἐμποδίζοντας ἔτσι ὅλους νὰ ἔχουν τὴ βοήθεια ποὺ χρειάζονται; Δὲν εἶναι μόνο οἱ κακοποιήσεις ποὺ μπορεῖ νὰ ὑφίστανται παιδιὰ μὲ εἰδικὲς ἀνάγκες, ἀλλὰ ὅτι στὴν καλύτερη περίπτωση παραμένουν ἀποξενωμένα. Καὶ χωρὶς εἰδικὲς ἀνάγκες, σὲ τί ὠφελεῖται ἓνα παιδί ποὺ δὲν ἐνδιαφέρεται ἢ δὲν μπορεῖ νὰ παρακολουθήσει τὰ μαθήματα, νὰ βρίσκεται στὴν ἴδια τάξη μὲ ἐπιμελῆ ἢ εὐφυῆ παιδιὰ; Ἄν σὲ κάθε περίπτωση τὸ ὅμοιο θέλει τὸ ὅμοιο, γιατί ἀγνωῶ μιὰ τόσο θεμελιώδη ἀρχὴ τῆς ἀνθρώπινης φύσης καὶ δημιουργῶ συστήματα τέρατα;

συνδέοντας από τη δύναμη και με τη δύναμη του Ένός, δέν υπάρχει κατάπαυση και κορεσμός ούτε για αυτό που έλκει ούτε για αυτό που έλκεται, μέχρι να ένωθούν στο Ένα.¹⁴⁸

Έτσι ο Κύριός μας μιλάει μέσα από τον προφήτη Ήσαϊα¹⁴⁹ δείχνοντας ότι καμμιά ύψηλή όμοιότητα και καμμιά ειρήνη της αγάπης δέν με ικανοποιεί, έως ότου ο ίδιος παρουσιαστώ στον Υίο μου, και ο ίδιος ανάψω και φλογιστώ μέσα στην αγάπη του Αγίου Πνεύματος.¹⁵⁰ Ο Κύριός μας παρακάλεσε τον Πατέρα

¹⁴⁸ Ούτε στην ένωσή τους υπάρχει κορεσμός αλλά μιὰ τελειότητα που δέν παύει να μεγαλώνει. Όποιος έχει έμπειρία από τὸ άπειρο τῆς τελειότητας, γνωρίζει καλὰ αὐτὸ που λέει ὁ Ρίλκε, πὼς ἡ ὁμορφιά εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ τρομεροῦ, που ἀκόμη μπορούμε νὰ ἀντέξουμε. Μοιάζει παράλογο τὸ ἴδιο τὸ ἐλκυστικὸ νὰ προκαλεῖ τρόμο, ὅμως αὐτὸ συμβαίνει ἀπὸ τὸ μέγεθος, ὄχι ἀπὸ τὴ μορφὴ, και δέν ὀφείλεται στὸ ἴδιο ἀλλὰ στὴ δικὴ μας ἀδυναμία. Εἶναι ὅπως ἂν κοιτάξω τὸν ἥλιο. Τὸ φῶς δέν γίνεται ξαφνικὰ ἐχθρικό, ἀλλὰ ἡ ὄρασή μου δέν ἔχει τὴν ἀπαραίτητη δύναμη. Δὲς τὰ *Στοιχεῖα*, σ. 77–78: διεγείροντας τρόμο στὸν βαθμὸ τῆς ἐξόντωσης ἡ θεία δύναμη εἶναι ἡ ὁμορφιά που δέν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀντέξει, ὅπως προειδοποιεῖ ὁ Ἰδιος, ὅτι *οὐ μὴ ἴδῃ ἄνθρωπος τὸ πρόσωπόν μου και ζήσεται*, εἶναι ἡ ὁμορφιά, τὴν ἀρχὴ τῆς ὁποίας, ὅταν ἀκόμα δέν γεννάει τρόμο, μερικὲς ψυχὲς τὴν ἐρωτεύονται σὲ τέτοιο βαθμὸ, ὥστε για νὰ πλησιάσουν, μεταθέτοντας τὰ ὄρια τοῦ τρομεροῦ νὰ τὴν ἀπολαύσουν ὅσο γίνεται μεγαλύτερη, ἀφήνονται στὰ χέρια Του νὰ ἀσκηθοῦν και νὰ πάρουν δύναμη. Γι' αὐτὸ ἡ ἀπογοήτευση, ἡ ἀπελπισία, ἡ ἀπόγνωση, ὄχι μόνο δέν ἐπιβάλλονται ἀλλὰ οὔτε κἀν δικαιολογοῦνται, ἂν κάποιος ζεῖ στὴν πραγματικότητα και ὄχι με φαντάσματα.

¹⁴⁹ *Ἡσ.* 62, 1: διὰ Σιών οὐ σιωπήσομαι και διὰ Ἱερουσαλήμ οὐκ ἀνήσω, έως ἂν ἐξέλθῃ ὡς φῶς ἡ δικαιοσύνη μου, τὸ δὲ σωτήριόν μου ὡς λαμπὰς καυθήσεται.

¹⁵⁰ Τὸ Πνεῦμα πηγάζει στὸ πατρικὸ δόσιμο, στὴ γέννηση τοῦ Υἱοῦ. Ὁ Ἐκκαρτ χρησιμοποιεῖ τὴν τριαδικὴ θεολογία ὡς σύμβολο και ἐξήγηση τῆς γνησιότητας ὅλης τῆς αγάπης. Ἀγαπάω ὅποτε ἔχω Λόγο

Του νὰ γίνουμε μαζί Του καὶ μέσα Του Ἕνα,¹⁵¹ ὄχι μόνο ἐνωμένοι.¹⁵² Ἔχουμε μιὰ καθαρὴ εἰκόνα καὶ ἕνα παράδειγμα αὐτῶν τῶν λόγων καὶ αὐτῆς τῆς ἀλήθειας στὴ φύση, ἀκόμη καὶ ἐξωτερικά.

Ὅταν ἡ φωτιὰ κάνει τὸ ἔργο της καίγοντας καὶ ἀνάβοντας τὸ ξύλο, κάνει τὸ ξύλο πολὺ μικρὸ καὶ καθόλου ὅμοιο μὲ τὸν προηγούμενο ἑαυτό του, τοῦ κλέβει¹⁵³ τὴ στερεότητα ποὺ εἶχε, τὴν ψυχρότητα, τὴ μᾶζα καὶ τὴν ὑγρασία, καὶ κάνει τὸ ξύλο ὁλοσένα πιὸ ὅμοιο μὲ τὸν ἑαυτό της, μὲ τὴ φωτιὰ. Καὶ ὅμως οὔτε ἡ φωτιὰ οὔτε τὸ ξύλο σταματοῦν οὔτε ἡσυχάζουν οὔτε χορταίνουν μὲ ὅποιαδήποτε θερμότητα ἢ ζέστη ἢ ὁμοιότητα, ἕως ὅτου ἡ φωτιὰ γεννήσει τὸν ἑαυτό της στὸ ξύλο καὶ τοῦ δώσει τὴ δική της φύση καὶ ἀκόμα τὴν ὑπαρξή της, ὥστε ὅλα νὰ εἶναι *μία* φωτιὰ — μὲ κοινὴ ιδιότητα, χωρὶς διαφορὰ, οὔτε περισσότερο οὔτε λιγώτερο.¹⁵⁴ Κι ἔτσι, μέχρι νὰ γίνει αὐτὸ ὑπάρχουν πάντα ἀναθυμιάσεις, συγκρούσεις, τριξίματα, προσπάθεια καὶ πάλι ἀνάμεσα

νὰ μεταδώσω τὸν ἑαυτό μου. Ἀγαπῶντας γινόμαστε πατέρες, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν ἴδιο τὸν Υἱό, ποὺ ἐπιστρέφοντας τὴν πατρικὴ ἀγάπη γίνεται ἀρχὴ της. Δὲν ἰσχύει μόνο στὶς προσωπικὲς σχέσεις ἀλλὰ ὅπουδήποτε μπορεῖ νὰ υπάρξει ἀγάπη, ὅπως στὴν ἐργασία.

¹⁵¹ Ἡ Μεγάλῃ Πηγῇ Α 75 (Ἰω. 17), 11: καὶ οὐκέτι εἰμι ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ οὗτοι ἐν τῷ κόσμῳ εἰσὶ, καὶ ἐγὼ πρὸς σὲ ἔρχομαι. πάτερ ἄγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου ᾧ δέδωκάς μοι, ἵνα ὧσιν ἐν καθῶς ἡμεῖς.

¹⁵² Ἐδῶ τὸ ἐνωμένο ἔχει τὴ σημασία περισσότερο τῆς συγκόλλησης, μὲ διαφορὲς νὰ ἐπιμένουν καὶ τὴ διαίρεση νὰ παραμένει πιθανή.

¹⁵³ benimet.

¹⁵⁴ Ἴδια φύση καὶ ὑπαρξὴ σημαίνει κοινὲς ὅλες τὶς δυνατότητες, καὶ ἀκόμα κοινὲς ἐπιθυμίες, σκοποὺς καὶ συναισθήματα — δὲν σημαίνει ταυτότητα τῶν προσώπων. Ἴσως θέλω ὅ,τι ἀκριβῶς ἐσύ, καὶ νοιώθω τὸ ἴδιο μὲ σένα σὲ ὅλα. Θὰ μπορούσα ὅμως νὰ εἶχα διαφορετικὲς ἐπιθυμίες, σκέψεις καὶ συναισθήματα. Ἡ δυνατότητα αὐτὴ εἶναι ἡ μοναδικότητα καὶ ταυτότητα τοῦ προσώπου.

στή φωτιά και τὸ ξύλο. Ὅμως ὅταν ὅλη ἡ ἀνομοιότητα ἔχει ἀφαιρεθεῖ και διωχθεῖ, ἡ φωτιά κοπάζει και τὸ ξύλο σωπαίνει.

Παραπέρα, λέω ἀληθινὰ πὼς ἡ κρυφὴ δύναμη τῆς φύσης ἀπεχθάνεται τὴν κρυφὴ ὁμοιότητα,¹⁵⁵ στὸν βαθμὸ πὸν περιέχει κάποια διαφορὰ και διττότητα, και ἀναζητᾷ μέσα της τὸ Ἔνα, ἀγαπῶντας το μέσα της γιὰ τὸ ἴδιο μόνο, ὅπως τὸ στόμα ζητᾷ και ἀγαπᾷ ἀπὸ τὸ κρασί και μέσα του μόνο τὴ γεύση ἢ τὴ γλυκύτητα. Ἄν τὸ νερὸ εἶχε τὴν ἴδια γεύση μὲ τὸ κρασί, τὸ στόμα δὲν θὰ ἀγαποῦσε τὸ κρασί καθόλου περισσότερο ἀπὸ τὸ νερό.¹⁵⁶

Γι' αὐτὸ εἶπα ὅτι ἡ ψυχὴ μισεῖ και δὲν θέλει καθόλου τὴν ὁμοιότητα, τὴν ὁμοιότητα ἀπὸ μόνη της και ὡς αὐτοσκοπὸ, τὴν ἀγαπᾷ ὅμως γιὰ τὸ Ἔνα πὸν κρύβεται μέσα της και εἶναι ὁ ἀληθινὸς Πατέρας, ἡ ἀρχὴ χωρὶς ἀρχὴ ὄλων ὅσα βρίσκονται στὸν οὐρανὸ και τὴ γῆ. Γι' αὐτὸ λέω ὅτι ὅσο ὑπάρχει και φανερώνεται ὁμοιότητα ἀνάμεσα στὴ φωτιά και τὸ ξύλο, δὲν θὰ βρεθεῖ ἐκεῖ ἀληθινὴ ἀπόλαυση οὔτε ἡσυχία οὔτε ἀνάπαυση οὔτε ἱκανοποίηση. Γι' αὐτὸ λένε οἱ δάσκαλοι πὼς ἡ φωτιά παράγεται μέσα ἀπὸ τὴ σύγκρουση, τὸν πόνο και τὴν ἀνησυχία, και μέσα στὸν χρόνο. Ὅμως ἡ γέννηση τῆς φωτιᾶς και ἡ ἀπόλαυση βρί-

¹⁵⁵ Ἡ ἔμφαση στὶς κρυφές διαστάσεις σημαίνει μιὰ ἐπιφάνεια πολυπλοκότητας πὸν εἶναι σὰν νὰ συγκαλύπτει τὴν ἐνιαία φύση και οὐσία της, πὼς ἡ ἐνιαία ἀπλότητα διατρέχει δημιουργῶντας και ζωογονῶντας τὴν ποικιλία τῶν φαινομένων.

¹⁵⁶ Δηλαδή ὅποτε ἀγαπᾶμε, ἀγαπᾶμε τὸν ἴδιο, ἂν και ὅλα ἔχουν κάποια ὁμοιότητα μαζί Του, στὸν βαθμὸ πὸν ἡ θεία ὑπαρξὴ διαμορφώνει τὴ δική τους ὑπαρξὴ. Ἄν δὲν γίνεи συνειδητὴ ἡ ἀληθινὴ αἰτία τῆς σχέσης μας μὲ τὰ πράγματα, ἀργὰ ἢ γρήγορα οἱ περιορισμοὶ πὸν ὑπάρχουν στὴν ἀπλὴ ὁμοιότητα, προκαλοῦν τόσο μεγαλύτερη ἀπογοήτευση, ὅσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ προσκόλλησή μας στὰ πλάσματα.

σκονται πέρα από χρόνο και χώρο. Ἡ ἀπόλαυση καὶ ἡ χαρὰ ποτὲ δὲν μοιάζουν ὑπέρογκες ἢ ὑπερβολικὰ μακρινές.¹⁵⁷

Ὅλα ὅσα ἔχω πεῖ σημαίνουν αὐτὸ ποὺ λέει ὁ Κύριός μας, ὅταν γεννάει τὸ παιδί της ἢ γυναικὰ ἔχει λύπη, πόνο καὶ θλίψη, ἀλλὰ ὅταν τὸ παιδί γεννηθεῖ, παύει νὰ θυμᾶται τὴ λύπη καὶ τὸν πόνο.¹⁵⁸ Γι' αὐτὸ μιλάει ἐπίσης καὶ μᾶς θυμίζει ὁ Θεὸς στὸ εὐαγγέλιο, νὰ παρακαλοῦμε τὸν οὐράνιο Πατέρα μας, νὰ πληρωθεῖ ἡ χαρὰ μας,¹⁵⁹ καὶ ὁ ἅγιος Φίλιππος λέει, *Κύριε, δεῖξε μας τὸν Πατέρα, κι αὐτὸ μᾶς ἀρκεῖ*,¹⁶⁰ ἐπειδὴ ὁ 'Πατέρας' σημαίνει τὴ γέννηση, ὅχι τὴν ὁμοιότητα, σημαίνει τὸ Ἔνα, ὅπου ἡ ὁμοιότητα ἔχει σιωπήσει καὶ ὅλα ὅσα ζητοῦν νὰ ὑπάρξουν, ἔχουν καταπαύσει.¹⁶¹

Τώρα μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ καθαρὰ πῶς καὶ γιατί παραμένει ἀπαρηγόρητος σὲ ὅλο τὸν πόνο, τὴν ἀσθένεια καὶ τὴν ἀπώλεια. Ὅλ' αὐτὰ προσέρχονται μόνο ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ δὲν ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὰ πλάσματα, δὲν μοι-

¹⁵⁷ Ὁ ἄνθρωπος ικανοποιεῖται μὲ πληρότητα στὶς ὑψηλότερες δυνάμεις τῆς ψυχῆς, πέρα ἀπὸ χώρο καὶ χρόνο, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει συνολικὴ ἔξοδο ἀπὸ τὶς χωροχρονικὲς συνθηκὲς. Τείνοντας στὴν ὑπερχρονὴ ἀρχὴ τους οἱ πραγματικὲς χαρὲς καὶ ἀπολαύσεις βρίσκονται σὲ μιὰ καθαρὴ ἀπλότητα.

¹⁵⁸ *Ἡ Μεγάλῃ Πηγῇ* Α 74 (Ἰω. 16), 21: ἡ γυνὴ ὅταν τίκτη, λύπην ἔχει, ὅτι ἤλθεν ἡ ὥρα αὐτῆς· ὅταν δὲ γεννήσῃ τὸ παιδίον, οὐκέτι μνημονεύει τῆς θλίψεως διὰ τὴν χαρὰν ὅτι ἐγεννήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον.

¹⁵⁹ *Ἡ Μεγάλῃ Πηγῇ* Α 72 (Ἰω. 15), 11: ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα ἡ χαρὰ ἢ ἐμὴ ἐν ὑμῖν μείνη καὶ ἡ χαρὰ ὑμῶν πληρωθῇ.

¹⁶⁰ Ἰω. 14, 8.

¹⁶¹ Δηλαδή ἡ δημιουργία τους φθάνει ὡς τὴν ἄχρονη ἀπόλαυση τῆς ἐνότητος μὲ τὴν ἀρχὴ τους.

άζει στον Θεό και είναι ψυχρός στη θεία αγάπη.¹⁶² Υπάρχει όμως και κάτι άλλο, το οποίο προσέχοντας και γνωρίζοντας θα μπορούσε κανείς να παρηγορηθεί κατάλληλα στην έξωτερική απώλεια και θλίψη.

Ἡ ἀνώφελη μετάνοια

Ἔστω ὅτι κάποιος ἀκολουθεῖ ἓνα δρόμο ἢ κάνει ἢ ἀφήνει κάποιο ἔργο, κι ἔπειτα τὸν βρίσκει μιὰ συμφορά, σπάει ἓνα πόδι, ἢ ἓνα χέρι, χάνει ἓνα μάτι, ἢ ἀρρωσταίνει. Ἄν συνέχεια σκέφτεται ὅτι, ἂν εἶχα πάρει κάποιο ἄλλο μονοπάτι ἢ ἂν ἔκανα κάποιο ἄλλο ἔργο, δὲν θὰ εἶχε συμβεῖ αὐτὴ ἡ συμφορά, θὰ παραμένει ἀπαρηγόρητος καὶ θὰ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ὑποφέρει. Χρειάζεται ὅμως νὰ σκέφτεται ἔτσι, ὅτι ἂν εἶχα πάρει ἄλλο μονοπάτι ἢ ἂν ἔκανα ἢ ἄφωνα κάποιο ἄλλο ἔργο, ἴσως τότε μὲ εὔρισκε πολὺ

¹⁶² Ὅσο πιὸ γνήσια, ἰσχυρὴ καὶ ἀδιάκοπη ἡ ἐνότητα μαζί Του, τόσο περισσότερες ἀποφάσεις Του ἐξηγῶ καλύτερα, καὶ τόσο λιγώτερο μὲ παρασύρει ἡ σύγχυση τῶν κοσμικῶν ἐθισμῶν — ἐμπάθειες, προκαταλήψεις, φανατισμοί, ὑπεκφυγές, αὐταπάτη καὶ ὑποκρισία. Πότε κερδίζω μεγαλύτερη ἐνότητα καὶ ἀπομακρύνομαι ἀπὸ τὴν ἄγνοια, ὅταν κάνω τί καὶ ὅταν γίνω ποιός; “Τί εἶναι ἡ ζωὴ μου;” ρωτᾶει ὁ Ἔκκαρτ. “Ἡ ὑπαρξὴ τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ζωὴ μου. Ἄν ζωὴ μου εἶναι ἡ ὑπαρξὴ τοῦ Θεοῦ, τότε τὸ εἶναι τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ εἶναι τὸ εἶναι μου, καὶ ἐαυτὸς μου ὁ ἐαυτὸς τοῦ Θεοῦ, οὔτε λιγώτερο οὔτε περισσότερο... Κι ἔτσι, ἡ δίκαιη ψυχὴ θὰ εἶναι ἴση μὲ τὸν Θεὸ καὶ πλάι στὸν Θεό — ἀκριβῶς ἴση, οὔτε πιὸ κάτω οὔτε πιὸ πάνω. Ποιοὶ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι μαζί Του; Αὐτοὶ ποὺ δὲν εἶναι τίποτα, δὲν εἶναι ἴσοι μὲ τίποτα, μόνο αὐτοὶ εἶναι ἴσοι μὲ τὸν Θεό”: *Μάιστερ Ἐκκαρτ*, σ. 179.

χειρότερη συμφορὰ καὶ πολὺ μεγαλύτερος πόνος. Τότε θὰ παρηγορηθεῖ καλά.¹⁶³

[Ἄλλὰ μπορεῖ νὰ πεῖτε, *Πῶς γνωρίζω ἂν εἶναι ἢ δὲν εἶναι θέλημα τοῦ Θεοῦ; Νὰ εἶστε σίγουροι: ἂν δὲν ἦταν θέλημα τοῦ Θεοῦ δὲν θὰ συνέβαινε. Δὲν ἔχετε οὔτε ἀρρώστια οὔτε τίποτε, ἂν δὲν τὸ θέλει ὁ Θεός... Θᾶπρεπε νὰ τὸ δεχόσαστε ἀπὸ τὸν Θεό, ὡς τὸ πιὸ καλὸ ἀπ' ὅλα, γιατί δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ μόνο τὸ πιὸ καλὸ γιὰ σᾶς. Γιατὶ ἢ ἴδια ἢ ὑπαρξὴ τοῦ Θεοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτό, ἀπ' τὸ νὰ θέλει τὸ καλύτερο... Ἄλλὰ μερικὲς φορές σκεφτόσαστε καὶ λέτε, *Θὰ ἦταν καλύτερα ἂν γινόταν ἀλλιῶς, ἢ, Ἄν δὲν γινόταν αὐτό, τὰ πράγματα μπορεῖ νὰ ἦταν καλύτερα.* Ὅσο σκέφτεστε ἔτσι, ποτὲ δὲν θὰ βρεῖτε εἰρήνη. Πρέπει νὰ καταλαβαίνετε πὼς ὅλα εἶναι τὰ καλύτερα... Ἄν εἶχε σκοτωθεῖ ἀπὸ τὸ χέρι μου ὁ πάπας, καὶ ἂν αὐτὸ δὲν εἶχε γίνεῖ μὲ τὴν θέλησή μου, θὰ ἀνέβαινα στὸ θυσιαστήριο καὶ θὰ τελοῦσα τὴ Θεία Λειτουργία ὅπως πάντα.]¹⁶⁴*

¹⁶³ Συχνὰ μιὰ συμφορὰ ὀφείλεται σὲ δικές μου πράξεις, γιὰ παράδειγμα, ἂν χάλασα τὴν ὑγεία μου καπνίζοντας. Ὅμως δὲν συμβαίνει τίποτα γιὰ κακό, ἀκόμα καὶ τὰ σφάλματά μου χρησιμοποιοῦνται γιὰ νὰ ὠφεληθῶ. Ἄν συνέβη κάτι χωρὶς δική μου εὐθύνη, ἀπλῶς εἶμαι ἀκόμα πιὸ βέβαιος ὅτι πραγματοποιεῖται ἓνα θεῖο θέλημα. Ὅλα συνεργοῦν γιὰ ἀγαθὸ καὶ μάλιστα εἶναι ὁ κανόνας νὰ ὑποφέρω λιγώτερο ἀπ' ὅσο θὰ χρειαζόταν. Ἐπιβάλλεται λοιπὸν νὰ σκεφτῶ ὅτι θὰ μποροῦσε καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ μὲ ἔχει βρεῖ χειρότερη συμφορὰ ἀποβλέποντας στὸ ἴδιο ἀκριβῶς ἀγαθό. Προσπαθῶντας νὰ μᾶς ταλαιπωρεῖ ὅσο γίνεται λιγώτερο, στέλνει μικρότερες ταλαιπωρίες ἀπ' ὅποιες χρειαζόμαστε, ἐλπίζοντας ὅτι παρὰ τὴν ἠπιότητά τους θὰ ἀποδειχθοῦν ἱκανές.

¹⁶⁴ *Μάιστερ Ἐκκαρτ*, σ. 66–67. Δὲς σχετικὰ Συμειῶν τὸν Νέο Θεολόγο, ὁ ὁποῖος εἶναι πολὺ πιὸ αὐστηρὸς: “ὅποιος σκέφτεται, κακῶς ἔγινε αὐτὸ καὶ παράλογα ἐκεῖνο, ἢ, γιατί ἔγινε αὐτὸ καὶ τοῦτο, καὶ δὲν ἔγινε ἐπίσης ἐκεῖνο, μὴν πλανᾶται, εἶναι συκοφάντης καὶ θὰ κριθεῖ ὡς κατήγορος” (*Κατήχηση 3, ΕΣΝΘ*, τ. 1, σ. 54) — *Ἡ Ἄλλη Ζωή*, σ. 125.

Ἡ εὐκαιρία

Κάνω καὶ μιὰ ἄλλη ὑπόθεση. Ἔστω πὼς ἔχασες χίλια μάρκα: μὴ θρηνεῖς τὰ χίλια μάρκα ποὺ χάθηκαν. Νὰ εὐχαριστεῖς τὸν Θεὸ ποὺ σοῦ τὰ ἔδωσε νὰ τὰ χάσεις,¹⁶⁵ καὶ σοῦ δίνει τὴν εὐκαιρία ἀσκῶντας τὴν ἀρετὴ τῆς ὑπομονῆς νὰ κερδίσεις τὴν αἰώνια ζωὴ, ποὺ πολλὰς χιλιάδες [μάρκα] δὲν ἔχουν [νὰ σοῦ δώσουν].

Δόσιμο καὶ δάνειο

Καὶ μιὰ ἀκόμη σκέψη ποὺ μᾶς παρηγορεῖ. Ἔστω ὅτι κάποιος ἀπολάμβανε τιμὴ καὶ δύναμη πολλὰ χρόνια, καὶ τώρα μὲ θεία ἀπόφαση τὰ χάνει. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς χρειάζεται νὰ σκεφτεῖ συνετὰ καὶ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεό. Ὅταν συνειδητοποιήσει τὴν ἀπώλεια καὶ τὴν ἀσθένεια ποὺ ἔχει τώρα, θὰ καταλάβει γιὰ πρώτη φορὰ τί κέρδος καὶ ἰσχὺ εἶχε προηγουμένως, καὶ θὰ εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸ γιὰ τὴ δύναμη ποὺ εἶχε τόσα χρόνια χωρὶς νὰ τὴν ἐκτιμᾷ καὶ νὰ τὴ συνειδητοποιεῖ, πόσο τὴν ἀπολάμβανε, κι ἔτσι δὲν θὰ ὀργίζεται.¹⁶⁶ Χρειάζεται νὰ καταλάβει ὅτι ὁ ἄνθρωπος

¹⁶⁵ Ἀπὸ τὰ πιὸ ἰσχυρὰ ἐπιχειρήματα, στὸ ὁποῖο ἐπιμένει, ἐδῶ φθάνοντας καὶ σὲ μιὰ ἐντυπωσιακὴ διατύπωση (σοῦ τὰ ἔδωσε νὰ τὰ χάσεις!), ἰσχυρὴ γιὰ τὴν ἐνότητα ἀρχῆς καὶ τέλους, ποὺ ἀναδεικνύει, καὶ γιὰ τὴν ἐπιγραμματικότητά της. Ἡ ἀπώλεια δὲν εἶναι ‘συμφορὰ’, τὸ δόσιμο γίνεται ἀκριβῶς γιὰ νὰ μπορέσει νὰ συμβεῖ ἢ ὠφέλεια ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀπώλεια.

¹⁶⁶ Δηλαδή συνειδητοποιῶντας τὴν ἀχαριστία καὶ τὴν ἀναισθησία του θὰ πάφει νὰ νομίζει ὅτι ὑποφέρει ἄδικα.

μὲ τὶς φυσικὲς τοῦ δυνάμεις δὲν μπορεῖ νὰ πάρει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τοῦ παρὰ μόνον ἀρρώστια καὶ ἀτέλεια.¹⁶⁷

Κάθε ἐπιμέρους ἀγαθὸ καὶ τὴν ἴδια τὴν ἀγαθότητα ὁ Θεὸς τὴν ἔχει δανείσει, δὲν τὴν ἔχει δώσει. Γιατὶ ὅποιος γνωρίζει τὴν ἀλήθεια γνωρίζει ὅτι ὁ Θεός, ὁ οὐράνιος Πατέρας, δίνει στὸν Υἱὸ καὶ στὸ Ἅγιο Πνεῦμα ὀλόκληρο τὸ ἀγαθό, ὅμως στὰ πλάσματα δὲν δίνει κανένα ἀγαθό, μόνον τὸ παραχωρεῖ ὡς δάνειο.

Ὁ ἥλιος δίνει στὸν ἀέρα θερμότητα, φῶς ὅμως δίνει ὡς δάνειο, κι ἔτσι, μόνον ὁ ἥλιος δύσει, ὁ ἀέρας χάνει τὸ φῶς, ἀλλὰ τοῦ ἀπομένει ἡ θερμότητα, γιατί αὐτὴ τοῦ δίνεται ὡς δική του. Γι' αὐτὸ λένε οἱ δάσκαλοι ὅτι ὁ Θεός, ὁ οὐράνιος Πατέρας, εἶναι πατέρας τοῦ Υἱοῦ, ὄχι Κύριος, οὔτε τοῦ Ἁγίου Πνεύματος Κύριος. Ὅμως ὁ Θεός-Πατέρας-Υἱὸς-καὶ-Ἅγιο-Πνεῦμα εἶναι ἓνας Κύριος, εἶναι Κύριος τῶν πλασμάτων, καὶ λέμε πῶς ὁ Θεὸς ἦταν αἰώνια Πατέρας, ἀλλὰ μὲ τὸν χρόνο, ὅταν δημιούργησε τὰ πλάσματα, ἔγινε ἐπίσης Κύριος.

Γιατί θυμώνω;

Τώρα λέω, ἀφοῦ ὅτιδήποτε ἀγαθό, παρήγορο ἢ ἐφήμερο δόθηκε μόνον ὡς δάνειο στὸν ἄνθρωπο, πῶς γίνεται νὰ παραπονεῖται ἂν ὁ δανειστής θέλει νὰ τὸ πάρει πίσω; Θᾶπρεπε νὰ εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸ πού τὸ δάνεισε τόσο καιρό. Καὶ θᾶπρεπε ἀκό-

¹⁶⁷ Καμμιά φορὰ φθάνει κανεὶς σὲ τόση ἄνοια ὥστε νὰ ὑποβλέπει καὶ νὰ περιφρονεῖ ἢ ἀκόμη καὶ ἀνοιχτὰ νὰ κατηγορεῖ κάποιους ἐπειδὴ δὲν βγάζουν ἀρκετὰ χρήματα ἢ δὲν κατόρθωσαν κάτι σπουδαῖο, ἀπέτυχαν ἀκόμη καὶ σὲ μικρὲς προσπάθειές τους, κ.λπ. Ἔτσι ἀποδεικνύεται πόσο ἀσθενικὴ ἐπαφὴ ἔχει μὲ τὴν πραγματικότητα, πόσο μεγάλη σκληρότητα.

μη νὰ τὸν εὐχαριστεῖ πὺ δὲν πῆρε πίσω ὅλα ὅσα δάνεισε, διότι θὰ ἦταν ἐπίσης δίκαιο, ἂν ὁ Θεὸς ἔπαιρνε πίσω ὅλα ὅσα εἶχε δανείσει ὅταν κάποιος θύμωνε γιὰ ἓνα μέρος πὺ ἔχασε, πὺ δὲν ἦταν ποτὲ δικό του, τοῦ ὁποῖου δὲν ἦταν ποτὲ κύριος. Γι' αὐτὸ ὁ προφήτης Ἰερεμίας, ἐνῶ ὑποφέρει ἀπὸ μεγάλο πόνου καὶ θρηνεῖ, μιλάει πολὺ σωστὰ θαυμάζοντας, πόσο πολλὰ εἶναι τὰ ἐλέη τοῦ Θεοῦ, πὺ δὲν ἀφανιστήκαμε τελείως.¹⁶⁸

Ἄν κάποιος μοῦ εἶχε δανείσει τὸ πανωφόρι, τὴ ζακέτα καὶ τὸ παλτό του, κι ἔπαιρνε πίσω τὸ παλτὸ ἀφήνοντάς μου στὴν παγωνιά τὴ ζακέτα καὶ τὸ πανωφόρι, θὰ τὸν εὐχαριστοῦσα ἀπὸ τὴν καρδιά μου καὶ θᾶμουν χαρούμενος. Ἄς προσέξει κανεὶς ἰδίως αὐτό, πόσο βυθισμένος εἶμαι στὸ λάθος, ἂν ἐξεγείρομαι καὶ θρηνωῶ ὅποτε χάνω κάτι. Γιατὶ ἂν θέλω τὸ ἀγαθὸ πὺ ἔχω νὰ μοῦ δοθεῖ καὶ ὄχι μόνο νὰ μοῦ δανειστεῖ, θέλω νὰ εἶμαι Κύριος, φυσικὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τέλειος, ἐνῶ ἀκόμα δὲν εἶμαι οὔτε κατὰ χάριν Υἱὸς Του! Εἶναι μιὰ ιδιότητα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νὰ παραμένουν ἀκλόνητοι¹⁶⁹ σὲ ὅλα τὰ πράγματα.

Μιὰ χαρὰ πὺ δὲν ἐμποδίζεται

Ἄς γνωρίζουμε ἐπίσης ὅτι ἀναμφίβολα ἡ φυσικὴ ἀρετὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τόσο εὐγενικὴ καὶ ἰσχυρὴ ὥστε κανένα ἐξωτερικὸ ἔργο δὲν εἶναι ἀρκετὰ σκληρὸ οὔτε πράγματι ἀρκετὰ μεγάλο, ἱκανὸ γιὰ νὰ ἐξαντλήσει τὸν ὀρίζοντά της μέσα του ἢ στὶς

¹⁶⁸ *Θρηνοὶ 3, 22*: τὰ ἐλέη Κυρίου, ὅτι οὐκ ἐξέλιπέ με, ὅτι οὐ συνετελέσθησαν οἱ οἰκτιρμοὶ αὐτοῦ· μῆνας εἰς τὰς πρωίας ἐλέησον, Κύριε, ὅτι οὐ συνετελέσθημεν, ὅτι οὐ συνετελέσθησαν οἱ οἰκτιρμοὶ αὐτοῦ.

¹⁶⁹ sich gliiche halten.

προϋποθέσεις του, ἢ γιὰ νὰ τῆς δώσει μορφή. Ὑπάρχει λοιπὸν ἓνα ἐσωτερικὸ ἔργο, ποὺ οὔτε ὁ χρόνος οὔτε ὁ χῶρος μπορεῖ νὰ περικλείσει καὶ νὰ χωρέσει, καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι θεῖο καὶ ὅμοιο μὲ τὸν Θεό, τὸν ὁποῖο ἐπίσης δὲν περικλείει οὔτε ὁ χρόνος οὔτε ὁ χῶρος — ὁ ἴδιος εἶναι παντοῦ, ἐξίσου παρὼν σὲ ὅλο τὸν χρόνο — καὶ εἶναι ἀκόμη σὰν τὸν Θεὸ ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῆ, ὅτι κανένα πλάσμα δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἀγκαλιάσει μὲ πληρότητα ἢ νὰ καθρεφτίσει στὸν ἑαυτὸ του τὴ θεία ἀγαθότητα. Συνεπῶς πρέπει νὰ ὑπάρχει κάτι πιὸ ἐσωτερικὸ, πιὸ ὑψηλὸ καὶ ἄκτιστο, κάτι χωρὶς μέτρο ἢ τρόπο, ὅπου ὁ οὐράνιος Πατέρας νὰ μπορεῖ νὰ ἐντυπώνει τέλεια, νὰ πηγάζει καὶ νὰ φανερώνει τὸν ἑαυτὸ Του, δηλαδὴ τὸν Υἱὸ καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα.¹⁷⁰

Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἐμποδίσει τὸ ἔργο αὐτὸ τῆς ἀρετῆς, οὔτε ἐλάχιστα περισσότερο ἀπ' ὅσο μπορεῖ νὰ ἐμποδίσει τὸν Θεό.¹⁷¹ Μέρα καὶ νύχτα τὸ ἔργο αὐτὸ λάμπει καὶ ἀκτινοβολεῖ. Δοξάζει τὸν Θεὸ καὶ ψάλλει τὸ ἐγκώμιό Του σ' ἓνα νέο ἄσμα, ὅπως λέει ὁ Δαβίδ, ψάλλετε στὸν Θεὸ ἓνα νέο ἄσμα.¹⁷² Τὸ ἐγκώμιό Του εἶναι γήϊνο κι ὁ Θεὸς δὲν θέλει ἔργο ἐξωτερικὸ, περιορι-

¹⁷⁰ Δὲν γίνεται παρὰ νὰ ὑπάρχει, ἐπειδὴ σκοπὸς τῆς Δημιουργίας εἶναι ἡ μεγαλύτερη δυνατὴ ἐνότητα μὲ τὸν Θεό, ὅπως εἰδοποιουσε ὁ Πλάτων, γι' αὐτὸ τελειοποιεῖται στὰ ἔλλογα ὄντα. “Ἄς ποῦμε γιὰ παιὸ λόγο πραγματικὰ συγκρότησε, Ἐκεῖνος ποὺ τὴν συγκρότησε, τὴν δημιουργία καὶ τὸ σύμπαν αὐτὸ ἐδῶ. Εἶναι ἀγαθός, καὶ ὁ ἀγαθὸς γιὰ κανένα δὲν νοιώθει ποτέ κανένα φθόνον. Κι ἐπειδὴ τοῦ εἶναι τελειῶς ξένος ὁ φθόνος, τὰ θέλησε ὅλα νὰ γίνουν ὅμοια μὲ τὸν ἴδιο, ὅσο περισσότερο μποροῦν” (Πλάτων, *Τίμαιος* 29ε): *Οἱ Ἀρχαῖοι Ἑλληνες*, σ. 270.

¹⁷¹ Ὅπως εἰπώθηκε στὸ πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου, ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι προῖον ἀσκήσης, γεννιέται ἄμεσα ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ εἶναι ὁ Θεός.

¹⁷² *Ψαλμ.* 97, 1: ἄσατε τῷ Κυρίῳ ἄσμα καινόν, ὅτι θαυμαστὰ ἐποίησεν ὁ Κύριος· ἔσωσεν αὐτὸν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ καὶ ὁ βραχίον ὁ ἅγιος αὐτοῦ.

σμένο στον χρόνο και τον χώρο. Το εξωτερικό έργο είναι στενό και υπόκειται σε εμπόδια και σε βία, έχει κούραση και γερνάει με τον χρόνο και τη χρήση.¹⁷³ Το έσωτερικό έργο είναι ή αγάπη για τον Θεό, ή βούληση για το αγαθό και την αγαθότητα, όπου ό,τι κι αν θέλει κανείς, και θα μπορούσε με αγνή και ακέραιη θέληση να κάνει σε όλα τα αγαθά έργα, το έχει ήδη κάνει,¹⁷⁴ και είναι από την άποψη αυτή σαν τον Θεό, για τον οποίο λέει ο Δαβίδ πώς ό,τι θέλησε το έχει ήδη κάνει και εργαστεί.¹⁷⁵

[Είναι δύσκολη στην απλότητά της ή πνευματική όδός, γιατί δευτερεύει ο τόπος και οι εργασίες, όλα όσα μπορεί κανείς να αποφασίζει και μεθοδεύει: κυριότητα έχουν έσωτερικές ανεξέλεγκτες προϋποθέσεις, εκφράσεις καθαρής έλευθερίας — αν γεννιέται *πραότητα, ύπομονή, αγάπη και ένθουσιασμός, εργήγορη, απαλότητα και αγαλλίαση, αν ή ψυχή, πέρα από ευχάριστες συνθήκες ή δυσάρεστες, επίθυμει τη σκέψη της στον Χριστό, απ' όπου και οι συμφορές γίνονται άφορμές έμπιστοσύνης και συνεργασίας μαζί Του. Η 'τέχνη' συνίσταται στην έσωτερική έτοιμότητα της ψυχής να ακολουθεί τον Λόγο, χωρίς να δουλώνεται σε πειθαρχίες και χωρίς να πτοείται από αδράνεια, προσκολλήσεις και αυταπάτες. Η πνευματική εργασία, που κάνατε στα βάθη της ψυχής σας, λέει ο Πορφύριος, να γίνεται μυστικά,*

¹⁷³ Το εξωτερικό έργο έχει περιστασιακή αξία, ακόμη και πολύ μεγάλη, αλλά ως περιστασιακό δεν μπορεί να είναι ό,τι κυρίως θέλει ο Ίδιος. Και το πιο σπουδαίο, όπως ή διδασκαλία, είναι δυνατό να έμποδιστεί από φυσικές συνθήκες, αρρώστιες, απαγορεύσεις, κ.λπ., ενώ και όταν συμβεί, υπόκειται σε περιορισμούς. Η ίδια ή Βίβλος υποφέρει από πολλά και κάθε άλλο παρά άμελητέα μειονεκτήματα (βλ. όσα γράφω σχετικά στη *Μυθολογία*).

¹⁷⁴ Αν ήθελα να χαρίσω σε κάποιον ένα μεγάλο ποσό για να τον βοηθήσω στις οικονομικές του δυσκολίες, κι αν θα το έκανα γρήγορα, σίγουρα και με χαρά, το έχω ήδη κάνει, ακόμη κι αν είμαι πιο φτωχός από εκείνον και χρειάζομαι ο ίδιος βοήθεια.

¹⁷⁵ *Ψαλμ. 134, 6:* πάντα, όσα ήθέλησεν ο Κύριος έποίησεν εν τῷ οὐρανῷ και εν τῇ γῆ, εν ταῖς θαλάσσαις και εν πάσαις ταῖς ἀβύσσοις.

νά μὴ γίνεταί ἀντιληπτὴ ὄχι μόνο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀλλὰ οὔτε κι ἀπὸ
σᾶς τοὺς ἴδιους.]¹⁷⁶

Στὴν πέτρα ἔχουμε λαμπρὸ παράδειγμα γιὰ τὴ διδασκαλία αὐτῆ. Τὸ ἐξωτερικὸ ἔργο της συνίσταται στὸ νὰ πέφτει κάτω καὶ νὰ βρῖσκεται στὸ ἔδαφος. Τὸ ἔργο αὐτὸ μπορεῖ νὰ ἐμποδιστεῖ, δὲν πέφτει ὅλο τὸν χρόνο χωρὶς διακοπὴ. Ὑπάρχει ὅμως στὴν πέτρα ἓνα ἄλλο ἔργο περισσότερο ἐσωτερικόν, κι αὐτὸ εἶναι μιὰ ὀρμὴ πρὸς τὰ κάτω ποὺ βρῖσκεται μέσα της. Οὔτε ὁ Θεὸς οὔτε τὰ πλάσματα οὔτε κανεῖς δὲν μπορεῖ νὰ τὸ σταματήσει αὐτό. Ἡ πέτρα ἐνεργεῖ τὸ ἔργο αὐτὸ μέρα νύχτα χωρὶς διακοπὴ. Μπορεῖ νὰ βρῖσκεται ψηλὰ γιὰ χίλια χρόνια, ὡστόσο ἡ ὀρμὴ της νὰ πέσει δὲν θὰ ἦταν μεγαλύτερη οὔτε μικρότερη ἀπ' ὅσο τὴν πρώτη μέρα.

Ἔτσι λοιπὸν γιὰ τὴν ἀρετὴ λέω ἀληθινὰ ὅτι ἔχει ἓνα ἐσωτερικὸ ἔργο, μιὰ θέληση καὶ ὀρμὴ πρὸς ὀτιδήποτε ἀγαθόν, καὶ μιὰ ἀποστροφή καὶ φυγὴ ἀπ' ὀτιδήποτε κακό, δαιμονικὸ καὶ ἀταίριαστο μὲ τὸν Θεὸ καὶ τὴν καλοσύνη.¹⁷⁷ Ὅσο χειρότερη εἶναι μιὰ πράξη καὶ λιγώτερο θεϊκὴ, τόσο πιὸ ἀποκρουστικὴ εἶναι στὴν ἀρετὴ, καὶ ὅσο μεγαλύτερο εἶναι τὸ ἔργο καὶ πιὸ θεϊκόν,

¹⁷⁶ Τὸ μυστικὸ εἶναι ἡ εὐχαριστία, σ. 64–65.

¹⁷⁷ Τὸ Μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος εἶναι μιὰ εἰδοποίηση ὅτι δὲν πλέουμε σὲ πελάγη ἀρετῆς, ὅμως ποιὸς τὸ προσεγγίζει ἔτσι; Δὲς τὴν *Κιβωτόν*, σ. 143–4: στὴν τελετὴ τοῦ βαπτίσματος ὁ Θεὸς ρωτᾷ τὸν ἀνάδοχο ἂν χωρίστηκε ἀπὸ τὸν σατανᾶ, κι αὐτὸς ἀπαντᾷ ἀπεταξάμην: χωρίστηκα. Ὅ,τι λέει ὁ ἀνάδοχος τὸ λέει ἐκεῖνος ποὺ βαπτίζεται. Ὅταν βαπτίζομαι ἀπὸ ποιόν χωρίζομαι ἂν δὲν εἶμαι ἐνωμένος μαζί του; Γιὰ νὰ μπορέσει ὁ ἅγιος Συμεὼν νὰ δεῖ στὸ χέρι ποὺ ἔγραφε τοὺς ὕμνους τῶν θείων ἐρώτων, τὸ χέρι τοῦ Χριστοῦ, ἔπρεπε νὰ τὸ δεῖ πρῶτα μὲ γαμφὰ νύχια νὰ σκαλίζει τὴ στάχτη τῆς κόλασης. Αὐτὸ ἔγινε σὲ ὅλους τοὺς ἀγίους, καὶ εἰς δρόσον τοῖς παισὶ τὸ πῦρ μετεβάλλετο. Ἐπλυναν τὶς στολές τους καὶ τὶς λεύκαναν στὸ αἷμα τοῦ Ἀρνίου.

τόσο πιό εύκολο, πιό εύπρόσδεκτο και πιό άπολαυστικό. Και δέν έχει κανένα άλλο παράπονο ή θλίψη, άν μπορεί νά έχει θλίψη, παρά μόνο ότι όσα ύπομένει για τόν Θεό εΐναι πολύ μικρά για εκείνη για νά μπορέσει μέσα τους νά βρεΐ τήν τέλεια έκφρασή της, τήν πραγματοποίησή της και τή μορφή της.

Μέ τήν άσκηση γίνεται ισχυρή και με τó δόσιμο γίνεται πλούσια.¹⁷⁸ Δέν θέλει νά έχει ύποφέρει και νά έχει ξεπεράσει τόν πόνο και τά βάσανα, θέλει και λαχταράει νά ύποφέρει συνέχεια χωρίς διακοπή για τόν Θεό και τά αγαθά έργα. Όλη ή εύτυχία της βρίσκεται στίς ταλαιπωρίες που ύποφέρει για τόν Θεό, και όχι στο νά έχει ύποφέρει. Γι' αυτό ο Κύριός μας λέει πολύ προσεκτικά, *μακάριοι όσοι ύποφέρουν για τή δικαιοσύνη*.¹⁷⁹ Δέν λέει, 'όσοι έχουν ύποφέρει'.

Ένας τέτοιος άνθρωπος άποστρέφεται νά έχει πονέσει, έπειδή τó νά έχει πονέσει δέν εΐναι ο πόνος που αγαπάει. Κι έτσι λέω επίσης ότι ένας τέτοιος άνθρωπος άποστρέφεται και τόν μελλοντικό πόνο, έπειδή ούτε αυτός εΐναι πόνος. Όστόσο άποστρέφεται τόν μελλοντικό λιγώτερο από τόν πόνο που πέρασε, έπειδή ο περασμένος βρίσκεται ακόμα πιό μακριά από τόν πόνο και μοιάζει ακόμα λιγώτερο στον πόνο, έχοντας ξεπεραστεί. Όμως

¹⁷⁸ Ίσχύς τής άσκησης εΐναι ή βεβαιότητα και ή έμπιστοσύνη. Πλούτος του δοςίματος ή ένότητα. Ύποφέρω για τόν Θεό δέν σημαίνει ότι ύπακούω ή βοηθάω τόν Θεό. Σημαίνει ότι δέν ζώ 'άτυχήματα', άναγνωρίζω στον Ίδιο τήν πρώτη άρχή όλων όσα συμβαίνουν.

¹⁷⁹ *Ματθ. 5, 10: μακάριοι οί δεδιωγμένοι ενεκεν δικαιοσύνης, ότι αυτών εστιν ή βασιλεία των ουρανών*. Με τήν πρώτη ματιά τó κείμενο δέν φαίνεται νά συμφωνεί, όμως ο δεδιωγμένος έξακολουθει νά διώκεται. Ό ρηματικός χρόνος άφορᾷ τήν άπόφαση του διωγμού και τήν έναρξή του. Άλλωστε όλοι οί μακαρισμοί αναφέρονται σε πράξεις και καταστάσεις του παρόντος.

ὁ μελλοντικός πόνος δὲν ἀπομακρύνει ὅλο τὸν πόνο ποῦ ἀγαπάει.¹⁸⁰

Ὁ ἅγιος Παῦλος λέει ὅτι θὰ ἐπέλεγε νὰ χωριστεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ νὰ γίνεи πλουσιώτερη ἢ θεία δόξα.¹⁸¹ Λέγεται πὼς αὐτὰ εἰπώθησαν ἀπὸ τὸν ἅγιο Παῦλο ὅταν ἀκόμα δὲν εἶχε φθάσει στὴν τελειότητα. Ὅμως πιστεύω ὅτι αὐτὴ ἦταν ἡ ἐκδήλωση μιᾶς τέλειας ψυχῆς. Ἀκόμη λέγεται πὼς ἐννοοῦσε ὅτι ἤθιλε νὰ χωριστεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ ἓνα διάστημα μόνο. Ἐγὼ λέω ὅτι γιὰ τὸν τέλειο ἄνθρωπο θὰ ἦταν τόσο δυσάρεστο νὰ χωριστεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ μία ὥρα, ὅσο χίλια χρόνια. Ὡστόσο, ἂν ἦταν θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ νὰ στερηθεῖ τὸν Θεό, τότε χίλια χρόνια ἢ ἀκόμα καὶ ἡ αἰωνιότητα θὰ τοῦ ἦταν τόσο εὐκολα ὅσο μία μέρα ἢ μία ὥρα.¹⁸²

¹⁸⁰ Ἴσως ἡ πιὸ παράδοξη παρηγοριά, ὅταν συνήθως θέλουμε νὰ διώξουμε καὶ νὰ ἀποφύγουμε τις θλίψεις, προσευχόμεστε γι' αὐτό, ἀκόμη καὶ προσφεύγουμε στὴν Παναγία καὶ σὲ ἀγίους προσδοκῶντας ἓνα θαῦμα, καὶ εἰ δυνατόν θέλουμε νὰ μὴ δοκιμάσουμε οὔτε οἱ ἴδιοι οὔτε οἱ δικοὶ μας ποτὲ κανένα πόνο. Αὐτὸ συμβαίνει ἐπειδὴ συνήθως μᾶς ἐνδιαφέρουν τὰ ἐδῶ καὶ ἀδιαφοροῦμε γιὰ τὰ μετὰ, ποῦ ὅμως εἶναι ἡ ἴδια ἡ οὐσία τῶν ἐδῶ. Ἐτσι θέλουμε, γιὰ παράδειγμα, νὰ γίνεи καλὰ τὸ παιδί μας, σὰν νὰ εἴμαστε πιὸ ἀγαθοὶ ἀπὸ τὸν Θεὸ ποῦ ἔδωσε τὴν ἀρρώστια, καὶ δὲν σκεφτόμαστε τί θὰ μποροῦσε νὰ σημαίνει γιὰ τὸ παιδί μας ἡ ἀρρώστια, ποιὸ ἀγαθὸ προετοιμάζει, καὶ ποιὸ ἀγαθὸ ἐτοιμάζει ἴσως γιὰ μᾶς. Ἡ θέληση νὰ ὑποφέρω δὲν εἶναι κάποιο εἶδος θρησκευτικοῦ μαζοχισμοῦ, εἶναι θέληση νὰ ἐλευθερωθῶ ἀπὸ τὰ ἐφήμερα, νὰ ἀνοιχτῶ στὸ ἀόρατο, νὰ μὴ θέλω τίποτε ἄλλο περισσότερο ἢ κυριότερα ἀπὸ τὴν ἐδῶ καὶ τώρα ἐνότητα μαζί Του.

¹⁸¹ Ρωμ. 9, 3. Γιὰ τὴ δήλωση τοῦ Παύλου, δὲς πιὸ πρὶν, τὸ κεφ. Ἡ θέληση τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου.

¹⁸² Ἴσως προκλητικὴ ὡς διατύπωση, ὅμως εἶναι μιὰ ἀπλὴ ἀλήθεια. Δὲν νοεῖται πίστη πραγματικὴ χωρὶς ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη.

Τὸ ἐσωτερικὸ ἔργο

Ἐπίσης, τὸ ἐσωτερικὸ ἔργο εἶναι θεῖο, ὁμοιο μὲ τὸν Θεὸ καὶ προικισμένο μὲ τὰ θεῖα χαρακτηριστικά, ὥστε, ὅπως ἀκριβῶς ὄλα τὰ πλάσματα, κι ἂν ἀκόμα ὑπῆρχαν χίλιοι κόσμοι, δὲν θὰ προσέθεταν οὔτε μιᾶς τρίχας τὸ μέγεθος καλοσύνη στὴν καλοσύνη ποὺ ἔχει ὁ Θεὸς μόνος Του, ἔτσι λέω κι ἔχω ἤδη πεῖ ὅτι τὸ ἐξωτερικὸ ἔργο δὲν μπορεῖ νὰ μεγαλώσει οὔτε σὲ ποσότητα ἢ μέγεθος οὔτε σὲ διάρκεια ἢ εὖρος οὔτε σὲ ὀτιδήποτε ἄλλο τὴν ἀξία τοῦ ἐσωτερικοῦ ἔργου. Τὸ ἐσωτερικὸ ἔργο ἔχει τὴν ἀξία του στὸν ἑαυτό του. Κι ἔτσι τὸ ἐξωτερικὸ ἔργο δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ εἶναι μικρό, ἂν τὸ ἐσωτερικὸ ἔργο εἶναι μεγάλο, οὔτε μπορεῖ τὸ ἐξωτερικὸ νὰ εἶναι μεγάλο ἢ ἀγαθό, ἂν τὸ ἐσωτερικὸ εἶναι μικρὸ ἢ ἀνύπαρκτο.¹⁸³ Τὸ ἐσωτερικὸ ἔργο περιέχει στὸν ἑαυτό του ὄλο τὸν χρόνο, ὄλη τὴν ἔκταση, ὄλο τὸ εὖρος καὶ τὴ διάρκεια. Τὸ ἐσωτερικὸ ἔργο ἀντλεῖ καὶ δέχεται πλήρως τὴν ὕπαρξή του ἀπὸ τὸν Θεὸ μόνο καὶ μέσα στὴν καρδιά τοῦ Θεοῦ. Δέχεται τὸν Υἱὸ καὶ γεννιέται [μαζί Του ὡς ὁ ἴδιος] Υἱὸς στοὺς κόλπους τοῦ οὐρανό-νιου Πατέρα.

Μὲ τὸ ἐξωτερικὸ ἔργο τὰ πράγματα εἶναι διαφορετικά. Δέχεται τὴ θεία καλοσύνη του ἀπὸ τὸ κανάλι τοῦ ἐσωτερικοῦ ἔρ-

¹⁸³ Πῶς ἀλλιῶς θὰ μπορούσε νὰ ἐξηγηθεῖ, γιὰ παράδειγμα, ὅτι οἱ πιὸ σημαντικοὶ ποιητὲς καὶ φιλόσοφοι δὲν εἶναι ἄθεοι, ἢ ὅτι οἱ χριστιανικὲς κοινωνίες εἶναι οἱ πιὸ δημιουργικὲς καὶ τιμοῦν περισσότερο τὸν ἄνθρωπο, ἰδρῶν, ἀναγνωρίζουν καὶ σέβονται ἀνθρώπινα δικαιώματα, καὶ συμπαρίστανται στὶς ἀνθρώπινες ἀνάγκες σὲ βαθμὸ ποὺ οἱ ἴδιοι οἱ ἐχθροὶ τους μεταναστεύουν ἐκεῖ; Ὁ Μᾶρκος Αὐρήλιος (*Τὰ εἰς ἑαυτόν*, 7.3.1) παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἀξία καθενὸς ἔχει σὰν μιὰ ἀντανάκλασὴ τῆς τὴν ἀξία τῶν ἐπιθυμιῶν ποὺ συγκεντρώνουν πλήρως τὸ ἐνδιαφέρον του καὶ τὴν πιὸ μεγάλη προσπάθειά του — τοσοῦτου ἀξίος ἕκαστός ἐστιν, ὅσου ἀξιά ἐστι ταῦτα περὶ ἃ ἐσπούδακεν.

γού,¹⁸⁴ παράγεται κυλώντας σὰν ἕνας καταρράκτης ἀπὸ τῆ θεότητα, μὲ διαίρεση, ποσότητα, μερικότητα, τὰ ὁποῖα καὶ τὰ ὁμοιά τους ὅλα, ἀκόμα καὶ ἡ ἴδια ἡ ὁμοιότητα, εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Τοῦ εἶναι ξένα.¹⁸⁵ Αὐτὰ ὅλα συνδέονται, προσκολλῶνται καὶ στερεώνονται σὲ ὅ,τι εἶναι ἀγαθό, φωτισμένο καὶ κτιστό,¹⁸⁶ παραμένοντας τελειῶς τυφλά¹⁸⁷ γιὰ τὴν ἀγαθότητα καὶ τὸ φῶς πὺ βρῖσκεται μέσα τους, καὶ γιὰ τὸ [ἀπόλυτο] Ἔνα, ὅπου ὁ Θεὸς γεννάει τὸν μονογενῆ Υἱό, καὶ μέσα Του ὅλους ὅσοι εἶναι παιδιὰ τοῦ Θεοῦ, γεννημένοι Υἱοί.¹⁸⁸

¹⁸⁴ Εἶναι σὰν μιὰ ἀντανάκλαση καὶ ὑπάγεται σὲ περιορισμούς, ὅπως ὅταν μιὰ σκούρα ἐπιφάνεια ὑποχρεώνει τὸ φῶς νὰ χάσει τὴν ἀρχικὴ του λάμψη.

¹⁸⁵ Δὲν εἶναι ὅ,τι πιὸ ξένο, ὅμως ἐκφράζουν κάποιου βαθμοῦ ἀπομάκρυνση.

¹⁸⁶ Δηλαδή σὲ ὑποδοχές, ἐκδηλώσεις καὶ περιορισμούς τῆς ἀγαθότητας καὶ τῆς σοφίας.

¹⁸⁷ Ὡς ἀγαθὰ σχετίζονται μὲ τὴν ἀγαθότητα καὶ τῆς μοιάζουν. Παραμένουν τυφλά ἐπειδὴ ὑπάγονται στὴν κτιστότητα, στὸν χῶρο καὶ τὸν χρόνο. Τὸ φῶς βρῖσκεται μέσα τους μὲ ἀπόλυτη διαφορά, ὅσο κι ἂν ἔχει ἐπηρεάσει τὴ μορφὴ τους. Τὸ χέρι μου κινεῖται καὶ πραγματοποιεῖ τὴν πιὸ ἀγαθὴ πράξη, μιὰ δωρεά, ἕνα χάδι, ἢ ὅ,τι πιὸ σημαντικό — καὶ ὅμως δὲν ἔχει τὴν παραμικρὴ ιδέα γιὰ τὴν ἀγαθότητα πὺ τὸ κινεῖ καὶ ἐκφράζεται μέσα του.

¹⁸⁸ Ἡ παρατήρηση αὐτὴ δὲν θὰ εἶχε θέση, ἂν τὸ ἐξωτερικὸ ἔργο, παρὰ τὴν ἐξαρτημένη καὶ κατώτερη ἀξία του, δὲν ἦταν ἤδη ἀρκετὰ σημαντικό γιὰ νὰ μᾶς κάνει νὰ νομίζουμε ὅτι συγκρίνεται κάπως μὲ τὸ ἐσωτερικὸ καὶ εἶναι ἀπαραίτητο. Θαυμάζουμε, γιὰ παράδειγμα, ἕνα καλὸ ποίημα τόσο πολὺ, ὥστε φθάνουμε συνήθως νὰ ἀγνοοῦμε πὺς ὁ θαυμασμός δὲν ὀφείλεται στὸ ἴδιο τὸ ποίημα ἀλλὰ στὸ ἐσωτερικὸ δικό μας ἔργο, τὸ ὁποῖο ἀναγνωρίζει τὸ ἐσωτερικὸ ἔργο ἀπὸ τὸ ὁποῖο προέρχεται ἐπίσης τὸ ποίημα. Γι' αὐτὸ ἡ δικὴ μας συγκίνηση μπορεῖ νὰ μὴ σημαίνει γιὰ ἄλλους τίποτα ἢ καὶ νὰ προκαλεῖ ἀντίθετα

Ἡ γέννηση

Ἐκεῖ [στό Ἕνα] βρίσκεται ἡ πηγὴ καὶ προσέλευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀπὸ τὸ ὁποῖο μόνο, ἐπειδὴ εἶναι πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς εἶναι πνεῦμα, γεννιέται σὲ μᾶς ὁ Υἱός, καὶ πηγάζει ἀπ’ ὅλους ὅσοι εἶναι Υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὸ ἂν εἶναι σὲ μεγαλύτερο ἢ μικρότερο βαθμὸ γεννημένοι καθαρὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ μόνο, μεταμορφωμένοι μέσα στὸν Θεὸ καὶ σὲ συμφωνία μαζί Του, ἀποξενωμένοι ἀπ’ ὅλη τὴν πολλαπλότητα, τέτοια πὸ θὰ βρεθεῖ ἀκόμη καὶ στοὺς ὑψηλότερους ἄγγελους σύμφωνα μὲ τὴ φύση τους, ἀποξενωμένοι πράγματι — γιὰ ὅποιον μπορεῖ νὰ τὸ συλλάβει αὐτό — ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα, τὴν ἀλήθεια καὶ ὁτιδήποτε ἀπολύτως, πὸ ἔστω μόνο ὡς ἔννοια ἢ ὄνομα ἐπιτρέπει τὸ παραμικρὸ ἴχνος ἢ σκιά διαφορᾶς. Ἀνάθεσαν μὲ ἐμπιστοσύνη τὸν ἑαυτὸ τους στὸ Ἕνα, ὅπου ὑπάρχει ἄδειο τελείως ἀπὸ κάθε ἀριθμὸ καὶ ποικιλία, ὅπου χάνει ἐπίσης καὶ ἀπογυμνώνεται ἀπ’ ὅλες τὶς διακρίσεις καὶ τὶς ιδιότητες. Εἶναι Ἕνα, καὶ εἶναι ἐπίσης Ἕνας Θεὸς–Πατὴρ–Υἱός–καὶ–Ἁγιο–Πνεῦμα.

[Τὰ πλάσματα δημιουργοῦνται κάπως σὰν γέφυρες ἀνάμεσα στὴν ἀχρονικότητα ὡς δυνάμει κίνηση καὶ τὸν χρόνο ὡς δυνάμει ἡσυχία, δυναμικὲς μαζί καὶ ἐνεργὲς ὑποστάσεις, εἶναι πάντα καὶ κάτι ἄλλο ἀπ’ ὅ,τι εἶναι, ἔτοιμα γιὰ τὴν ἀλλοίωση μέσα στὴν ἀκίνησία, ἔτοιμα νὰ καταπαύσουν τὴν κάθε στιγμή τῆς κίνησής τους. Ἡ κίνηση ἀφορᾷ τὸ τέλος καὶ ὡς τερματισμό,¹⁸⁹ ὅμως δὲν νοεῖται κατάργηση τῆς ἀχρο-

συναισθημάτων. Ἄν ἡ δύναμη καὶ ἡ ἀξία βρισκόταν στὸ ἴδιο τὸ ποίημα, θὰ τὴν ἀναγνώριζαν ὅλοι, ὅπως ὅλοι ἀναγνωρίζουν τὶς γεύσεις καὶ τὰ χρώματα.

¹⁸⁹ “Ἡ ψυχὴ ζητάει τὴν ἡσυχία μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις καὶ τὶς κινήσεις της, τὸ γνωρίζει ἢ δὲν τὸ γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος. Ποτὲ δὲν ἀνοίγει ἢ

νης αδιάστατης δυνάμει κίνησης. Κάθε τι ἔχει τὸν ἑαυτό του σὰν μιὰ κατεύθυνση πρὸς τὸν ἑαυτό του, τείνοντας στὴν ταύτιση μὲ τὸν Δημιουργὸ κι ἔτσι μὲ ὅλα τὰ πλάσματα. Ἐκπληρούμενη στὴν ἀπειρία, ὅπου ὅλες οἱ συγκρίσεις καταρρέουν, ἡ ἐπιθυμία ἀγνοεῖ τὸ μεγαλύτερο καὶ ἀφορᾷ τὸ ἴδιο, εἶναι ἐπιθυμία τοῦ Ἐνός. Στὴν τελειότητά της ἡ ἐπιθυμία γιὰ τὸν Θεὸ πηγάζει ὡς αὐτοκατάφαση καὶ ἀντιστοιχεῖ σὲ ριζικὴ νοητικὴ ἀπόφαση, ὅποτε ὁ νοῦς παραμένει ἐλεύθερος ἀπὸ συνθέσεις αἰσθήσεων καὶ ἐννοιῶν καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἄρνησή τους, συγκεντρωμένος στὴν καθαρὴ ἀπλότητα, ὅπου ἡ ἐπιθυμία γιὰ τὸν Θεὸ εἶναι ἡ ἐπιθυμία γιὰ τὸν ἑαυτό καὶ εἶναι καθαρὸ νοεῖν.]¹⁹⁰

Τὸ Ἕνα αὐτὸ μᾶς κάνει μακάριους, καὶ ὅσο πιὸ μακριὰ βρισκόμαστε ἀπὸ αὐτό, τόσο λιγώτερο εἴμαστε Υἱοὶ καὶ ὁ [ἴδιος ὁ] Υἱός, καὶ τόσο μικρότερη εἶναι ἡ τελειότητα μὲ τὴν ὁποία τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἀναδύεται μέσα μας καὶ πηγάζει ἀπὸ ἐμᾶς. Αὐτὸ ἐννοεῖ ὁ Κύριός μας, Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μέσα στὴν θεότητα, ὅταν λέει, *καθένας πὸν θὰ πιεῖ ἀπὸ τὸ νερὸ πὸν δίνω ἐγὼ, θὰ γεννηθεῖ μέσα του πηγὴ ὕδατος πὸν ξεχύνεται στὴν αἰώνια ζωή.*¹⁹¹ Κι ὁ ἅγιος Ἰωάννης λέει ὅτι μιλοῦσε γιὰ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα.¹⁹²

[Ὁ Ἐκκαρτ ἐξηγεῖ ὅτι “ὅποιος ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὸν ἑαυτό του γιὰ τὸν Θεό, δὲν ἀνήκει σὲ κανένα καὶ δὲν ζεῖ γιὰ τίποτα παρὰ γιὰ τὸν

δὲν κλείνει ἓνα μάτι χωρὶς μ’ αὐτὸ νὰ ζητάει τὴν ἡσυχία. [...] Ἡ πέτρα δὲν εἶναι ποτὲ ἐλεύθερη ἀπὸ κίνηση ὅσο δὲν βρίσκεται στὸ ἔδαφος, συνέχεια ζητάει τὸ ἔδαφος. Τὸ ἴδιο ἡ φωτιά, πασχίζει νὰ ὑψωθεῖ, καὶ κάθε πλάσμα ζητάει τὴν φυσικὴ του κατάσταση. Ἔτσι φανερώνουν τὴν ὁμοιότητα τῆς θείας ἡσυχίας πὸν ἔχει βάλει ὁ Θεὸς σὲ ὅλα”:

Ὅμιλία 60 (DW III, σ. 14–15 καὶ 27–28).

¹⁹⁰ *Χρόνος καὶ Δημιουργία*, σ. 355.

¹⁹¹ *Ἡ Μεγάλῃ Πηγῇ* B 230 (Ἰω. 4), 14: ὅς δ’ ἂν πίη ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ὃ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον.

¹⁹² Ἰω. 7, 39.

II. Τριάντα πηγές χαράς

Θεό μόνο. Πραγματικά, είναι από τη χάρη του Θεού το ίδιο που είναι ο Θεός από τη φύση Του, και ο Θεός δὲν καταλαβαίνει καμμιὰ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸν ἑαυτό Του καὶ στὸν ἄνθρωπο αὐτόν... Μὲ γεννάει ὄχι μόνο Υἱό Του ἀλλὰ ἑαυτό Του καὶ τὸν ἑαυτό Του ἐμένα — μὲ γεννάει δική Του ὑπαρξή καὶ φύση... Ὅταν ἔχει γεννηθεῖ ὁ Υἱός, δὲν παίρνει τίποτα ἀπὸ τὸν Πατέρα, γιατί τὰ ἔχει ὅλα... Αὐτὸ σημαίνει ὅτι δὲν θάπρεπε νὰ ζητᾶμε ἀπὸ τὸν Θεὸ ὅπως ἀπὸ ἕνα ξένο... Δὲν θάπρεπε νὰ παίρνομε τὸν Θεὸ ἀπὸ ἔξω ἢ νὰ νομίζομε πὼς βρίσκεται ἔξω. Νὰ παίρνομε τὸν Θεὸ ἀπὸ τὸν Θεὸ ὡς δικό μας καὶ μέσα μας”.^{193]}

Ὁ Υἱὸς στὴ θεότητα σύμφωνα μὲ τὴν ἰδιαιτερότητά Του δὲν δίνει παρὰ μόνο υἰότητα — τὴν ιδιότητα ἐκείνου ποὺ ἔχει γεννηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό, ἀπὸ τὴν πηγὴ, τὴν προέλευση καὶ ἔξοδο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ — καὶ [δίνει] ὁλόκληρη, ἀληθινὴ, τέλεια γεύση τοῦ Ἐνός, τοῦ οὐράνιου Πατέρα. Γι’ αὐτὸ ἡ φωνὴ τοῦ Πατέρα μιλάει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ στὸν Υἱό, εἶσαι ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, στὸν ὁποῖο ἔχω ἀγαπηθεῖ καὶ ἔχω εὐχαριστηθεῖ,¹⁹⁴ ἐπειδὴ ἀναμφίβολα, κανεὶς δὲν ἀγαπάει τὸν Θεὸ μὲ πληρότητα καὶ καθαρότητα, ἂν δὲν εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη, τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, πηγάζει καὶ ἀπορρέει ἀπὸ τὸν Υἱό,¹⁹⁵ καὶ ὁ Υἱὸς ἀγαπάει τὸν Πατέρα γιὰ τὸν ἴδιο, καὶ

¹⁹³ Μάιστερ Ἐκκαρτ, σ. 166 καὶ 50.

¹⁹⁴ Ματθ. 3, 17: καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα.

¹⁹⁵ Πνεῦμα καὶ Λόγος φανερώνουν τὸ Ἔνα, ἡ αἰτία τους βρίσκεται στὴν κίνηση τοῦ Ἐνός, ὅμως τὸ Πνεῦμα δέχεται τὴν ὑπαρξή Του μέσα ἀπὸ τὸν Υἱό: “ἂν τὸ Ἅγιο Πνεῦμα δὲν εἶχε προέλθει ἀπὸ τὸν Υἱό, δὲν θὰ ὑπῆρχε καμμιὰ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸν Υἱὸ καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα”, ἐξηγεῖ ὁ Ἐκκαρτ, ἐρμηνεύοντας τὸ Filioque ὡς μεσολάβηση, βεβαιώνοντας ἔτσι τὴν μοναδικότητα καὶ γνησιότητα τῶν προσώπων. [...] Μέσα ἀπὸ τὴν πατρικὴ ἐκπόρευση τὸ Πνεῦμα γίνεται τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὸ ἴδιο ἀποστέλλεται Πνεῦμα Υἱοθεσίας στοὺς ἀνθρώπους, ζητῶντας

ἀγαπάει τὸν Πατέρα στὸν ἑαυτό Του καὶ τὸν ἑαυτό Του στὸν Πατέρα. Ἔτσι ὁ Κύριός μας λέει τόσο ἀληθινά, μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι,¹⁹⁶ δηλαδή ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔχουν κανένα δικό τους καὶ ἀνθρώπινο πνεῦμα, κι ἔρχονται γυμνοὶ στὸν Θεό.¹⁹⁷ Κι ὁ ἅγιος Παῦλος λέει, ὁ Θεὸς μᾶς τὸ ἀποκάλυψε μέσα στὸ Πνεῦμα Του.¹⁹⁸

Μιὰ σπάνια γνώση

Ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος λέει ὅτι καταλαβαίνει τὶς Γραφές καλύτερα ἀπ’ ὅλους ὅποιος εἶναι κενὸς ἀπὸ [κάθε κατώτερο] πνεῦμα καὶ ἀναζητάει τὴ σημασία καὶ τὴν ἀλήθεια τῆς ἴδιας τῆς Γραφῆς, δηλαδή [τὴν ἀναζητάει] στὸ πνεῦμα μὲ τὸ ὁποῖο ἔχει γραφεῖ καὶ εἰπωθεῖ, στὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἅγιος Πέτρος¹⁹⁹ λέει πὼς ὅλοι οἱ ἅγιοι ἔχουν μιλήσει σύμφωνα μὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ

νὰ γίνει δικό τους στὴν μία Πατρικὴ κίνηση, μὲ τὴν ὁποία ἔγινε τοῦ Υἱοῦ: “τὴ Δόξα ποὺ ἔδωσε ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας προαιώνια στὸν Υἱό, τὴν ἴδια χάρισε ὁ Υἱὸς στοὺς ἅγιους, κι ἔχουν στραφεῖ ὅλοι στὸ Ἔνα”, σύμφωνα μὲ τὴν χαρακτηριστικὴ διατύπωση Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου (*Α’ Ἠθικός, Ἔργα*, τ. 2, σ. 106). Γι’ αὐτὸ ὁ Ἐκκαρτ ἐπιμένει ὅτι “κανεῖς δὲν ἔχει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἂν δὲν εἶναι ὁ μονογενὴς Υἱός” (Ὁμιλία 29, *DW II*, σ. 83–84): *Χρόνος καὶ Δημιουργία*, σ. 443, 446–7.

¹⁹⁶ *Ἡ Μεγάλῃ Πηγῇ* Α 1 (*Ματθ.* 5), 3.

¹⁹⁷ Τὸ πνεῦμα τους εἶναι μιὰ φανέρωση καὶ ἐπίγνωση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Εἶναι φτωχοὶ καὶ ἄδριοι ἀπὸ μικρὲς καὶ κατώτερες σκέψεις.

¹⁹⁸ *Α’ Κορ.* 2, 10: ἡμῖν δὲ ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ· τὸ γὰρ Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βᾶθη τοῦ Θεοῦ.

¹⁹⁹ *Β’ Πέτρον* 1, 21.

Θεοῦ.²⁰⁰ Ὁ ἅγιος Παῦλος λέει, *κανείς δὲν μπορεῖ νὰ διακρίνει καὶ νὰ γνωρίζει τί ὑπάρχει μέσα στὸν ἄνθρωπο παρὰ μόνο τὸ πνεῦμα ποὺ εἶναι μέσα του, καὶ κανείς δὲν μπορεῖ νὰ γνωρίζει τί εἶναι τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ μέσα στὸν Θεό, παρὰ μόνο τὸ Πνεῦμα ποὺ εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ εἶναι ὁ Θεός.*²⁰¹

Ἔτσι μιὰ γραφή, μιὰ ‘γλῶσσα’, λέει ἀληθινὰ ὅτι κανείς δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβει ἢ νὰ διδάξει τὰ γραφτὰ τοῦ Παύλου ἐκτὸς ἂν ἔχει τὸ πνεῦμα σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο μίλησε καὶ ἔγραψε ὁ ἅγιος Παῦλος. Κι αὐτὸ εἶναι τὸ μόνιμο καὶ μοναδικό μου παράπονο, ὅτι εὐτελεῖς ἄνθρωποι, ἄδαιοι ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ χωρὶς αὐτό, θέλουν νὰ κρίνουν σύμφωνα μὲ τὴ δική τους εὐτελεῖ ἀνθρώπινη σκέψη ὅ,τι ἀκοῦν ἢ διαβάζουν στὴ Γραφή, ποὺ ἔχει εἰπωθεῖ καὶ γραφεῖ ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ μέσα στὸ Ἅγιο Πνεῦμα, χωρὶς νὰ ὑπολογίζονται αὐτὸ ποὺ ἔχει λεχθεῖ, πὼς ὅ,τι εἶναι ἀδύνατο γιὰ ἀνθρώπους εἶναι δυνατὸ γιὰ τὸν Θεό.²⁰² Καὶ πραγματικὰ δὲν σπανίζει στὴ φυσικὴ σφαῖρα τὸ φαινόμενο αὐτό, πὼς ὅ,τι εἶναι ἀκατόρθωτο γιὰ τὴν κατώτερη φύση, συνηθίζεται καὶ εἶναι φυσικὸ στὴν ὑψηλότερη.

²⁰⁰ Προφανὲς καὶ μᾶλλον ἀναμενόμενο λάθος. Ὡς ἱερομόναχος καὶ μάλιστα τὸν Μεσαίωνα, ὁσοδήποτε τολμηρὸς, εἰλικρινὴς, μορφωμένος καὶ φωτισμένος, ὁ Ἑκκαρτ δύσκολα θὰ ἔφθανε νὰ ἀμφισβητήσει ἀκόμα καὶ τὴ Βίβλο. Αὐτὸ δὲν θὰ τὸ ἔκανε οὔτε κἂν ὁ Κίρκεγκωρ, πολὺ μετὰ, καὶ χωρὶς νὰ εἶναι καθολικὸς. Ἡ πραγματικότητα ὅμως διαφέρει. Ἅγιοι καὶ Πατέρες ἔχουν πεῖ πολλὰ ἀλήθειες, καὶ ἔχουν κάνει πολλὰ σημαντικὰ λάθη — ἤδη οἱ Εὐαγγελιστές. Βλ. σχετικὰ τὴ *Μυθολογία*.

²⁰¹ *Α' Κορ.* 2, 11: τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ; οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ.

²⁰² *Ἡ Μεγάλη Πηγὴ* Β 189 (*Ματθ.* 19), 26: παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο [πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν] ἀδύνατόν ἐστι, παρὰ δὲ Θεῷ πάντα δυνατὰ ἐστι.

Ἕνα σημάδι

Ἀπὸ ἐδῶ συμπεραίνεις ἐπίσης αὐτὸ ποὺ ἔχω πεῖ, ὅτι ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος, Υἱὸς τοῦ Θεοῦ γεννημένος μέσα στὸν Θεό, ἀγαπάει τὸν Θεὸ γιὰ τὸν Ἴδιο μέσα στὸν Ἴδιο, καὶ πολλὰ ἀκόμη ποὺ ἔχω εἰσηγηθεῖ. Γιὰ νὰ καταλάβει περισσότερο ἄς γνωρίζει κανεῖς, ὅπως ἔχω ἐπίσης πεῖ πιὸ πρὶν, ὅτι ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος, γεννημένος ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα καὶ μέσα στὸν Θεό, εἰσέρχεται σὲ ὅλες τὶς ἰδιαίτερες ποιότητες²⁰³ τῆς θείας φύσης.²⁰⁴

Τώρα, ὁ Θεὸς ἔχει ἓνα ἰδίωμα σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Σολομῶντα, ὅτι ἐργάζεται ὅλα τὰ πράγματα γιὰ τὸν Ἴδιο, δηλαδή, δὲν προσέχει κανένα *γιατὶ* ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ Του, τίποτε ἄλλο παρὰ μόνο *γιὰ τὸν Ἴδιο*. Ἀγαπάει καὶ ἐργάζεται ὅλα τὰ πράγματα γιὰ τὸν Ἴδιο. Ἐπομένως, ἂν κανεῖς ἀγαπάει τὸν Ἴδιο καὶ ὅλα τὰ πράγματα, καὶ κάνει ὅλα τὰ ἔργα του ὄχι γιὰ ἀμοιβή, τιμὴ ἢ δύναμη, ἀλλὰ γιὰ τὸν Θεὸ μόνο καὶ τὴ δόξα Του, αὐτὸ εἶναι ἓνα σημάδι ὅτι εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

[Ὅτι ἐργάζεται τὰ πάντα γιὰ τὸν Ἴδιο δὲν σημαίνει ἐγωπάθεια ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο. Δὲς τὶς Σημειώσεις γιὰ τὸ Σχολεῖο, σ. 90: ἡ ἀγάπη δὲν εἶναι ἓνα συναίσθημα ἀλλὰ ἓνα πρόσωπο. Τὸ ἔχει ἀνακοινώσει μὲ λιτότητα ὁ Ἰωάννης: Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν — Ὁ Θεὸς εἶναι ἡ ἀγάπη / Ἡ ἀγάπη εἶναι ὁ Θεός. Ἄν ὁ Ἴδιος δὲν τὸ φωτίζει, κανένα πρόσωπο δὲν εἶναι ἱερό. *Μήπως δὲν γνωρίζετε τὸν ἑαυτὸ σας;* ρωτᾷ ὁ Παῦλος, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι μέσα σας;... Ὁ ἔρωτας εἶναι νοητικὴ κατάσταση μᾶλλον παρὰ συναισθηματικὴ, καὶ ἔτσι βιώνεται. Τὸν ἔρωτα ὀνομάζουμε ἐπίσης Σωτηρία, Ἀνάσταση, Θεωρία, Ἄλλη Ζωή, Μετάνοια, καὶ Θέωση.]

²⁰³ eigenschaft.

²⁰⁴ Δηλαδή ἡ θεία φύση γίνεται καὶ δική του φύση.

Αυτάρκεια

Άκόμη παραπέρα, ο Θεός αγαπάει για τον Ίδιο και εργάζεται όλα τα πράγματα για τον Ίδιο, δηλαδή, αγαπάει για την αγάπη και εργάζεται για την εργασία.²⁰⁵ Αναμφίβολα, ο Θεός δεν θα είχε γεννήσει τον μονογενή Υιό Του στην αιωνιότητα, αν το να γεννιέται και το να γεννάει δεν ταυτίζονταν. Γι' αυτό λένε οι Άγιοι πώς ο Υιός γεννιέται αιώνια επειδή ακόμη γεννιέται, χωρίς διακοπή. Ούτε θα είχε δημιουργήσει τον κόσμο, αν το να έχει δημιουργήσει δεν ήταν να δημιουργεί. Έχει δημιουργήσει τον κόσμο με το να δημιουργεί ακόμη τον κόσμο, χωρίς διακοπή. Ότιδήποτε ανήκει στο παρελθόν ή το μέλλον είναι ξένο και μακρινό από τον Θεό. Γι' αυτό όποιος γεννιέται από τον Θεό Υιός του Θεού, αγαπάει τον Θεό για τον Ίδιο, δηλαδή, αγαπάει τον Θεό για να τον αγαπάει και εργάζεται όλα τα έργα του για να εργάζεται. Ο Θεός ποτέ δεν κουράζεται να αγαπάει και να εργάζεται, και οτιδήποτε αγαπάει είναι γι' αυτόν μία αγάπη.

Είναι λοιπόν αληθινό ότι ο Θεός είναι η αγάπη. Γι' αυτό είπα προηγουμένως ότι ο αγαθός άνθρωπος πάντα θέλει και λαχταράει να υποφέρει για τον Θεό, όχι να έχει υποφέρει. Υποφέροντας έχει αυτό που αγαπάει. Αγαπάει να υποφέρει για τον Θεό, και υποφέρει για τον Θεό. Γι' αυτό, και μέσα σε αυτό,²⁰⁶ είναι Υιός του Θεού, έχοντας αποκτήσει τη θεία μορφή μέσα στον Θεό. Αγαπάει τον Ίδιο, δηλαδή, αγαπάει την ίδια την αγάπη, εργάζεται για την εργασία, γι' αυτό αγαπάει τον Θεό και εργάζεται χωρίς καμμία διακοπή. Έργο του Θεού είναι η φύση Του, ή ύπαρξή Του, ή ζωή και η μακαριότητά Του. Έτσι, αληθινά,

²⁰⁵ Ο Θεός είναι αγάπη, δεν είναι εργασία. Εργάζεται για την εργασία σημαίνει ότι η εργασία γίνεται με αγάπη.

²⁰⁶ Δηλαδή στον βαθμό που δεν ξεπέφτει σε τίποτα κατώτερο.

για τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, γιὰ ἓναν ἀγαθὸ ἄνθρωπο, στὸν βαθμὸ πού εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, νὰ ὑποφέρει γιὰ τὸν Θεό, νὰ ἐργάζεται γιὰ τὸν Θεό, εἶναι ἡ ὑπαρξή του, ἡ ζωὴ του, τὸ ἔργο καὶ ἡ μακαριότητά του, ὅπως λέει ὁ Κύριός μας, μακάριοι ὅσοι ὑποφέρουν γιὰ τὴ δικαιοσύνη.

Λέω παραπέρα γιὰ τρίτη φορά ὅτι ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος, στὸν βαθμὸ πού εἶναι ἀγαθός, ἔχει τὴ θεία οὐσία²⁰⁷ ὅχι μόνο ὅταν ἀγαπάει ὅσα ἀγαπάει καὶ πράττει ὅσα πράττει γιὰ τὸν Θεό, τὸν ὁποῖο ἔτσι ἀγαπάει καὶ γιὰ τὸν ὁποῖο ἐργάζεται, ἀλλὰ ὅταν ἀγαπάει καὶ ἐργάζεται ἐπίσης γιὰ τὸν ἑαυτό του. Ἔτσι ἀγαπάει. Ἐπειδὴ προορισμὸς τῆς ἀγάπης εἶναι ὁ ἀγέννητος Θεὸς Πατέρας, κι αὐτὸς πού ἔτσι ἀγαπάει εἶναι ὁ γεννητὸς Υἱὸς Θεός. Τώρα, ὁ Πατέρας εἶναι μέσα στὸν Υἱὸ καὶ ὁ Υἱὸς μέσα στὸν Πατέρα. Πατέρας καὶ Υἱὸς εἶναι Ἕνα. Γιὰ τὸν τρόπο πού τὸ ἐσωτερο καὶ ὑψηλότερο μέρος τῆς ψυχῆς ἔλκει καὶ ὑποδέχεται τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ καὶ γίνεται ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ στοὺς κόλπους καὶ τὴν καρδιά τοῦ οὐράνιου Πατέρα, δὲς στὸ τέλος αὐτοῦ τοῦ βιβλίου, ὅπου γράφω ‘γιὰ τὸν Εὐγενῆ, πού πῆγε σὲ μιὰ μακρινὴ χώρα νὰ κερδίσει γιὰ τὸν ἑαυτό του ἓνα βασίλειο καὶ νὰ ἐπιστρέφει’.²⁰⁸

[Στὸ δοκίμιο *Γιὰ τὸν Εὐγενῆ*, ὁ Ἐκκαρτ καταγράφει σχηματικά, ὑπὸ τὴν μορφή σταδίων τῆς πνευματικῆς ζωῆς, μιὰ σειρά ιδιωμάτων πού ἀναπτύσσονται τόσο περισσότερο ὅσο ἡ ἐλευθερία καθενὸς οἰκειοποιεῖται τὴ θεία ὑπαρξή. Ἐγκαταλείποντας τὴν ἐξωτερικότητα ὁποιασδήποτε ἠθικῆς συμμόρφωσης (πρῶτο στάδιο) καὶ μεγαλώνοντας τὴν ἐσωτερικὴ σχέση του μὲ τὴν ἀρχή του (δεύτερο στάδιο), ἀπλὰ καὶ ἀβίαστα ἀδιαφορεῖ κανεὶς γιὰ ὅτιδήποτε ἀταίριαστο μὲ τὴ θεία ὑπαρξή (τρίτο στάδιο), ἐρωτεύεται τὸν Θεὸ μὲ τόση δύναμη, ὥστε ἀνυπομονεῖ γιὰ ὅλα ὅσα στέλνει (τέταρτο στάδιο), διψάει ἀκόμα καὶ γιὰ τὴ

²⁰⁷ eigenschaft.

²⁰⁸ Λουκ. 19, 12: εἶπεν οὖν· ἄνθρωπός τις εὐγενῆς ἐπορεύθη εἰς χώραν μακρὰν λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν καὶ ὑποστρέψαι.

μεγαλύτερη ὁδύνη, “εἶναι ἕτοιμος νὰ ἀγκαλιάζει ὅλες τὶς δοκιμασίες, ὅλους τοὺς πειρασμούς, ὅλες τὶς θλίψεις, πρόθυμα καὶ ὀλόφυγα, μὲ χαρὰ καὶ λαχτάρα”.²⁰⁹ Ἐλεύθερος ἀπὸ τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ τῶν βιοτικῶν συνθηκῶν χάρη στὴν ἀφοσίωση, τὴν ἐμπιστοσύνη καὶ τὴν ἀγάπη του γιὰ τὸν Θεό, ὑψώνεται στὴ θεία νόηση (πέμπτο στάδιο), καὶ περνῶντας πέρα ἀπὸ τὸν χρόνο (ἕκτο στάδιο), ἀνακτᾷ τὴν γνησιότητα τῆς φύσης του καὶ γίνεται ὁ ἴδιος ὁ μονογενὴς Υἱός.]²¹⁰

Ἀψηφῶντας τὰ ὄρια

Ἄλλὰ θᾶπρεπε ἐπίσης νὰ γνωρίζει κανεὶς ὅτι στὴ φύση τὸ ἀποτύπωμα καὶ ἡ ὑποδοχὴ τῆς ἀνώτερης καὶ ὑψηλότερης ὑπαρξῆς δίνει σὲ καθένα μεγαλύτερη χαρὰ καὶ ἀπόλαυση ἀπ’ ὅση ἡ ἴδια ἡ δική του φύση καὶ οὐσία. Τὸ νερὸ κυλάει πρὸς τὰ κάτω ἀπὸ τὴ φύση του καὶ σ’ αὐτὸ στηρίζεται ἡ ὑπαρξή του. Ὡστόσο μὲ τὸ ἀποτύπωμα καὶ τὴν ὑποδοχὴ τῆς σελήνης ἀπὸ ψηλὰ στὸν οὐρανό, ἐγκαταλείπει καὶ λησμονεῖ τὴν ἴδια τὴ φύση του, κυλάει ἀντίθετα, πρὸς τὰ πάνω, καὶ ἡ ἄνοδος αὐτῆ τοῦ εἶναι πολὺ πιὸ εὐκόλη ἀπὸ τὴν κάθοδο! Ἀπὸ ἐδῶ μπορεῖ κανεὶς νὰ συμπεράνει ἂν θὰ ἦταν σωστὸ γιὰ τὸν ἴδιο, ἂν θὰ τοῦ ἔδινε χαρὰ καὶ ἀπόλαυ-

²⁰⁹ Βλ. ἀκόμη, *Ματθ.* 7, 11· *Λουκ.* 11, 13 καὶ *Ὁμιλία* 41 (*DW II*, σ. 290–291): “ἂν ἤθελα νὰ εὐχαριστήσω κάποιον καὶ νὰ γίνω ἀρεστὸς σὲ αὐτὸν εἰδικά, ὅ,τι θὰ ἤθελε γιὰ νὰ εὐχαριστηθεῖ μαζί μου, θὰ τὸ ἐπιθυμοῦσα περισσότερο ἀπ’ ὅλα. Κι ἂν τὸν εὐχαριστοῦσα μὲ φτωχὰ ἐνδύματα περισσότερο ἀπ’ ὅσο μὲ τὸ μετάξι, τότε σίγουρα θὰ φοροῦσα περισσότερο τὸ φτωχὸ ἐνδυμα παρὰ ὀτιδήποτε ἄλλο. Ἔτσι συμβαίνει μὲ ὅσους χαίρονται μὲ τὸ θεῖο θέλημα. Ὅ,τι κι ἂν τοὺς δίνει ὁ Θεός, ἀρρώστια ἢ φτώχεια ἢ ὀτιδήποτε, τὸ προτιμοῦν περισσότερο ἀπ’ ὅλα τὰ ἄλλα. Ἐπειδὴ εἶναι τὸ θέλημά Του, τοὺς ἀρέσει πιὸ πολὺ ἀπ’ ὅλα”.

²¹⁰ *Χρόνος καὶ Δημιουργία*, σ. 337–8.

ση, νὰ ἀφήσει τὴ φυσικὴ του θέληση, νὰ τὴν ἐγκαταλείψει, καὶ νὰ βρεθῆτε τελείως ἔξω, σὲ ὅλα ὅσα θέλει ὁ Θεὸς γι' αὐτὸν νὰ ὑποφέρει. Κι αὐτὴ εἶναι ἡ σωστὴ σημασία τῶν λόγων τοῦ Κυρίου μας, ὅποιος θὰ ἔρθει σὲ μένα, ἄς ἀφήσει τὸν ἑαυτό του, ἄς ἀρνηθῆτε τὸν ἑαυτό του, καὶ ἄς σηκώσει τὸν σταυρὸ του,²¹¹ δηλαδή [αὐτὸ στὴν πραγματικότητα σημαίνει ὅτι] θὰ βάλει στὴν ἄκρη ὅτιδήποτε εἶναι σταυρὸς καὶ βάσανο! Ἐπειδὴ σίγουρα γιὰ ὅποιον θὰ ἐγκατέλειπε τὸν ἑαυτό του, ἂν ἔβγαινε [ἀληθινὰ] τελείως ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, τίποτα δὲν θὰ μπορούσε νὰ γίνεαι σταυρὸς, πόνος ἢ βάσανο. Σὲ ὅλα θὰ βρισκόταν μιὰ ἀπόλαυση, μιὰ χαρὰ καὶ μιὰ ζέστη τῆς καρδιάς,²¹² ἔτσι ποὺ θὰ ἐρχόταν στὸν Θεὸ καὶ θὰ τὸν ἀκολουθοῦσε πραγματικά. Γιατὶ ὅπως τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ στενοχωρήσει ἢ νὰ λυπήσει τὸν Θεό, ἔτσι κι αὐτὸν δὲν θὰ μπορούσε τίποτα νὰ τὸν στενοχωρήσει ἢ νὰ τὸν λυπήσει.²¹³ Γι' αὐτὸ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου μας ὅτι ὅποιος θέλει νὰ ἔρθει σὲ μένα, ἄς ἀφήσει τὸν ἑαυτό του, ἄς ἀρνηθῆτε τὸν ἑαυτό του, καὶ ἄς σηκώσει τὸν σταυρὸ του κι ἄς μὲ ἀκολουθήσει, δὲν εἶναι ἀπλῶς μιὰ ἐντολή, ὅπως συνήθως λέγεται καὶ νομίζεται. Εἶναι μιὰ ὑπόσχεση καὶ θεϊκὴ διδασχὴ, πὼς ὅλος ὁ βασιανισμὸς, ὅλες οἱ ἐργασίες καὶ ὅλη ἡ ζωὴ θὰ γίνεαι εὐτυχισμένη καὶ χαρούμενη — εἶναι περισσότερο ἀμοιβὴ παρά ἐντολή. Ἐπειδὴ ὅποιος βρῖσκε-

²¹¹ *Ἡ Μεγάλῃ Πηγῇ* Α 52 (Ματθ. 16), 24: τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθήτω μοι.

²¹² herzeliep.

²¹³ Στὴν ἐνότητα δὲν γίνεαι παρά νὰ εἶμαι εὐχαριστημένος — δὲν αἰσθάνομαι ἀδικημένος καὶ δὲν μοῦ λείπει τίποτα. Ὅπως τὸ περιγράφει ὁ Ντοστογιέφσκυ (*Πυξίδα*, σ. 205), οἱ ἄνθρωποι εἶναι πλασμένοι γιὰ τὴν εὐτυχία κι ὅποιος εἶναι εὐτυχισμένος ἔχει ὅλο τὸ δικαίωμα νὰ πεῖ στὸν ἑαυτό του: 'ἐκπλήρωσα τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ σὲ τοῦτο τὸν κόσμῳ! Ὅλοι οἱ ἀναμάρτητοι, ὅλοι οἱ ἅγιοι, ὅλοι οἱ μάρτυρες, ἦταν εὐτυχισμένοι.

II. Τριάντα πηγές χαρᾶς

ται στήν κατάσταση αὐτή, ἔχει ὅλα ὅσα θέλει, καὶ δὲν θέλει τίποτα κακό. Αὐτὸ εἶναι ἡ μακαριότητα. Γι' αὐτὸ ὁ Κύριός μας ἐπαναλαμβάνει, μακάριοι ὅσοι ὑποφέρουν γιὰ τὴ δικαιοσύνη.

[Ἀκόμα καὶ ὁ πιὸ δύσκολος βίος, παραμένοντας δύσκολος ὁμορφαίνει ἀπὸ τὸν Λόγο τῆς ὑπομονῆς... Ἰδανικὸ δὲν μπορεῖ νὰ γίνει ὅμως οὔτε ἡ ἀναισθησία οὔτε κάποια μορφὴ παράνοιας καὶ ἀποχώρησης ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Μόνον σωτήριο εἶναι νὰ ὑπάρχει ἓνα ἐνδιαφέρον πού ὑπερβαίνει τὶς ταλαιπωρίες καὶ ἀδικίες... "Ὅσο μεγαλώνει ἡ ἐπαφὴ μὲ τὴν πραγματικότητα, ἀγαθὰ καὶ δεινὰ σὰν νὰ πλησιάζουν μεταξύ τους καὶ νὰ ἐνώνονται... "Ἄν ἔχω ζωντανὴ πίστη, ὅσο πιὸ σημαντικὸ εἶναι αὐτὸ πού χάνω τόσο πιὸ γρήγορα σκέφτομαι ποιὸς τὸ ζήτησε καὶ τόσο περισσότερο θέλω νὰ τὸ δώσω. "Ὅμως ὅ,τι κι ἂν συμβεῖ, τὸ πιὸ ὀδυνηρὸ ἢ τὸ πιὸ ἥπιο, οἱ θλίψεις σὰν νὰ ἀλλάζουν φύση, ἂν θυμηθῶ τὴν ἀρχὴ τους... Γιατί ὁ Θεὸς λυπᾶται μὲ τὸν θάνατο, ὅταν γνωρίζει ὅτι ὁ ἐδῶ νεκρὸς ἀπολαμβάνει ἤδη μιὰ ἀνώτερη κατάσταση; Γιατί νοιώθουμε λύπη ἐμεῖς; Τὸ ἄψυχο σῶμα εἶναι μιὰ παρουσία τοῦ μηδενός, ἀπ' ὅπου μένει ἀνεπηρέαστη μόνο ἡ ἀπλὴ λογικὴ, ἡ ὁποία στὴν λύπη αὐτὴ διακρίνει ἄτοπο πάθος. Μὲ τὸν θάνατο ἀναδύεται ἐδῶ καὶ τώρα ἡ δυνατότητα τῆς δημιουργίας νὰ μὴν ἔχει ὑπάρξει. Αὐτὸ πού διαφορετικὰ θὰ ἦταν ἀπλὰ ἰσχυρισμὸς μιᾶς ἀμφίβολης κοσμολογίας, γίνεται ἀπτὴ πραγματικὴ μετὰ τὸν πιὸ ἐντονο καὶ ἀκραῖο τρόπο: θὰ μποροῦσε ἀντὶ γιὰ τὰ ὄντα νὰ ὑπάρχει τὸ τίποτα... Ἡ δυνατότητα τοῦ μηδενός, δραματικὰ παίρνοντας τὴ στιγμὴ τοῦ θανάτου σάρκα καὶ ὀστά, πῶς θὰ παρέμενε ἀδιάφορη; Ἡ παράλογη λύπη γιὰ τὴν ἀπώλεια εἶναι ἡ ἴδια ἡ δυνατότητα τῆς χαρᾶς... Μέσα ἀπὸ τὶς δοκιμασίες ὁ μικρὸς καὶ ἀχάριστος ἑαυτὸς ὑποχωρεῖ καὶ ἐμφανίζονται οἱ ἀληθινὲς διαστάσεις τῶν πραγμάτων... "Ὅσο κι ἂν γνωρίζω πῶς εἶμαι ἀσφαλῆς, τὴν ὥρα τῆς δοκιμασίας δὲν παύω νὰ ὑποφέρω. Τὸ τραγικὸ βίωμα εἶναι τὸ ἴδιο στὴν ἀρχαιότητα καὶ μετὰ τὸν Χριστό. Στὶς ταλαιπωρίες κινδυνεύει νὰ λησμονηθεῖ ἀκόμη καὶ τελειῶς τὸ νόημα τῶν πραγμάτων, πῶς μὲ ὅ,τι κι ἂν θέλω ἢ δὲν θέλω ζητάω τὸν Θεό, καὶ πῶς ἐκεῖ προσπαθεῖ νὰ μὲ ὀδηγήσει ὅτιδήποτε μὲ ἔλκει ἢ μὲ ἀπωθεῖ.]²¹⁴

²¹⁴ Ἡ Ἄλλη Ζωή, σ. 35, 79, 80, 109, 119 197, 199.

Ὁ φυσικὸς νόμος

Ἵπάρχει ὁμῶς καὶ μιὰ ἄλλη παρηγοριά. Χρειάζεται νὰ γνωρίζουμε πῶς εἶναι ἀδύνατο σὲ ὅλη τὴ φύση νὰ σπάσει, νὰ καταστρέψει ἢ ἔστω νὰ ἀγγίξει ὀτιδήποτε χωρὶς νὰ σκοπεύει στὴ βελτίωση ἐκείνου τὸ ὁποῖο ἀγγίξει. Δὲν τῆς ἀρκεῖ τίποτα, ὥστε νὰ κάνει ἓνα [ἀπλῶς] παρόμοιο ἀγαθό, θέλει πάντα νὰ κάνει κάτι καλύτερο. Πῶς αὐτό; Ὁ συνετὸς γιατρὸς δὲν ἀγγίξει ποτὲ τὸ ἄρρωστο δάχτυλο κάποιου γιὰ νὰ τὸν πονέσει, ἐκτὸς ἂν μπορεῖ νὰ θεραπεύσει τὸ δάχτυλο ἢ νὰ θεραπεύσει γενικὰ τὸν ἄνθρωπο ἢ νὰ τὸν ἀνακουφίσει. Ἄν εἶναι δυνατὸ νὰ θεραπεύσει τὸν ἄνθρωπο ἢ τὸ δάχτυλο, τὸ κάνει, ἀλλιῶς κόβει τὸ δάχτυλο γιὰ νὰ ὠφελήσει τὸν ἄνθρωπο. Καὶ εἶναι πολὺ καλύτερο νὰ χάσεις μόνο τὸ δάχτυλο καὶ νὰ σώσεις τὸν ἄνθρωπο, ἀντὶ νὰ χάσεις καὶ τὰ δύο, ἄνθρωπο καὶ δάχτυλο. Ἡ ἀπώλεια τοῦ ἑνὸς εἶναι προτιμότερη ἀπὸ τὴν ἀπώλεια καὶ τῶν δύο, μάλιστα ὅταν τὸ ἓνα εἶναι ἀσυγκρίτως πιὸ σπουδαῖο ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Χρειάζεται ἐπίσης νὰ ἀποκτήσει κανεὶς ἐπίγνωση ὅτι τὸ δάχτυλο, τὸ χέρι, ἢ ὁποιοδήποτε μέλος, ἀγαπάει πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του τὸν ἄνθρωπο στὸν ὁποῖο ἀνήκει, καὶ μὲ τὴ θέλησή του, χαρούμενα καὶ χωρὶς δισταγμὸ θὰ παραδώσει τὸν ἑαυτὸ του στὴν ἀνάγκη καὶ τὴν ἀπώλεια γιὰ τὸν ἄνθρωπο αὐτόν. Τὸ λέω μὲ βεβαιότητα καὶ εἶναι ἀληθινὸ ὅτι κάθε τέτοιο μέλος δὲν νοιάζεται οὔτε ἐλάχιστα γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, παρὰ μόνο γι' αὐτόν καὶ μέσα σὲ αὐτόν, τοῦ ὁποίου εἶναι μέλος. Ἔτσι, θὰ ἦταν πολὺ σωστὸ καὶ ταιριαστὸ μὲ τὴ φύση μας, ἂν ἀγαπούσαμε τὸν ἑαυτὸ μας γιὰ τὸν Θεὸ μόνο, καὶ μέσα στὸν Θεό. Κι ἂν συνέβαινε αὐτό, ὅλα θὰ ἦταν εὐκόλα καὶ εὐχάριστα γιὰ μᾶς, ὅσα ὁ Θεὸς μπορεῖ νὰ ζητοῦσε ἀπὸ μᾶς καὶ μέσα μας, ἰδίως ἂν εἴχαμε ἐπίγνωση ὅτι ὁ Θεὸς ἀσυγκρίτως λιγώτερο θὰ ἀνεχόταν νὰ μᾶς συμβεῖ ὁποιαδήποτε στέρηση καὶ ἀπώλεια, ἂν δὲν γνώριζε καὶ δὲν σκόπευε σὲ πολὺ μεγαλύτερο κέρδος ἀπὸ αὐτό. Πραγματι-

κά, σὲ ὅποιον δὲν ἐμπιστεύεται τὸν Θεὸ ταυριάζει ἀπόλυτα νὰ ἔχει θλίψη καὶ πόνο.

Ποιὸς χρειάζεται νὰ πονέσει

Καὶ μιὰ ἄλλη παρηγοριά. Ὁ ἅγιος Παῦλος λέει πὼς ὁ Θεὸς παιδεύει ὅσους ἀποδέχεται καὶ ὑποδέχεται ὡς Υἱούς.²¹⁸ Ὅπως γνωρίζουμε, ἂν κάποιος θέλει νὰ εἶναι υἱός, χρειάζεται νὰ πονέσει. Ἐπειδὴ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δὲν μποροῦσε νὰ ὑποφέρει στὴ θεότητα καὶ στὴν αἰωνιότητα, ὁ οὐράνιος Πατέρας τὸν ἔστειλε στὸν χρόνο, νὰ γίνῃ ἄνθρωπος καὶ νὰ μπορέσει νὰ ὑποφέρει.²¹⁹ Ἄν λοιπὸν θέλεις νὰ γίνῃς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὅμως δὲν θέλεις νὰ ὑποφέρεις, δὲν ἔχεις καθόλου δίκιο. Στὸ βιβλίο τῆς Σοφίας ἔχει γραφεῖ ὅτι ὁ Θεὸς ἀποδεικνύει καὶ δοκιμάζει ποιὸς εἶναι δίκαιος, ὅπως ἀποδεικνύουμε καὶ δοκιμάζουμε τὸν χρυσὸ μὲ τὴ φωτιά

²¹⁸ Ἐβρ. 12, 6: ὃν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται.

²¹⁹ Ἐχει ἐνδιαφέρον στὴν ἐρμηνεία αὐτὴ ἡ ἀποσύνδεση τῆς ἐνανθρώπισης ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ ἡ σύνδεση τῆς υἰότητας μὲ τὴς δοκιμασίες. Τὸ πρῶτο εἶναι σωστό, ἐφόσον μέσα στὸν Χριστὸ δημιουργοῦνται ὅλα, τὸ δεύτερο ὅμως, ἔστω παιδαγωγικὰ ἔχοντας μιὰ ἀποτελεσματικότητα, ἡ χρῆση τοῦ Υἱοῦ ὡς ὑποδείγματος καὶ ὡς ἀρχῆς τῆς ταλαιπωρίας ὡς παιδαγωγίας, δὲν εὐσταθεῖ ὄχι μόνο θεολογικὰ καὶ κοσμολογικὰ ἀλλὰ οὔτε παιδαγωγικὰ, ὄχι μόνο ἐπειδὴ ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ὑπαχθεῖ σὲ τέτοια ἐξάρτηση ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἔλλογα ὄντα ὅπως οἱ ἄγγελοι, ποὺ δὲν ἀντιμετώπισαν τὴς ταλαιπωρίες τῆς θνητῆς ζωῆς, θὰ ἔπρεπε νὰ δεχθοῦμε ὅτι περιορίζονται σὲ μεγάλη, ἄδικη καὶ οὐσιώδη ἀτέλεια. Σὲ μᾶς οἱ πόνοι χρησιμεύουν, ἀλλὰ προφανῶς δὲν εἶναι ἀπαραίτητοι γιὰ ὅλους καὶ θὰ μποροῦσαν νὰ μὴν εἶναι οὔτε γιὰ ἐμᾶς.

στό καμίνι.²²⁰ Εἶναι ἓνα σημάδι ὅτι ὁ βασιληᾶς ἢ ἓνας πρίγκηπας ἐμπιστεύεται πολὺ ἓναν ἱππότη, ὅταν τὸν στέλνει στὴ μάχη. Ἔχω δεῖ ἓνα κύριο²²¹ πὺ μερικὲς φορές, ὅταν εἶχε πάρει κάποιον στὴν ἀκολουθία του, θὰ τὸν ἔστελνε ἔξω τῆ νύχτα κι ἔπειτα θὰ τοῦ ὀρμοῦσε και θὰ πάλευε μαζί του. Καὶ συνέβη μιὰ φορά σχεδὸν νὰ σκοτωθεῖ ἀπὸ κάποιον πὺ ἤθελε νὰ δοκιμάσει μὲ τὸν τρόπο αὐτό, κι ἔπειτα ὁ ἀκόλουθος αὐτὸς τοῦ ἦταν πολὺ πιὸ ἀγαπητὸς ἀπ' ὅσο προηγουμένως.

[Ὁ στενὸς και σκληρὸς δρόμος τῆς παιδείας, ὁ 'πρῶτος θάνατος', εἶναι τὸ βάπτισμα σὲ πνεῦμα και φωτιά, ἄσκηση τῆς ψυχῆς γιὰ νὰ ἐμπιστευθεῖ τὸν Θεὸ πὺ προσπαθεῖ νὰ μεγαλώσει μέσα της. Πρὶν ἔρθει μιὰ δοκιμασία ὁ Θεὸς εἶναι φύλακας τῶν ψυχῶν και τῶν σωμάτων ἡμῶν, Θεὸς καλοσύνης, χαρᾶς, εἰρήνης. Μὲ τὶς δοκιμασίες ἡ ψυχὴ καθαρίζει, μεγαλώνει και ὑψώνεται κατανοῶντας ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἐπίσης Θεὸς τοῦ κακοῦ, τοῦ πόνου και τοῦ πολέμου. Ἡ ψυχὴ πὺ θέλει νὰ ζήσει στὸν Λόγο ἔχει νὰ κατεβεῖ μαζί Του στὸν ἄδη, στὴν κόλαση, παντοῦ — και παντοῦ νὰ μείνει στὸν ἴδιο τὸν Λόγο.]²²²

Διαβάζουμε πὺς ἰδίως μιὰ φορά ὁ ἅγιος Ἀντώνιος στὴν ἔρημο ὑπέφερε πάρα πολὺ ἀπὸ τὰ δαιμονικὰ πνεύματα, κι ὅταν εἶχε ξεπεράσει τὴν ταλαιπωρία του, ἔγινε ὀρατὸς ὁ Κύριός μας και τοῦ

²²⁰ Σοφ. Σολ. 3, 5–6: και ὀλίγα παιδευθέντες μεγάλα εὐεργετηθήσονται, ὅτι ὁ Θεὸς ἐπέπειρασεν αὐτούς και εὗρεν αὐτούς ἀξίους ἑαυτοῦ· ὡς χρυσὸν ἐν χωνευτηρίῳ ἐδοκίμασεν αὐτούς και ὡς ὀλοκάρπωμα θυσίας προσεδέξατο αὐτούς.

²²¹ Ἔχοντας ἀναλάβει ὑψηλὰ ἀξιώματα δὲν εἶναι παράξενο γιὰ τὸν Ἐκκαρτ νὰ συναναστρέφεται κοσμικοὺς ἡγέτες, ἀπ' ὅπου γίνεται ἀκόμα πιὸ πιθανὴ ἡ ἐκδοχὴ ὅτι μιὰ τουλάχιστον ἀπὸ τὶς ἀφορμὲς γιὰ νὰ γραφεῖ τὸ Βιβλίον τῆς Θεῆας Παράκλησης ἦταν ἡ Βασίλισσα τῆς Οὐγγαρίας.

²²² Κιβωτός, σ. 143.

φανερώθηκε χαρούμενος. Τότε ο ἅγιος εἶπε, *Ἀλλίμονο, ἀγαπημένη μου Κύριε, πού ἦσουν τώρα μόλις ὅταν βρισκόμουν σέ τόσο μεγάλη ἀνάγκη;* Τότε ο Κύριός μας εἶπε, *Ἦμουν ἐδῶ ὅπως εἶμαι τώρα. Ὅμως ἤθελα νά δῶ καί χάρηκα πού εἶδα πόσο γενναῖος εἶσαι.*

Ἐνα κομμάτι ἀπό ἀσήμι ἢ χρυσό εἶναι πολὺ ἀγνό, ἂν ὅμως θέλουν νά φτιάξουν ἕνα ποτήρι γιὰ τὸν βασιληᾶ νά πίνει ἀπὸ ἐκεῖ, τὸ δοκιμάζουν στὴ φωτιὰ πολὺ περισσότερο ἀπ’ ὅσο ἕνα ἄλλο κομμάτι. Γι’ αὐτὸ ἔχει γραφεῖ γιὰ τοὺς ἀπόστολους ὅτι χαίρονταν ἐπειδὴ ἀξιωνόνταν νά ὑποφέρουν ἐπιθέσεις γιὰ τὸν Θεό.²²³ [Φεύγοντας] ἀπὸ τὴ φύση Του θέλησε ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ νά γίνεῖ ἀνθρώπος κατὰ χάριν, γιὰ νά μπορέσει νά ὑποφέρει γιὰ σένα, κι ἐσύ θέλεις νά γίνεις Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι ἀνθρώπος, ὥστε νά μὴ μπορεῖς καὶ νά μὴ χρειάζεται νά ὑποφέρεις γιὰ τὸν Θεὸ ἢ γιὰ σένα.²²⁴

Μιὰ αἰτία χαρᾶς

Ἐπίσης, ἂν γνωρίζαμε καὶ σκεφτόμαστε πόσο μεγάλη πραγματικὰ χαρὰ ἔχει μὲ τὸν τρόπο Του ὁ ἴδιος ὁ Θεός, τὴν ὁποία ἔχουν καὶ ὅλοι οἱ ἄγγελοι καὶ ὅλοι ὅσοι γνωρίζουν καὶ ἀγαποῦν τὸν Θεό, μὲ τὴν ὑπομονή μας, ὅταν ὑποφέρουμε θλίψεις καὶ στε-

²²³ Πράξ. 5, 41: οἱ μὲν οὖν ἐπορεύοντο χαίροντες ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου, ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ κατηξιώθησαν ἀτιμασθῆναι.

²²⁴ Ζητούμενο πιά δὲν εἶναι πῶς θὰ παρηγορηθῶ γιὰ τὶς ταλαιπωρίες ἀλλὰ πῶς θὰ παρηγορηθῶ χάρη σὲ αὐτές, μαζί τους καὶ μέσα τους, ἔτσι πού ὄχι μόνο νά μὴ θέλω νά τὶς ἀποφύγω ἀλλὰ καὶ νά ἐλπίζω ὅτι θὰ συνεχίζονται.

ρήσεις για τον Θεό, πραγματικά αυτό μόνο θα άρκοῦσε να μᾶς παρηγορήσει τέλεια. Θα δώσει κανείς τὰ ἀγαθὰ του καὶ θα ὑπομείνει ταλαιπωρίες για να κάνει χαρούμενο ἓνα φίλο του καὶ να τοῦ δείξει καλοσύνη.²²⁵

Ἑπτὰ μαθήματα

Ἀκόμη χρειάζεται να σκεφτεῖς, ἂν εἶχες ἓνα φίλο πού για χάρη σου θέλησε να βρίσκεται σὲ θλίψεις, πόνο καὶ ταλαιπωρία, σίγουρα θα ἦταν τελείως σωστὸ να εἶσαι μαζί του καὶ να τὸν παρηγορεῖς με τὴν παρουσία σου καὶ με ὅση παρηγοριὰ θα μπορούσες να τοῦ δώσεις. Ἔτσι ὁ Κύριός μας λέει στους Ψαλμούς για τὸν ἀγαθὸ ἄνθρωπο ὅτι βρίσκεται μαζί Του στὴ λύπη Του. Ἀπὸ ἐδῶ μπορούμε να πάρουμε ἑπτὰ μαθήματα για ἑπτὰ εἶδη παρηγοριᾶς.

²²⁵ Ἄν δὲν εἶμαι ὑπεύθυνος για ὅ,τι περνᾶω, ἰδίως τότε μπορῶ να γνωρίζω χωρὶς ἀμφιβολία ὅτι εἶναι δικό Του θέλημα, ἀκόμη κι ἂν πρὸς τὸ παρὸν δὲν καταλαβαίνω σὲ τί ἀποβλέπει. Ὅμως κι ἂν ἔχω ὁ ἴδιος τὴν εὐθύνη, για παράδειγμα, ἂν ἔκανα μιὰ κακὴ ἐπαγγελματικὴ ἐπιλογή παρασυρόμενος ἀπὸ ἐλαττώματά μου, ἢ ἂν χάλασα τὴν ὑγεία μου με κακὲς συνήθειες, σὲ αὐτὲς καὶ παρόμοιες περιπτώσεις ἀπλὰ ὑφίσταμαι τίς συνέπειες τῶν λαθῶν μου; Δὲν θα μπορούσε, ἂν ἤθελε, να με βοηθήσει; Δὲν ἔχει βγάλει ἀπὸ τίς πιὸ δύσκολες θέσεις τοὺς πιὸ ἀνίκανους καὶ τοὺς πιὸ ἀνάξιους; Ἐπομένως εἶναι πιὸ σωστὸ να ὑποφέρω ὅλα τὰ δεινὰ ὡς θέλημά Του, ἀκόμη κι ἂν ἔχω εὐθύνη ὁ ἴδιος.

Ἡ πολύτιμη ὑπομονή

Πρῶτο εἶναι αὐτὸ ποὺ λέει ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος, ὅτι ἂν ὑπομένουμε τὶς ταλαιπωρίες γιὰ τὸν Θεό, ἢ ὑπομονή αὐτὴ εἶναι καλύτερη, πιὸ πολύτιμη, πιὸ ὑψηλὴ καὶ πιὸ εὐγενικὴ ἀπ’ ὅλα ὅσα θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ στερηθεῖ ἀντίθετα μὲ τὴν θέλησή του.²²⁶ Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἐξωτερικὰ ἀγαθὰ. Ὁ Θεὸς γνωρίζει ὅτι δὲν θὰ βρεθεῖ κανένας ποὺ νὰ ἀγαπάει τὸν κόσμον αὐτὸ καὶ νὰ εἶναι τόσο πλούσιος ὥστε νὰ μὴ θέλει καὶ νὰ μὴν εἶναι εὐχαριστημένος νὰ ὑπομείνει μεγάλο πόνον καὶ λύπη γιὰ πολὺ χρόνο, ἂν ἔτσι θὰ γίνῃ ὁ ἀπόλυτος κύριος τοῦ κόσμου.

Ὅταν ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μου

Ἀπὸ τὴν ἄλλη, δὲν δέχομαι μόνο στὰ λόγια ὅτι βρίσκεται μαζί μὲ τὸν ἄνθρωπον στὰ βάσανά του, ἀλλὰ τὸ δέχομαι ἐπίσης στὸ κείμενο, καὶ λέω ὅτι ἂν ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μου στὰ βάσανά μου, τί περισσότερο θέλω, τί ἄλλο θέλω; Τίποτε ἄλλο δὲν θέλω, ἂν εἶμαι ἐντάξει, τίποτα περισσότερο ἀπὸ [τὴ ζωντανὴ σχέση μὲ] τὸν Θεό.

²²⁶ Δηλαδή ὁ Θεὸς δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὶς ἐξωτερικὲς συνθηκὲς, ἀλλὰ ποιὸ εἶμαστε μέσα στὶς συνθηκὲς, καὶ δὲν θέλει τίποτα μὲ τὸ ζόρι, ἀλλὰ μὲ χαρὰ καὶ ἀγάπη γιὰ τὸν ἴδιο. Μὲ τὸ ζόρι μπορεῖ νὰ θυσιάσει κανεὶς πολλὰ γιὰ νὰ κερδίσει ἀκόμη περισσότερα, ἐνῶ ἂν δὲν ἔχει τίποτα νὰ θυσιάσει, καὶ ὑπομένει μὲ εὐχαριστίαν τοὺς πόνους, εἶναι σὰν νὰ εἶχε ὅ,τι θὰ χρειαζόταν νὰ θυσιάσει — καὶ πράγματι τὸ ἔχει κάνει στὴ θέλησή του. Αὐτὸ ἀποδεικνύει ἡ εὐγνωμοσύνη του, ὅτι ἤδη ἀπολαμβάνει στὴ ζωὴ του τὶς θεῖες ποιότητες παρὰ τὴν ταλαιπωρία, μέσα στὴν ταλαιπωρία, καὶ μὲ ἀφορμὴ τὴν ταλαιπωρία.

Ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος λέει, εἶναι τελείως ἀπληστος καὶ ἀσύ-
νετος ὁποῖος δὲν ἀρκεῖται στὸν ἴδιο τὸν Θεό. Καὶ ἄλλοῦ λέει,
πῶς θὰ μπορούσαν τὰ χαρίσματα ποὺ δίνει ὁ Θεὸς στὰ πλά-
σματα ἐξωτερικὰ ἢ ἐσωτερικὰ,²²⁷ νὰ ικανοποιήσουν ἕναν ἄν-
θρωπο ποὺ δὲν ικανοποιεῖται μὲ τὸν ἴδιο τὸν Θεό;²²⁸ Ἔτσι λέει
πάλι ἄλλοῦ, *Κύριε, ἂν μᾶς διώξεις, δῶσε μας ἕναν ἄλλο ἐσένα,*
γιατὶ δὲν θέλουμε τίποτα παρὰ μόνο ἐσένα. Ἔτσι λέει στὸ βι-
βλίο τῆς Σοφίας, *μαζί μὲ τὸν Θεό, τὴν αἰώνια Σοφία, μού δό-
θηκαν ἀμέσως καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ.*²²⁹

Αὐτὸ σημαίνει, μὲ μιὰ ἔννοια, ὅτι δὲν μπορεῖ τίποτα νὰ εἶναι
ἢ νὰ γίνει ἀγαθὸ, ἂν ἔρχεται χωρὶς τὸν Θεό. Ὅτιδήποτε ἔρχεται
μαζί μὲ τὸν Θεὸ εἶναι ἀγαθὸ, καὶ εἶναι ἀγαθὸ [ἔστω] μόνο ἐπειδὴ
ἔρχεται ἀπὸ τὸν Θεό.²³⁰ Θέλω νὰ ἀποσιωπήσω τὰ τοῦ Θεοῦ. Ἄν

²²⁷ Δηλαδή ὅλα τὰ χαρίσματα, τὰ πιὸ ὕψηλά καὶ τὰ κατώτερα.

²²⁸ Γιατί ὅμως οἱ περισσότεροι περιμένουν ικανοποίηση ἀπὸ τὰ
πλάσματα; Δὲν εἶναι ἐπειδὴ ἔτσι βρίσκουν ικανοποίηση — ἀντίθετα,
τὸ τέλος ὅλων αὐτῶν τῶν σχέσεων εἶναι πόνος καὶ θλίψη, εἴτε ἔχω
ἐπενδύσει τὴ ζωὴ μου σὲ ἀνθρώπους εἴτε σὲ χρήματα, δόξα ἢ σὲ ὅτι-
δήποτε κτιστό. Ὅμως στὸν Θεὸ βρίσκουν ἀκόμα μικρότερη χαρὰ,
ἐπειδὴ δὲν ἀναγνώρισαν τὸν ἴδιο μέσα στὰ πλάσματα οὔτε (τὸ ἀκόμη
πιὸ σημαντικό καὶ ἀπαραίτητο) τὰ πλάσματα μέσα Του. Ἡ πίστη
τους παραμένει λοιπὸν ἀφηρημένη, ἰδεολογική, καὶ ματαιώνεται, οἱ
ἴδιοι στὴν πράξη τὴν περιφρονοῦν χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουν, λατρεύοντας
τὰ πλάσματα καὶ ὅμως νομίζοντας ὅτι εἶναι εὐσεβεῖς ἐπειδὴ πηγαί-
νουν στὴν ἐκκλησία, κ.λπ.

²²⁹ Σοφ. Σολ. 7, 11: *ἦλθε δέ μοι τὰ ἀγαθὰ ὁμοῦ πάντα μετ' αὐτῆς*
καὶ ἀναρίθμητος πλοῦτος ἐν χερσίν αὐτῆς. Ὅπως εἶναι ἀνάγκη νὰ συμ-
βαίνει. Χωρὶς τὸν Θεὸ ὅλα εἶναι θνητὰ καὶ ὀδηγοῦν στὴν ἀπελπισία,
ἀλλιῶς μέσα Του βρίσκω καὶ ὅσα ἔχασα, καὶ μάλιστα τὰ ἀναγνωρίζω
στὴ φύση τους, δηλαδή στὸν βαθμὸ τῆς ἐνότητάς τους μαζί Του.

²³⁰ Γιατί παύει νὰ εἶναι ἀγαθὸ τὸ φῶς, χωρὶς τὸν Θεό, ἢ γιατί εἶναι
ἀγαθὸ τὸ σκοτάδι, ἂν ἔρχεται ἀπὸ τὸν Θεό; Γιατί παύει νὰ εἶναι ἀγαθὴ

ἀπ' ὅλα τὰ πλάσματα ποὺ βρίσκονται στὸν κόσμον ἀφαιροῦσα τὴν οὐσία τους, τὴν ὁποία δίνει ὁ Θεός, θὰ ἀπέμεναν ἓνα ἀπλὸ τίποτα, ἀνίκανα νὰ δώσουν εὐχαρίστηση, χωρὶς καμμιά ἀξία καὶ μισητά. Ἡ ρῆση αὐτή, πὼς ὅλη ἡ ἀγαθότητα ἔρχεται ἀπὸ τὸν Θεό, ἔχει πολλὲς ἄλλες θαυμαστὲς ἐννοιες, ἀλλὰ θὰ χρειαζόταν ὑπερβολικὸς χρόνος νὰ τις πῶ τώρα. Ὁ Κύριός μας λέει, *Εἶμαι μαζί με τὸν ἄνθρωπο στὰ βάσανά του.*²³¹ Ὡς πρὸς αὐτὸ ὁ ἅγιος Βερνάρδος λέει, *Κύριε, ἂν εἶσαι μαζί μας ὅταν ὑποφέρουμε, κάνε με νὰ ὑποφέρω πάντα, γιὰ νὰ εἶσαι πάντα μαζί μου, γιὰ νὰ Σὲ ἔχω πάντα.*

Ἡ εὐχάριστη ταλαιπωρία

Γιὰ τὸ τρίτο λέω πὼς ἡ διαμονὴ τοῦ Θεοῦ μαζί μας ὅταν ὑποφέρουμε, [δὲν] σημαίνει [ὅτι παρατηρεῖ ἀμέτοχος ἀπὸ ἀπόσταση ἀλλὰ] ὅτι ὑποφέρει μαζί μας ὁ ἴδιος. Ἀληθινά, ὁποῖος γνωρίζει τὴν ἀλήθεια, γνωρίζει ὅτι λέω τὴν ἀλήθεια. Ὁ Θεὸς ὑποφέρει μαζί με τὸν ἄνθρωπο. Πραγματικά, ὑποφέρει με τὸν τρόπο τοῦ προηγουμένως καὶ πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ποὺ ὑποφέρει γιὰ τὸν ἴδιο. Τώρα λέω, ἂν ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς θέλει νὰ ὑποφέρει, εἶναι τελείως σωστὸ νὰ ὑποφέρω, γιὰτὶ ἂν προχωράω σωστά, θέλω ὅ,τι θέλει Ἐκεῖνος. Προσεύχομαι κάθε μέρα, καὶ ὁ Θεὸς με καλεῖ νὰ προσεύχομαι λέγοντας *Κύριε, γενηθήτω τὸ θέλημά σου*, ὡστόσο, ὅταν ὁ Θεὸς θέλει βάσανα παραπονιέμαι γιὰ τὰ βάσανα, κι αὐτὸ εἶναι τελείως λάθος. Ἐπίσης λέω με

ἡ υἰεία χωρὶς τὸν Θεό, γιὰτὶ εἶναι ἀγαθὴ ἢ ἀρρώστια, ἂν ἔρχεται ἀπὸ τὸν Θεό; Μετὰ ἀπ' ὅσα εἰπώθηκαν στὶς προηγούμενες σελίδες, ἡ ἀπάντηση σὲ αὐτὰ εἶναι προφανής.

²³¹ *Ψαλμ. 90, 15:* κενράξεται πρὸς με, καὶ ἐπακούσομαι αὐτοῦ, μετ' αὐτοῦ εἶμι ἐν θλίψει· ἐξελοῦμαι αὐτόν, καὶ δοξάσω αὐτόν.

βεβαιότητα ὅτι ὁ Θεὸς ὑποφέρει μαζί μας καὶ γιὰ μᾶς τόσο πρόθυμα, ἂν ἐμεῖς ὑποφέρουμε μόνο γιὰ τὸν ἴδιο, ὥστε ὑποφέρει χωρὶς νὰ ὑποφέρει.²³² Τὸ νὰ ὑποφέρει εἶναι γι' αὐτὸν τόσο εὐχάριστο, ὥστε ὁ πόνος δὲν τοῦ εἶναι πόνος. Κι ἔτσι, ἂν εἴμασταν ἐντάξει, καὶ γιὰ μᾶς ὁ πόνος δὲν θὰ ἦταν πόνος, θὰ ἦταν χαρὰ καὶ παρηγοριά.

Ἡ θεία συμπάθεια

Τέταρτο, λέω πὼς ἡ συμπάθεια ἐνὸς φίλου εἶναι φυσικὸ νὰ ἀπαλύνει τὸν πόνο μου. Ἐτσι, ἂν ὁ πόνος, ποὺ ἔνα ἀνθρώπινο πλάσμα μοιράζεται μαζί μου, φέρνει παρηγοριά, πόσο περισσότερο δὲν θὰ μὲ παρηγορήσει ἡ συμπάθεια τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ;

Ἀμοιβαία συμπαράσταση

Πέμπτο, ἂν ἔπρεπε καὶ ἤθελα νὰ ὑποφέρω μὲ ἕναν ἄνθρωπο ποὺ ἀγαποῦσα καὶ μὲ ἀγαποῦσε, τότε εἶναι τελείως σωστὸ

²³² Ἐδῶ βρῖσκεται ἡ καρδιὰ τῶν λεγομένων. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ὑποφέρουν, χωρὶς ἐξαιρέση, καὶ ὁ Θεὸς ὑποφέρει μαζί μὲ ὅλους, καὶ πάλι χωρὶς ἐξαιρέση, ὅμως ὄχι μὲ ὅλους πρόθυμα. Ὑποφέρω γιὰ τὸν ἴδιο, ὅπως ὑποβάλλω τὸν ἑαυτὸ μου ἀκόμη καὶ σὲ πολὺ ὀδυνηρὲς θεραπείες μιᾶς ἀρρώστιας, καὶ τότε ὑποφέρει μαζί μου ὁ ἴδιος πρόθυμα ἐπειδὴ Ἐκεῖνος πρῶτος μὲ θέλει καλῦτερο καὶ ὁ πόνος μὲ ὠφελεῖ. Δὲς ἀκόμη τὴν *Πυξίδα*, σ. 200 καὶ 303: χρειάζεται πάντα νὰ σκέφτομαι τὴν ἀξία τῆς ταλαιπωρίας στὴ δική μου ζωὴ... Πόσο μπορῶ νὰ γνωρίζω τίς λεπτομέρειες στὴ ζωὴ τοῦ ἄλλου; Σ' ἐμένα ἴσως μοιάζει ἀγαπημένο παιδί τῆς τύχης ἢ τοῦ Θεοῦ, ποιὲς ταλαιπωρίες περνάει ὅμως μαζί μὲ τίς χαρὲς του ἢ ποιὲς θὰ περάσει ἀργότερα;

νά υποφέρω χαρούμενος με τὸν Θεό, πού υποφέρει για μένα μαζί μου, για τὴν ἀγάπη πού μου ἔχει.

Θεῖο φίλτρο

Ἔκτο λέω ὅτι, ἂν ὁ Θεὸς υποφέρει προτοῦ²³³ ἀκόμη υποφέρω ἐγώ, κι ἂν υποφέρω για τὸν Θεό, τότε πραγματικά ὅλος ὁ πόνος μου, ὅσοδήποτε μεγάλος κι ἂν εἶναι, καὶ ἀπ' ὅσο πολλὲς αἰτίες ἂν προέρχεται, μπορεῖ εὐκολα νὰ γίνεῖ παρηγοριὰ καὶ χαρά.²³⁴

Εἶναι μιὰ φυσικὴ ἀλήθεια πὼς ἂν κάνεις κάτι για κάτι ἄλλο, αὐτὸ για τὸ ὅποῖο τὸ κάνεις εἶναι πιὸ κοντὰ στὴν καρδιά σου, κι αὐτὸ πού κάνεις εἶναι πιὸ μακριὰ ἀπὸ τὴν καρδιά σου, δὲν σέ

²³³ Δὲν ἔχει χρονολογικὴ σημασία ἀλλὰ ὄντολογικὴ. Χωρὶς τὸν ἴδιο δὲν θὰ ὑπῆρχα μὲ κανένα τρόπο σὲ κανένα βαθμὸ. Ἐφόσον οὐσία μου εἶναι ὁ ἴδιος, ἀκόμα καὶ ὁ πόνος ἔρχεται σὲ μένα ὡς δικός Του πόνος. Μὲ τὴν ἔννοια αὐτὴ τὸν υποφέρει πρῶτος, ἐπειδὴ χωρὶς τὴν πιὸ στοιχειώδη ἔνωση μαζί Του, πού εἶναι ἡ (ὅποιος μορφῆς καὶ ποιότητας) παραμονὴ μου στὴν ὑπαρξη, δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ εἶμαι ἔστω μόνο ἀρκετὰ ὑγιῆς για νὰ πονᾶω.

²³⁴ Χωρὶς νὰ μειώνονται, οἱ ταλαιπωρίες ἀλλάζουν πρόσωπο ἂν τις περνᾶω μαζί Του, καὶ μειώνονται ἀκόμη περισσότερο, ἂν δὲν μὲ βοηθάει μόνο ἢ κυρίως μέσα ἀπὸ ἄλλους. Ὁ ἄνθρωπος ζεῖ στὸ νόημα περισσότερο ἀπ' ὅσο στὸν χῶρο καὶ τὸν χρόνο. Ὅπως εἶμαι πρόθυμος νὰ καταβάλω τὸν κόπο πού χρειάζεται για νὰ ταξιδέψω ἀκόμη καὶ πολὺ μακριὰ, ὅπου βρίσκονται οἱ δικοί μου, καὶ ἤδη στὴ διάρκεια τοῦ ταξιδιοῦ εἶμαι προκαταβολικά μαζί τους μὲ τὴ σκέψη μου, ἢ για νὰ σπουδάσω κάτι, ἀπολαμβάνοντάς το ἀκόμη καὶ ὅσο ἡ γνώση μου παραμένει μικρὴ, ἢ για νὰ βελτιώσω τὴν ὑγεία μου, ὅταν καὶ στὴν ἀρχὴ τῆς προσπάθειας ἔχω ἀρχίσει νὰ νοιώθω πιὸ ὑγιῆς, ἔτσι ὅλα βιώνονται διαφορετικά ὅταν γίνονται μαζί Του.

ένδιαφέρει παρά μόνο για εκείνο χάρη στο όποιο και για τὸ όποιο τὸ κάνεις. Ἄν ὁ τεχνίτης λαξεύει τὸ ξύλο και σκαλίζει τὴν πέτρα για νὰ φτιάξει ἕνα σπίτι για τὴ ζέστη τοῦ καλοκαιριοῦ και τὸ κρύο τοῦ χειμῶνα, ἡ καρδιά του ἀποβλέπει κυρίως στο σπίτι, ποτέ δὲν θὰ δούλευε τὴν πέτρα και δὲν θὰ ἄντεχε τὸν μόχθο, παρά μόνο για τὸ σπίτι.²³⁵

Τώρα, βλέπουμε καλά πὼς ὁ ἄρρωστος πίνει γλυκὸ κρασί, και νομίζει και λέει πὼς εἶναι πικρό, κι αὐτὸ ἀληθεύει, ἐπειδὴ τὸ κρασί χάνει ὅλη τὴ γλυκύτητά του ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ πίκρα τῆς γλώσσας, προτοῦ προλάβει νὰ εἰσέλθει στον ὀργανισμό, ὅπου ἡ ψυχὴ μπορεῖ νὰ ἀναγνωρίσει και νὰ κρίνει τὴν γεύση. Τὸ ἴδιο συμβαίνει, και ἀσυγκρίτως περισσότερο και πιὸ ἀληθινά, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ὀτιδήποτε κάνει τὸ κάνει για τὸν Θεό, και ὁ Θεὸς εἶναι τὸ μέσο και ὅ,τι πιὸ κοντινὸ στὴν ψυχὴ, ὀπότε δὲν ὑπάρχει τίποτα ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ ἀγγίξει τὴν καρδιά και τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου χωρὶς ἀναγκαστικά νὰ χάσει τὴν πίκρα του [περνώνας] μέσα ἀπὸ τὸν Θεὸ και τὴ θεία γλυκύτητα, και νὰ γίνεи καθαρὴ γλυκύτητα προτοῦ μπορέσει ποτέ νὰ ἀγγίξει τὴν ἀνθρώπινη καρδιά.

Ἵπάρχει και ἄλλη ἐπίσης ἐνδειξη και ὀμοιότητα: οἱ δάσκαλοι λένε ὅτι κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανὸ βρίσκεται παντοῦ ὀλόγυρα μεγάλη φωτιά, κι ἔτσι κανένας ἄνεμος ἢ βροχὴ ἢ καταιγίδα ἢ θύελλα δὲν μπορεῖ νὰ πλησιάσει τὸν οὐρανὸ ἀπὸ κάτω ἄρκετὰ κοντὰ για νὰ τὸν ἀγγίξει. Ὅλα καίγονται και καταστρέφονται ἀπὸ τὴ θερμότητα τῆς φωτιᾶς προτοῦ φθάσουν κοντὰ στον οὐρανὸ. Λέω ἀκόμη πὼς ὀτιδήποτε ὑπομένει κάποιος ἢ κάνει για τὸν Θεό, ὅλα γλυκαίνονται στὴ γλυκύτητα τοῦ Θεοῦ προτοῦ φθάσουν τὴν καρδιά ὀποιοῦ ἐργάζεται και ὑποφέρει για τὸν Θεό.

²³⁵ Ἐπομένως για νὰ εἶναι και ἡ ἐργασία σκοπός, για νὰ μὴν ἀναβάλλω τὴν ἴδια τὴ ζωὴ μου, χρειάζεται ἡ ἐργασία νὰ ἀπορρέει μᾶλλον ἀπὸ τὸ ἔργο της παρά νὰ τὸ δημιουργεῖ.

Ἐπειδὴ αὐτὸ σημαίνουν οἱ λέξεις ‘γιὰ τὸν Θεό’, ἐπειδὴ ποτὲ δὲν φθάνει στὴν καρδιά, ἐκτὸς μόνο ἂν περάσει μέσα ἀπὸ τὴ θεία γλυκύτητα, ὅπου χάνει τὴν πικράδα του, καίγεται ἀπὸ τὴ φωτιά καὶ τὶς φλόγες τῆς θείας ἀγάπης ποὺ περιβάλλει ἀπ’ ὅλες τὶς πλευρὲς τῆς τὴν καρδιά τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου.

Τώρα μποροῦμε νὰ ἀντιληφθοῦμε καθαρὰ πόσο καλὰ καὶ μὲ πόσο μεγάλη ποικιλία τρόπων ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος παρηγορεῖται γιὰ ὅλες τὶς πλευρὲς τῶν βασάνων του, στὴ λύπη καὶ στὴν ἐργασία του. Ἕνας τρόπος εἶναι ἂν ὑποφέρει καὶ ἐργάζεται γιὰ τὸν Θεό, καὶ ἄλλος τρόπος ἂν ἔχει ἔρωτα γιὰ τὸν Θεό. Καὶ ἐπίσης μπορεῖ κανεὶς νὰ διακρίνει καθαρὰ καὶ νὰ γνωρίζει χωρὶς ἀμφιβολία, ἂν κάνει ὅλα τὰ ἔργα του γιὰ τὸν Θεό καὶ ἂν ἔχει ἔρωτα γιὰ τὸν Θεό. Καὶ εἶναι βέβαιο, ὅσο κάποιος βρίσκει τὸν ἑαυτό του πικραμένο καὶ ἀπαρηγόρητο, ἄλλο τόσο τὸ ἔργο του δὲν ἔγινε γιὰ τὸν Θεό μόνο, κι ἄλλο τόσο δὲν ἔχει παραδοθεῖ στὸν θεῖο ἔρωτα. Ὁ βασιλεὺς Δαβὶδ λέει, *μιὰ φωτιά ἔρχεται μὲ τὸν Θεό καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν Θεό, ποὺ κατακαίει ὀλόγυρα ὅτιδήποτε βρίσκει ἀντίθετο στὸν ἴδιο καὶ ἀνόμιό Του,*²³⁶ δηλαδή τὴ θλίψη, τὴν ἀπογοήτευση, τὴν ἀγωνία καὶ τὴν πίκρα.

Ὁ Θεὸς ὁ πόνος μου

Τὸ ἕβδομο μάθημα ἀναφέρεται στὴ ρήση ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μας τὴν ὥρα ποὺ ὑποφέρουμε, καὶ ὑποφέρει ὁ ἴδιος μαζί μας, ὅτι μᾶς δίνει βαθειὰ παρηγοριὰ ἢ θεία φύση, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι τὸ ἀπλὸ Ἕνα, χωρὶς τὴν παραμικρὴ τυχειότητα κανενὸς βαθμοῦ διαφορᾶς, ἔστω μόνο στὴ σκέψη μας [στὶς ἐπινοήσεις

²³⁶ *Ψαλμ.* 96, 3: πῦρ ἐναντίον αὐτοῦ προπορεύεται καὶ φλογιεῖ κύκλω τοὺς ἐχθρούς αὐτοῦ.

μας]. Έτσι λοιπόν όσα βρίσκονται μέσα Του είναι ό Ίδιος. Κι επειδή αυτό είναι αληθινό, λέω πώς ότιδήποτε υποφέρει ό αγαθός άνθρωπος για τον Θεό, τό υποφέρει μέσα στον Θεό, και ό Θεός είναι μαζί του υποφέροντας στην ταλαιπωρία του.

Άν υποφέρω μέσα στον Θεό και ό Θεός υποφέρει μαζί μου, πώς γίνεται να είναι όδυνηρή ή ταλαιπωρία μου την ώρα που χάνει τον πόνο της, αφού ό πόνος μου είναι μέσα στον Θεό και είναι ό Θεός; Άληθινά, όπως ό Θεός είναι ή αλήθεια, και όπου βρίσκω την αλήθεια βρίσκω τον Θεό μου την αλήθεια, τό ίδιο ακριβώς, ούτε περισσότερο ούτε λιγώτερο, όποτε βρίσκω καθαρό πόνο μέσα στον Θεό και για τον Θεό, εκεί βρίσκω τον Θεό τον πόνο μου. Όποιος δέν τό βλέπει αυτό, άς κατηγορήσει την κακή του όραση, όχι έμένα ούτε τη θεία αλήθεια και τη θερμή ευγένεια.²³⁷

Είμαι έτοιμος για όλη τη θλίψη

Νά υποφέρεις λοιπόν με τον τρόπο αυτό για τον Θεό, αφού [ό πόνος αυτός] δίνει τόσο μεγάλο κέρδος και εύλογία. Ό Κύριός μας λέει, *Μακάριοι όσοι υποφέρουν για τη δικαιοσύνη*.²³⁸ Πώς μπορεί ό Θεός, που αγαπάει την αγαθότητα, να άντέχει οί φίλοι του, που είναι αγαθοί, να μήν υποφέρουν συνεχώς, χωρίς διακοπή; Άν κάποιος είχε ένα φίλο, ό όποιος επρόκειτο να υποφέρει λίγες μέρες για να αποκομίσει και να έχει δικό του μεγάλο κέρδος, τιμή και δύναμη για πολύ χρόνο, αν ήθελε να τό έμποδίσει αυτό, ή αν κάποιος άλλος ήθελε να τό έμποδίσει, ό κόσμος

²³⁷ minneliche milticheit.

²³⁸ *Η Μεγάλη Πηγή* Α 1 (Ματθ. 5), 10.

δὲν θὰ τὸν ἔλεγε φίλο ἐκείνου τοῦ ἀνθρώπου καὶ κάποιον ποὺ τὸν ἀγαπάει.

Ἴσως λοιπὸν ὁ Θεὸς δὲν θὰ μποροῦσε μὲ κανένα τρόπο νὰ τὸ ἀντέξει, ἂν οἱ φίλοι Του, ποὺ εἶναι ἀγαθοί, παρέμεναν κάποτε χωρὶς ταλαιπωρίες — ἐκτὸς μόνο ἂν ἦταν ἀνίκανοι νὰ ὑποφέρουν χωρὶς νὰ ὑποφέρουν. Ὅλη ἡ ἀγαθότητα τῆς ἐξωτερικῆς ταλαιπωρίας προέρχεται καὶ πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα τῆς θέλησης, ὅπως ἔχω γράψει προηγουμένως. Γι' αὐτό, ὅτιδῆποτε θὰ ὑπέφερε ὁ ἀγαθός, καὶ εἶναι ἕτοιμος καὶ πρόθυμος νὰ ὑποφέρει γιὰ τὸν Θεό, τὸ ὑποφέρει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, γιὰ τὸν Θεό, καὶ μέσα Του.

[Ὁ Γέροντας Ἰωάννης δὲν ἄντεχε πιά τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὶς ταλαιπωρίες, παρακάλεσε τὸν Θεὸ νὰ φύγουν τὰ πάθη του κι ἔτσι ἔγινε ἀμέριμνος. Πῆγε λοιπὸν σ' ἓνα Γέροντα καὶ τοῦ ἀνακοίνωσε, *Βλέπω τὸν ἑαυτό μου νὰ ἀναπαύεται καὶ νὰ μὴν ἔχει κανένα πόλεμο! Κι ὁ Γέροντας τοῦ λέει, Πῆρρανε καὶ παρακάλεσε τὸν Θεὸ νὰ σοῦ ἔρθει ὁ πόλεμος, ἐπειδὴ μὲ τοὺς πολέμους προκόβει ἡ ψυχὴ. Κι ὅταν ὁ πόλεμος ἦρθε, δὲν εὐχήθηκε πιά νὰ φύγει ἀλλὰ ἔλεγε, Δῶσε μου Κύριε ὑπομονὴ στοὺς πολέμους.²³⁹ ... Ν' ἀγαπήσω τὸν θάνατο, συμβουλεύουν στὸ Ὄρος, τὴν ἀσθένεια, τὸ κελλί — βαθεῖα, ρεαλιστικά, εἰλικρινά [...] Μέγιστο δῶρο τοῦ Θεοῦ ἡ ἀσθένεια.²⁴⁰ Ἦταν ἓνας Γέροντας ποὺ εἶχε συνεχῶς συμφορὲς καὶ ἀρρώσταινε. Τοῦ συνέβη μία χρονιὰ νὰ μὴν ἔρθει καμμιά συμφορὰ, καὶ δυσφοροῦσε πάρα πολὺ καὶ ἔκλαιγε, λέγοντας, *Μ' ἐγκατέλειψε ὁ Θεὸς καὶ δὲν μὲ σκέφτηκε.²⁴¹ ... Εἶναι τρομερὸ νὰ πέφτεις στὰ χέρια τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ / μὰ εἶναι πολὺ**

²³⁹ *Ἀποφθέγματα, συστηματικὴ συλλογὴ, κεφ. 7, ἀπ. 12.*

²⁴⁰ Μοναχὸς Μωϋσῆς, “Λόγοι συγχρόνων Ἀγιορειτῶν”, σ. 1189.

²⁴¹ *Ἀποφθέγματα γερόντων, ἀνώνυμη συλλογὴ, ROC, ἀπ. 209.* Βλ. τὸν Μακάριο, ἀπ. κ', *PG* 65, 269, πολὺ πέρα ἀπὸ τὴν ἀπλή ὑπομονή, ἂν σοῦ ἔρνε ἡ ἐξουθένωση ἔπαινος, ἡ φτώχεια πλοῦτος καὶ ἡ ἔνδεια δαψίλεια, δὲν πεθαίνεις, ἐπειδὴ αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ συμβεῖ παρὰ μόνο ὅταν ζεῖ κανεὶς μέσα στὸν Λόγο.

πιό τρομερὸ νὰ πέφτεις ἀπὸ τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ τὰ χέρια.²⁴² Οἱ συμφορὲς μεγαλώνουν τὴ δύναμη τῆς παιδείας, δημιουργῶντας ἀκόμη καὶ προοπτικὴ δώρου μεγαλύτερου ἀπὸ τὸ ἀρχικό, μεγαλύτερης ἐνότητος, ἔτσι πού ἡ ἴδια ἡ κατάπτωση νὰ παίρνει τελικὰ τὴ θέση ἀγαθοῦ!²⁴³

Ὁ βασιλεὺς Δαβὶδ λέει στοὺς Ψαλμοὺς,²⁴⁴ εἶμαι ἔτοιμος γιὰ ὄλο τὸν πόνο, καὶ ἡ λύπη μου εἶναι πάντα στὴν καρδιὰ καὶ τὸ πρόσωπό μου.²⁴⁵ Ὁ ἅγιος Ἰερώνυμος λέει ὅτι ἓνα καθαρὸ κερί, πολὺ μαλακὸ καὶ κατάλληλο νὰ κάνεις ὅ,τι θέλεις, περιέχει μέσα του ὅλα ὅσα μποροῦν νὰ γίνουν ἀπὸ αὐτό, ἔστω κι ἂν ἐξωτερικὰ [δὲν ἤθελε καὶ] δὲν εἶχε κανεὶς νὰ κάνει τίποτα. Ἐπίσης ἔγραφα πιὸ πρὶν ὅτι ἡ πέτρα δὲν εἶναι λιγώτερο βαρεῖα ὅταν [ἐμποδίζεται νὰ κατακυλήσει καὶ] δὲν βρίσκεται ἐξωτερικὰ ἐπάνω στὸ ἔδαφος. Ὅλο τὸ βάρος της εἶναι ἀκέραιο στὴν ὀρμὴ της πρὸς τὰ κάτω καὶ στὴν ἐσωτερικὴ ἐτοιμότητά της νὰ πέσει κάτω. Ἐχω γράψει ἐπίσης πιὸ πρὶν ὅτι ὁ ἀγαθὸς ἔχει ἤδη κάνει στὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ ὅλα ὅσα θὰ ἤθελε νὰ κάνει, καὶ εἶναι ἀπὸ αὐτῆς τῆς πλευρᾶς ὁμοιος μὲ τὸν Θεό.

²⁴² Λῶρενς, “Τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ”, *Εἴκοσι ποιήματα*, χ. ἀρ.

²⁴³ *Ἡ Ἄλλη Ζωή*, σ. 134–7.

²⁴⁴ *Ψαλμ.* 37, 18: ὅτι ἐγὼ εἰς μάστιγας ἔτοιμος, καὶ ἡ ἀλγηδὼν μου ἐνώπιόν μου ἐστὶ διαπαντός.

²⁴⁵ Δηλαδὴ δὲν εἶμαι μόνο μέσα μου λυπημένος, ἀλλὰ ἡ λύπη βρίσκεται καὶ μπροστά μου, στὴν καθημερινότητά μου, ὑπάρχω μέσα της.

Ἡ ταλαιπωρία δὲν σημαίνει ἁμαρτία

Τώρα μπορούμε νὰ προσέξουμε καὶ νὰ κατανοήσουμε τὴν πνευματικὴ νωθρότητα ὅσων συνήθως ἐκπλήσσονται βλέποντας ἀγαθοὺς ἀνθρώπους νὰ ὑποφέρουν ἀπὸ ταλαιπωρίες καὶ πόνους, καὶ συχνὰ τοὺς μπαίνει ἡ ιδέα καὶ ἡ ἐξήγηση ὅτι τὰ βάσανα τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν ὀφείλονται σὲ κρυφές τοὺς ἁμαρτίες. Καὶ μερικές φορές λένε, 'Ἄ! νόμιζα πὼς εἶναι τελείως ἀγαθός! Πὼς γίνεται νὰ τὸν βρῆκε τόσο μεγάλος πόνος καὶ τόσο μεγάλη ἀσθένεια; Νόμιζα πὼς δὲν εἶχε κανένα λάθος!' Ὅμως συμφωνῶ ὅτι ἂν θλίβονταν πραγματικά, ἂν ὑπέφεραν πραγματικά μὲ τοὺς πόνους καὶ τὶς ταλαιπωρίες, σίγουρα δὲν ἦταν ἀγαθοὶ καὶ χωρὶς ἁμαρτία. Ὅμως ἂν εἶναι ἀγαθοί, ἡ ταλαιπωρία τοὺς δὲν ἔχει πόνου οὔτε δυστυχία ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο, ἔχει μεγάλη εὐτυχία καὶ μακαριότητα.

Ὁ Θεὸς ἡ ἀλήθεια λέει ὅτι εἶναι μακάριοι ὅσοι ὑποφέρουν γιὰ τὴ δικαιοσύνη.²⁴⁶ Κι ἔτσι τὸ βιβλίον τῆς Σοφίας λέει²⁴⁷ ὅτι οἱ ψυχές τῶν δικαίων βρίσκονται στὸ χέρι τοῦ Θεοῦ. Οἱ ἀνόητοι νομίζουν καὶ πιστεύουν ὅτι [οἱ δίκαιοι] πεθαίνουν καὶ χάνονται, ὅμως [ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι] βρίσκονται στὴν εἰρήνη, τὴ χαρά, τὴ μακαριότητα.

Ὅταν ὁ ἅγιος Παῦλος περιγράφει τὸ μεγάλο πλῆθος τῶν ἀγίων ποὺ ὑπέμειναν πολλὰ εἴδη πόνου, λέει πὼς ὁ κόσμος δὲν

²⁴⁶ Ἡ Μεγάλη Πηγὴ Α 1 (Ματθ. 5), 10.

²⁴⁷ Σοφ. Σολ. 3, 1–3: δικαίων δὲ ψυχαὶ ἐν χειρὶ Θεοῦ, καὶ οὐ μὴ ἄφηται αὐτῶν βάσανος. ἔδοξαν ἐν ὀφθαλμοῖς ἀφρόνων τεθνάναι, καὶ ἐλογίσθη κάκωσις ἢ ἔξοδος αὐτῶν.

τούς άξιζε,²⁴⁸ και ή ρήση αύτή περιέχει, άν νοηθεϊ σωστά, τρεις σημασίες. Μία είναι πώς ό κόσμος δέν άξιζιζει τήν παρουσία πολλών άγαθών άνθρώπων. Μια άλλη σημασία είναι καλύτερη και λέει ότι ή άγαθότητα αύτου τοϋ κόσμου είναι άξιοκαταφρόνητη και ανάξια. Μόνο ό Θεός έχει άξία, γι' αυτό οι άγιοι είναι άξιοι ένώπιον τοϋ Θεοϋ και άξιζουν τόν Θεό. Ή τρίτη σημασία, ή όποία με ένδιαφέρει τώρα και για τήν όποία θέλω νά μιλήσω, είναι ότι αύτός ό κόσμος, δηλαδή όσοι άγαπάνε τόν κόσμο αυτό, δέν άξιζουν νά ύπομείνουν πόνο και ταλαιπωρία για τόν Θεό.²⁴⁹

²⁴⁸ Έβρ. 11, 36-38: έτεροι δέ έμπαιγμών και μαστίγων πείραν έλαβον, έτι δέ δεσμών και φυλακής· έλιθάσθησαν, έπρίσθησαν, έπειράσθησαν, έν φόνω μαχαίρας απέθανον, περιήλθον έν μηλωταίς, έν αίγείις δέρμασιν, ύστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι, ών οϋκ ήν άξιος ό κόσμος, έν έρημίαις πλανώμενοι και όρεσι και σπηλαίοις και ταίς όπαίς τής γής.

²⁴⁹ Και έδώ ό Έκκαρτ προσεγγίζει έντυπωσιακά τά πράγματα, άναδεικνύοντας με πρωτοτυπία τήν ταλαιπωρία ως άπόδειξη άγαθότητας και άξίας. Χρειάζεται όμως προσοχή στις κλίμακες. Δές τήν *Πυξίδα*, σ. 125 κ.έ.: μπορεί νά είμαι δημιουργικός χωρίς νά βγάζω λεφτά. Ό Βάν Χώχ δέν είχε λιγώτερη εύσέβεια και δημιουργικότητα άπό τόν πλούσιο έμπορο τής γειτονιάς του. Δέν ισχύει όμως τó ίδιο για τήν κοινωνία συνολικά. Έδώ πράγματι ή ανάπτυξη σημαίνει άρετή και ή ύπανάπτυξη κακία. Δέν έχουν όλοι οι άνθρωποι χαρίσματα τής ποιότητας και τής έντασης εκείνης, ή όποία θά ύπονόμευε σημαντικά ή πλήρως τήν κερδοσκοπική τους δύναμη... Στο μεγάλο πλήθος τών μελών μιās κοινωνίας θά βρεθει κάθε είδος όρμής και ταλέντου, έπομένως ή ύπανάπτυξη μαρτυρεί ότι τά χαρίσματα δέν έγιναν πράξη, ότι ή 'κοινωνία' αύτή είναι κατά κύριο λόγο και πέρα άπό πολλές ΐσως έξαιρέσεις μιá συγκέντρωση άτομων που δέν άγαποϋν τή ζωή άρκετά για νά σέβονται τις δυνάμεις τους και νά τις γονιμοποιούν. Τείνοντας νά περιορίζονται στην άπλή έπιβίωση, για τήν όποία σέ περιπτώσεις άπόλυτης κατάντιας δέν διστάζουν άκόμα και νά εκδίδουν τά παιδιά τους, είναι φυσικό νά δημιουργοϋν μορφές 'κοινωνικής'

Γι' αὐτὸ ἔχει γραφεῖ πὼς οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι χαίρονταν ἐπειδὴ ἀξιῶνονταν νὰ ὑπομείνουν πόνους στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.²⁵⁰

Τώρα, ἀρκοῦν αὐτοὶ οἱ λόγοι. Στὸ τρίτο μέρος τοῦ βιβλίου θέλω νὰ περιγράψω μιὰ μεγάλη παρηγοριά, μὲ τὴν ὁποία ὁ ἀγαθὸς μπορεῖ καὶ ὀφείλει νὰ ἀνακουφίσει τὸν ἑαυτὸ του στὴ θλίψη του. Ἡ παρηγοριά αὐτὴ μπορεῖ νὰ βρεθεῖ στὶς πράξεις καὶ ὄχι μόνο στοὺς λόγους ἀγαθῶν καὶ σοφῶν ἀνθρώπων.

ζωῆς μονότονες, ἄγριες καὶ ἰσοπεδωτικές. Καθόλου τυχαῖο ὅτι οἱ πληθυσμοὶ αὐτοὶ νοιάζονται πάνω ἀπ' ὅλα γιὰ τὰ λεφτά. Ἔτσι δημιουργεῖται ὁ φαῦλος κύκλος τῆς ὑπανάπτυξης καὶ γενικῆς πνευματικῆς παρακμῆς. Ἄγονοι καὶ ἐγωπαθεῖς πληθυσμοὶ σκαρφίζονται κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσή τους ἡλίθια, διεφθαρμένα, ἀναποτελεσματικὰ καὶ αὐταρχικὰ κράτη, τὰ ὁποῖα μὲ τὴ σειρά τους ὑπονομεύουν ὅσες δημιουργικὲς δυνάμεις ὑπάρχουν στὰ ἄτομα, ἐμποδίζοντας ἔτσι ἀκόμη πιὸ σταθερὰ τὴν πρόοδο τοῦ συνόλου.

²⁵⁰ Πράξ. 5, 41: οἱ μὲν οὖν ἐπορεύοντο χαίροντες ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου, ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ κατηξιώθησαν ἀτιμασθῆναι.

III. Τί διδάσκουν οί σοφοί

Δαβίδ

Στό βιβλίό τῶν Βασιλειῶν διαβάζουμε ὅτι κάποιος καταράστηκε τὸν βασιλέα Δαβίδ καὶ τὸν προσέβαλε χυδαῖα. Τότε ἕνας φίλος τοῦ Δαβίδ εἶπε ὅτι ἤθελε νὰ σφάξει τὸ βρωμερὸ σκυλί, ἀλλὰ ὁ βασιληᾶς ἀπάντησε, *ὄχι, μπορεῖ ὁ Θεὸς νὰ θέλει νὰ μὲ βοηθήσει μ' αὐτὴ τὴν προσβολή.*

Ἐκεῖνος ποὺ προσευχόταν σωστά

Στό βιβλίό τῶν Πατέρων λέει ὅτι κάποιος ἐξομολογήθηκε σ' ἕναν ἅγιο πατέρα πόσο μεγάλο πόνο ὑποφέρει. Ὁ πατέρας εἶπε, *παιδί μου, θέλεις νὰ ζητήσω ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ στὸ πάρει πίσω αὐτό;* Ὁ ἄλλος ἀπάντησε, *Ὁχι, πατέρα, μὲ ὠφελεῖ, τὸ γνωρίζω καλά. Προσευχῆσου ὅμως στὸν Θεὸ νὰ μοῦ δώσει τὴ χάρη Του γιὰ νὰ τὸ ὑπομένω πρόθυμα.*

[Μὲ τὸν πόνο σὰν νὰ σφίγγει τὸν ἄνθρωπο γιὰ νὰ τὸν συνεφέρει — ἀποσπῶντας τὴ σκέψη του νὰ τὴ φέρει στὸν ἴδιο. Στὶς Ἐμπειρίες ἐνὸς γιατροῦ στὸ Ἄγιον Ὅρος, ἀπὸ τὸ περιοδικὸ Πρωτάτον, διαβάζω γιὰ ἕνα μοναχὸ ὁ ὁποῖος ἐξηγεῖ τὸν πόνο λέγοντας, *Γιὰ νὰ μοῦ στείλει ὁ Θεὸς τὴν ἀρρώστια σημαίνει ὅτι μὲ θυμήθηκε καὶ ὅτι κάτι θέλει νὰ*

μοῦ πεῖ. Αὐτὸς ξέρει. Κι Αὐτὸς ποῦ μοῦ τὴν ἔδωσε, Αὐτὸς θὰ μοῦ τὴν πάρει, ἂν και ὅποτε Ἐκεῖνος θελήσει. Ἄρκει νὰ καταλαβαίνω ὅτι ἐνδιαφέρεται γιὰ μένα και μὲ σκέφτεται προσωπικά. Μέσα ἀπ' ὅλα ἀκούγεται ἕνα: ὁ Ἰδιος εἶναι λέξη και νόημα, τὰ ἄλλα περισσότερο εὐκαιρίες, ἀφορμὲς νὰ ἀνακοινῶναι τὸν ἑαυτὸ Του προσκαλῶντας... Ἄλλος μοναχὸς ἐξηγεῖ ὅτι γιὰ τέσσερεις λόγους δίνει ὁ Θεὸς τις ἀρρώστεις: γιὰ τις ἁμαρτίες τῶν γονέων μας, γιὰ τις ἁμαρτίες τις δικές μας, γιὰ νὰ ἀσκηθοῦμε στὴν ὑπομονή και στὴν ταπείνωση, και γιὰ ἕνα τέταρτο λόγο ποῦ μόνο Ἐκεῖνος γνωρίζει. Στὸν μυστικὸ Λόγο ἰδρύεται ὑπομονή, ταπείνωση και ὑπέρβαση τῶν ἁμαρτιῶν. Ὁ πόνος βοηθᾷ τὴν ψυχὴ νὰ χάσει τὴν ἐμπιστοσύνη της στὸν ἑαυτὸ της, ὥστε ἐλεύθερη ἀπὸ τὴ μικρότητα νὰ ἀποκτήσει θάρρος και δύναμη ἐπίγνωσης. Ὅλα διαμορφώνουν ἐκούσιο 'χῶρο,' ὅπου θεμελιώνεται ἐλεύθερη ἢ σχέση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν ἀρχὴ του.]²⁵¹

Ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἤθελε νὰ προσεύχεται

Κάποτε ρώτησαν ἕναν ἄρρωστο γιατί δὲν προσευχήθηκε στὸν Θεὸ νὰ τοῦ δώσει υγεία. Αὐτὸς εἶπε ὅτι δὲν τοῦ ἄρρεσε νὰ τὸ κάνει, γιὰ τρεῖς λόγους.

Ἕνας λόγος ἦταν ὅτι ἐνοιωθε σίγουρος πὼς ἡ θεία ἀγάπη δὲν θὰ ἀνεχόταν ποτὲ νὰ εἶναι ἄρρωστος, ἐκτὸς ἂν αὐτὸ συνέβαινε γιὰ τὴν ὠφέλειά του.

Ἕνας ἄλλος λόγος ἦταν ὅτι, ἂν κάποιος εἶναι ἀγαθός, θέλει ὅ,τι θέλει ὁ Θεός, και δὲν θὰ προτιμοῦσε ὁ Θεὸς νὰ ἤθελε ὅ,τι θὰ ἤθελε ὁ ἴδιος, ἐπειδὴ αὐτὸ θὰ ἦταν τελείως λάθος. Ἐπομένως, ἂν θέλει νὰ εἶμαι ἄρρωστος — και δὲν θὰ ἤμουν ἄρρωστος, ἂν δὲν ἤθελε — τότε δὲν θ'ἄπρεπε νὰ θέλω νὰ εἶμαι υγιής. Ἐπειδὴ, χωρὶς ἀμφιβολία, ἂν ἦταν δυνατὸ γιὰ τὸν Θεὸ νὰ μὲ θεραπεύσει,

²⁵¹ Στοιχεῖα, σ. 76–77.

άντίθετα με τὸ θέλημά Του, θὰ τὸ ἔνοιωθα ἀνάξιο καὶ ἀποκρουστικὸ νὰ με θεραπεύσει. Ἡ ἐπιθυμία προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀγάπη, ἢ ἀπουσία ἐπιθυμίας ἀπὸ τὴν ἀπουσία ἀγάπης. Εἶναι πολὺ προτιμότερο, πιὸ καλὸ καὶ πιὸ ὠφέλιμο γιὰ μένα ὅτι ὁ Θεὸς με ἀγαπάει καὶ εἶμαι ἄρρωστος, ἀπὸ τὸ νὰ ἦμουν καλὰ στὸ σῶμα ἐνῶ ὁ Θεὸς δὲν θὰ με ἀγαποῦσε.

[Γι' αὐτὸ ἔχει τόση σπουδαιότητα ὁ τωρινὸς χρόνος, ἢ σχέση με τὸν Θεὸ στὶς συνθηκὲς τῆς φθορᾶς καὶ τῆς ἀπώλειας, ὅταν οἱ ταλαιπωρίες δίνουν μιὰ βοήθεια νὰ στρέφεται κανεὶς στὴν ἀρχὴ του καὶ νὰ μεγαλώνει τὴν εὐγνωμοσύνη του. Ὅταν ἀφανιστοῦν οἱ κίνδυνοι, τὸ σῶμα ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ ἀνάγκες, καὶ πληρότητα ἰσχύος ἐπιμένει σὰν αὐτονόητη, ἢ εὐχαριστία δὲν γίνεται νὰ ἔχει ἄλλο περιεχόμενο ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἐνότητα. Οὔτε κὰν ἀρνητικὴ σχέση δὲν εἶναι δυνατὴ με ἓνα Θεὸ ποὺ θὰ προτιμήσει νὰ παραμείνει ἄγνωστος σὰν ἀνύπαρκτος παρὰ νὰ ἐπιβληθεῖ με τὴ βία. Ἡ σχέση μαζί Του πέρα ἀπὸ κάθε ἄλλη σχέση δὲν εἶναι ἀπλῶς μιὰ ἀνώτερη, καλύτερη καὶ σπουδαιότερη προοπτικὴ ἀλλὰ ἡ μόνη ἱκανή, χωρὶς τὴν ὁποία ὁ βίος γίνεται ἀβίωτος. Ἀποξενωμένη ἀπὸ τὸ ἄπειρο τῆς θεότητος ἢ ἀθάνατη ὑπαρξὴ κατατάει κόλαση.]²⁵²

Αὐτὸ ποὺ ἀγαπάει ὁ Θεὸς εἶναι κάτι, κι αὐτὸ ποὺ δὲν ἀγαπάει δὲν εἶναι τίποτα, λέει τὸ βιβλίον τῆς Σοφίας.²⁵³ Καὶ εἶναι ἀλήθεια πῶς ὅτιδήποτε θέλει ὁ Θεός, ἀκριβῶς ἐπειδὴ τὸ θέλει καὶ μέσα στὸ θέλημά Του εἶναι ἀγαθό. Ἀληθινά, μιλῶντας ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη ἐμπειρία, θὰ προτιμοῦσα ἓνας πλούσιος καὶ ἰσχυρὸς ἄνθρωπος, ἓνας βασιλεὺς, νὰ με ἀγαπάει καὶ ὅμως νὰ με ἀφήσει γιὰ λίγο χωρὶς ἀμοιβή, παρὰ νὰ ζητήσῃ ἀμέσως νὰ μοῦ δώσουν κάτι χωρὶς νὰ με ἀγαπάει. Θὰ προτιμοῦσα ἂν ἀπὸ

²⁵² Ἡ Ἄλλη Ζωή, σ. 34.

²⁵³ Σοφ. Σολ. 11, 25: πῶς δὲ ἔμεινεν ἄν τι, εἰ μὴ σὺ ἠθέλησας ἢ τὸ μὴ κληθεῖν ὑπὸ σοῦ διετηρήθη;

ἀγάπη δὲν μοῦ ἔδινε τώρα τίποτα, ἀναβάλλοντας τὸ δῶρο ἐπειδὴ σκοπεύει νὰ μὲ ἀνταμοίψει καλύτερα καὶ πιὸ πλούσια ἀργότερα. Ὅμως τὸ δέχομαι κι αὐτό, ἂν ἐκεῖνος ποὺ μὲ ἀγαπάει καὶ δὲν μοῦ δίνει τίποτα τώρα, δὲν σκέφτεται νὰ μοῦ δώσει ποτὲ τὸ παραμικρό. Καὶ δὲν ἀποκλείεται νὰ ἀλλάξει σχέδια ἀργότερα καὶ νὰ μοῦ δώσει κάτι. Χρειάζεται νὰ ἔχω ὑπομονή, μάλιστα ἐπειδὴ τὸ δῶρο εἶναι ἀπὸ χάρη καὶ δὲν τὸ ἀξίζω. Ἀλλὰ ὅπωςδήποτε, ἂν δὲν μὲ νοιάζει καθόλου ἢ ἀγάπη κάποιου καὶ εἶμαι ἀντίθετος στὴ θέλησή του, ἂν δὲν θέλω παρὰ μόνο τὸ δῶρο, τότε εἶναι σωστὸ νὰ μὴ μοῦ δώσει τίποτα, νὰ μὲ μισεῖ, καὶ νὰ μὲ ἀφήσει στὴν ταλαιπωρία.

Ὁ τρίτος λόγος ποὺ θεωρῶ ἀνάξιο καὶ ἀποκρουστικὸ νὰ ζητήσω ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ μὲ γιατρέψει εἶναι ἐπειδὴ δὲν πρόκειται καὶ δὲν πρέπει νὰ προσεύχομαι στὸν πλούσιο, φιλεύσπλαχνο καὶ εὐγενικὸ Θεὸ γιὰ κάτι τόσο μικρό.

Σκέφου τὸ ἐξῆς, σκέφου νὰ πηγαινα στὸν πάπα ἑκατὸ ἢ διακόσια μίλια μακριά, καὶ φθάνοντας στὸ πρόσωπό του νὰ τοῦ ἔλεγα, κύριέ μου ἅγιε πατέρα ταξίδεψα γύρω στὰ διακόσια μίλια μὲ πολλὴ δυσκολία καὶ ἔξοδα, καὶ σὲ παρακαλῶ, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἦρθα, θὰ ἤθελα νὰ μοῦ δώσεις ἓνα φασόλι! Ἀληθινά, ὁ ἴδιος καὶ ὅποιοςδήποτε τὸ ἄκουγε θὰ ἔλεγε, καὶ πάρα πολὺ σωστά, πὼς δὲν εἶμαι στὰ καλά μου! Τώρα, εἶναι μιὰ βέβαιη ἀλήθεια αὐτὴ ποὺ λέω, ὅτι ὅλα τὰ ἀγαθὰ, πράγματι ὅλα τὰ πλάσματα, σὲ σύγκριση μὲ τὸν Θεὸ εἶναι κάτι μικρότερο ἀπ' ὅσο εἶναι μικρὸ ἓνα φασόλι σὲ σύγκριση μὲ ὀλόκληρο τὸν ὕλικὸ κόσμο. Κι ἔτσι, ἂν ἤμουν πιὸ ἀγαθὸς καὶ συνετός, σωστά θὰ θεωροῦσα ἀνάξιο νὰ εἶμαι ἄρρωστος καὶ νὰ προσευχηθῶ στὸν Θεὸ γιὰ τὴν ὑγεία μου.

Ἡ ἄρρωστη καρδιά

Ὅσο γι' αὐτό, λέω ἐπίσης ὅτι δείχνει ἄρρωστη καρδιά νὰ εἶσαι χαρούμενος ἢ λυπημένος γιὰ τὰ ἐφήμερα πράγματα αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Πρέπει νὰ γεμίσει ντροπή ἢ ψυχὴ μας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων Του καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἂν καταλάβουμε κάτι τέτοιο στὸν ἑαυτό μας. Ντρεπόμαστε πάρα πολὺ γιὰ κάποιο ἐλάττωμα στὸ πρόσωπό μας, ποὺ τὸ βλέπουν οἱ ἄλλοι ἐξωτερικά. Τί περισσότερο νὰ πῶ; Τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὰ ἔργα τῶν ἀγίων καὶ τῶν ἀρχαίων εἶναι γεμάτα μὲ παραδείγματα πῶς ἐνάρετοι ἄνθρωποι ἔδωσαν τὴ ζωὴ τους καὶ ἄφησαν πρόθυμα τὸν ἑαυτό τους γιὰ τὸν Θεό, ἢ ἀκόμη καὶ γιὰ τὴν ἀφοσίωση σὲ μιὰ φυσικὴ ἀρετῆ.²⁵⁴

Ὁ Σωκράτης

Ὁ Σωκράτης, ἓνας ἀρχαῖος δάσκαλος, λέει πῶς ἡ ἀρετὴ κάνει δυνατὰ πράγματα ποὺ εἶναι ἀδύνατα, καὶ ἀκόμη τὰ κάνει εὐκόλα καὶ εὐχάριστα.

²⁵⁴ Ἐννοεῖ ἀρετὲς ποὺ ἐμπνέονται καθαρὰ ἀπὸ κοσμικὲς συνθηκὲς, ὅπως εἶναι, γιὰ παράδειγμα, ἡ ἀνδρεία στὸν πόλεμο. Ὅπως κι ἂν ἐμπνέονται, δὲν ὑπάρχουν φυσικὲς καὶ ὑπερφυσικὲς ἀρετὲς, ὅλες οἱ ἀρετὲς εἶναι θεῖες καὶ διακρίνονται μόνον σὲ ἀνώτερες καὶ κατώτερες.

Ἑπτὰ παιδιά καὶ ἡ μητέρα τους

Οὔτε θὰ λησμονοῦσα ἐκείνη τὴν εὐλογημένη κυρία γιὰ τὴν ὁποία διηγεῖται τὸ βιβλίον τῶν Μακκαβαίων, ὅτι κάποτε ἄκουσε καὶ εἶδε μπροστὰ στὰ μάτια της τὰ φοβερὰ βασανιστήρια στὰ ὁποῖα ὑπέβαλαν τὰ ἑπτὰ παιδιά της. Τὸ εἶδε αὐτὸ μὲ χαρὰ, καὶ ἐνθάρρυνε κάθε παιδί της προσωπικὰ νὰ μὴ φοβᾶται καὶ νὰ θυσιάσει ψυχὴ καὶ σῶμα μὲ τὴ θέλησή του γιὰ τὴ θεία δικαιοσύνη.

Ἔτσι ἔρχεται αὐτὸ τὸ βιβλίον στὸ τέλος του. Θέλω ὁμως νὰ πῶ ἀκόμη δύο πράγματα.

Ἄς μὴ ντροπιάζουμε τὸν ἑαυτὸ μας

Ἔνα εἶναι ὅτι ἀναμφίβολα ὁ ἀγαθός, θεῖος ἄνθρωπος θᾶπρεπε νὰ ντρέπεται πάρα πολὺ ἂν ἀναστατώνεται ἀπὸ κάποια λύπη, ὅταν βλέπουμε ὅτι ὁ ἔμπορος γιὰ μικρὸ μόνο κέρδος ἢ ἀκόμα γιὰ τὴν ἀπλὴ πιθανότητα κέρδους πηγαίνει συχνὰ σὲ μακρινὰ ταξίδια καὶ σὲ ἐπικίνδυνες διαδρομὲς μέσα ἀπὸ βουνὰ καὶ κοιλάδες, ἐρημιές καὶ θάλασσες, ἀντιμετωπίζοντας μὲ θάρρος ληστὲς καὶ φονιάδες γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν περιουσία του, ἀντέχοντας μεγάλες στερήσεις φαγητοῦ, ποτοῦ, ὕπνου, καὶ ἄλλες ταλαιπωρίες. Χαρούμενα καὶ πρόθυμα τὰ ἀγνοεῖ αὐτὰ ὅλα γιὰ ἓνα τόσο μικρὸ καὶ ἀμφίβολο κέρδος. Ἔνας ἰππότης στὴ μάχη διακινδυνεύει τὴν περιουσία, τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα του γιὰ μιὰ ἐφήμερη καὶ πολὺ σύντομη τιμὴ, κι ἐμεῖς θεωροῦμε τόσο σπουδαῖο νὰ ἀντέξουμε λίγη ταλαιπωρία γιὰ τὸν Θεὸ καὶ τὴν αἰώνια μακαριότητα;

Ὁ νοῶν νοεῖτω

Τὸ ἄλλο πού ἔχω στὸν νοῦ μου εἶναι ὅτι κάθε ἄλλο παρὰ λείπουν οἱ νοητοὶ πνευματικὰ ἄνθρωποι, ὅσοι θὰ ποῦν ὅτι πολλὰ πού ἔγραψα στὸ βιβλίο αὐτὸ καὶ ἀκόμη ἀλλοῦ, δὲν εἶναι ἀληθινά.²⁵⁵ Σ' αὐτὸ ἀπαντῶ μὲ ὅ,τι λέει ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος στὸ πρῶτο βιβλίο τῶν *Ἐξομολογήσεών του*. Λέει πῶς ὁ Θεὸς ὅλα τὰ μελλοντικὰ πράγματα, ἀκόμη καὶ πάνω ἀπὸ χιλιάδες καὶ χιλιάδες χρόνια, ἂν ὁ κόσμος εἶναι νὰ κρατήσῃ τόσο πολὺ, τὰ ἔχει ἤδη κάνει τώρα, καὶ ὅτι ὅλα τὰ πράγματα πού ἔχουν γίνῃ ἐδῶ καὶ πολλὰς χιλιάδες χρόνια, θὰ τὰ κάνει σήμερα. Τί μπορῶ νὰ κάνω, ἂν κάποιος δὲν τὸ καταλαβαίνει αὐτό; Καὶ ἀλλοῦ λέει, ὅτι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος νοιάζεται προφανῶς ὑπερβολικὰ γιὰ τὸν ἑαυτό του, ὅποιος θέλει νὰ τυφλώσῃ ἄλλους γιὰ νὰ κρύψῃ τὴ δική του τύφλωση. Μοῦ ἀρκεῖ ἂν ὅσα λέω καὶ γράφω εἶναι ἀληθινὰ γιὰ μένα καὶ γιὰ τὸν Θεό. Ὅποιος βλέπει ἓνα κλαδὶ βυθισμένο στὸ νερὸ νομίζει ὅτι τὸ κλαδὶ ἔχει στραβώσει, ἂν καὶ εἶναι ἀρκετὰ εὐθύ. Αὐτὸ ὀφείλεται στὸ νερό, ἐπειδὴ εἶναι πιὸ πυκνὸ ἀπὸ τὸν ἀέρα. Τὸ κλαδὶ εἶναι εὐθύ, ὄχι στραβό, τόσο τὸ ἴδιο μόνο του ὅσο καὶ γιὰ τὰ μάτια ἐκείνου πού τὸ βλέπει στὸν καθαρὸ ἀέρα.

Ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος λέει ὅτι ἐκεῖνος πού ἐλεύθερος ἀπ' ὅλες τὶς σκέψεις, ὅλες τὶς σωματικὰς μορφὰς καὶ εἰκόνες, συλλαμβάνει μέσα του ὅ,τι καμμιά ἐξωτερικὴ ὄψη δὲν τοῦ μετέφερε, γνωρίζει πῶς αὐτὸ εἶναι ἀληθινό. Ἀλλὰ ὅποιος δὲν τὸ γνωρίζει, γελάει καὶ κοροϊδεύει, κι ἐγὼ τὸν οἰκτίρω. Ὅμως τέτοιοι ἄνθρωποι θέλουν νὰ παρατηροῦν καὶ νὰ γεύονται αἰώνια πράγ-

²⁵⁵ Πιθανῶς ἔνδειξῃ ὅτι εἶχαν ἤδη ἀρχίσει νὰ ἐκδηλώνονται ὁ φόβος καὶ ἡ ἀνοησία διαφόρων 'ἀδελφῶν' του, ὀδηγῶντας ἐν τέλει σὲ καταδίκη ἀπὸ τὸν ἀνεκδιήγητο πάπα ὀρισμένων θέσεών του ὡς αἰρετικῶν.

ματα και θεῖες ἐνέργειες, και νὰ στέκονται στο φῶς τῆς αἰωνιότη-
 τας, ἐνῶ ἀκόμα ἡ καρδιά τους τριγυρνάει στο χθές και τὸ
 αὔριο.

Ὅλοι ἔχουν ἀνάγκη τὴν ἀλήθεια

Ἐνας ἀρχαῖος δάσκαλος, ὁ Σενέκας, λέει ὅτι ὑψηλὰ και με-
 γάλα πράγματα πρέπει νὰ τὰ συζητάει κανεὶς μὲ ὑψηλὲς και
 μεγάλες διάνοιες και μὲ ἐξυψωμένες ψυχές. Μερικοὶ λένε ὅτι
 τέτοιες διδασκαλίες δὲν πρέπει νὰ λέγονται ἢ νὰ γράφονται για
 τοὺς ἀμαθεῖς. Σὲ αὐτὸ ἀπαντᾶω ὅτι ἂν δὲν πρέπει νὰ διδάσκουμε
 τοὺς ἀμαθεῖς, τότε κανένας δὲν μπορεῖ νὰ διδάσκει κανένα, κα-
 νεὶς δὲν μπορεῖ νὰ μιλάει ἢ νὰ γράφει. Διδάσκουμε τοὺς ἀμαθεῖς
 ὥστε νὰ ἀποκτήσουν γνώση. Ἄν δὲν ὑπῆρχε τίποτα νέο δὲν θὰ
 ὑπῆρχε τίποτα παλιό. Ὅσοι εἶναι ὑγιεῖς, λέει ὁ Κύριός μας, δὲν
 χρειάζονται θεραπεία.²⁵⁶ Ὁ γιατρὸς ὑπάρχει για νὰ δίνει υγεία
 σὲ ἀρρώστους.²⁵⁷ Κι ἂν ὑπάρχει κάποιος ποὺ παρεξηγεῖ τὰ λόγια
 μου, τί σημαίνει αὐτὸ για ἐκεῖνον ποὺ λέει τὴν ἀλήθεια ἀληθινά;
 Ὁ ἅγιος Ἰωάννης διηγεῖται τὸ ἅγιο εὐαγγέλιό του για ὅλους τοὺς
 πιστοὺς και ἐπίσης για ὅλους τοὺς ἄπιστους, για νὰ πιστέψουν,
 και ὅμως, ἀρχίζει τὸ εὐαγγέλιο μὲ τὶς πιὸ ὑψηλὲς σκέψεις ποὺ

²⁵⁶ Ἡ Μεγάλη Πηγὴ Α 22 (Λουκ. 5), 31: και ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς
 εἶπε πρὸς αὐτούς· οὐ χρειᾶν ἔχουσιν οἱ υγιαίνοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ
 κακῶς ἔχοντες.

²⁵⁷ Ἀποσιωπῶ ἰδίως τὰ πιὸ σημαντικά, μόνο ἂν κάποιος δὲν θέλει
 νὰ ἀκούσει ἢ δὲν ἐνδιαφέρεται ἀρκετά. Ἄν ἐνδιαφέρεται, εἶναι σωστὸ
 νὰ λέω τὴν ἀλήθεια, βοηθῶντας ὅσο μπορῶ νὰ καταλάβει και ἀφήνο-
 ντάς τον στὶς δυνατότητες τῆς κρίσης και τῆς ἐμπειρίας του. Ἄλλωστε
 ὅσα τοῦ φαίνονται παράδοξα ἢ ἀκατανόητα, ἂν πραγματικὰ ἐνδιαφέ-
 ρεται, θὰ ἔρθει ὁ καιρὸς νὰ τὰ καταλάβει.

III. Τί διδάσκουν οί σοφοί

μπορεῖ νά προφέρει ὁ ἄνθρωπος γιά τόν Θεό. Καί συχνά τόν λόγο του καί τόν λόγο τοῦ Κυρίου μας δέν τόν καταλαβαίνουν ἀληθινά.

Μακάρι ὁ φιλεύσπλαχνος εὐγενικός Θεός, ἡ ἀλήθεια, νά δώσει σέ μένα καί σέ ὅλους πού διαβάζουν τὸ βιβλίό αὐτό, νά βροῦμε τήν ἀλήθεια μέσα μας καί νά ἔρθουμε στήν ἐπίγνωσή της. Ἀμήν.

Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρῶς ἀλλ' ἐκ θεοῦ ἐγεννήθησαν.

Ἰω. 1, 12–13

Ἄν σοῦ φανεῖ χρήσιμο αὐτὸ τὸ βιβλίο,
ἀγόρασέ το στὴν ἔντυπη μορφή του.

ELPENOR

www.elpenor.org